

บทสนทนา ในฐานะรูปแบบของความเข้าใจของศาสตร์การตีความในกาตาเมอร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DIALOGUE AS HERMENEUTICAL FORM OF UNDERSTANDING IN GADAMER

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Philosophy
Department of Philosophy
FACULTY OF ARTS
Chulalongkorn University
Academic Year 2020
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	บทสนทนา ในฐานะรูปแบบของความเข้าใจของศาสตร์การ ตีความในกาตาเมอร์
โดย	น.ส.พิริยา แยมินิล
สาขาวิชา	ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษม เพ็ญภินันท์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษม เพ็ญภินันท์)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ สิงห์สุรียา)	

CHULALONGKORN UNIVERSITY

พิริยา แยมินิล : บทสนทนา ในฐานะรูปแบบของความเข้าใจของศาสตร์การตีความในกา
ดาเมอร์. (DIALOGUE AS HERMENEUTICAL FORM OF UNDERSTANDING IN
GADAMER) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.เกษม เพ็ญภินันท์

ในหนังสือ Truth and Method ของฮันส์-เกอร์ก กาดาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer) ได้เสนอเนื้อหาสำคัญของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา (philosophical hermeneutics) ว่า หนึ่ง ปัญหาการเข้าถึงความจริง ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานในกระบวนการคิดทางปรัชญามากกว่าผลลัพธ์จาก มรรควิธีและเป้าหมายของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาคือการเข้าถึงความจริงเชิงภววิสัย สอง ข้อโต้แย้งต่อความสัมพันธ์ระหว่างความจริงกับ ‘ความรู้อันได้มาจากมรรควิธี’ เพื่อนิยามความแตกต่างระหว่างการศึกษามนุษยศาสตร์ (Human Sciences) และการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Sciences) และสาม สัมพันธภาพระหว่างความเข้าใจกับการตีความนั้นเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้และการตีความไม่ใช่มรรควิธีในการทำความเข้าใจ สารสำคัญเหล่านี้จะนำไปสู่กระบวนการสืบค้นที่วางเป้าหมายไว้ที่ความจริงและความเป็นภววิสัยของความเข้าใจ ด้วยเหตุนี้ กาดาเมอร์จึงเสนอว่าบทสนทนาคือกระบวนการดังกล่าว ในการเข้าใจและเข้าถึงตัวบท และ สารสำคัญ (subject matter) ซึ่งอยู่ในตัวบทอยู่แล้วปรากฏชัดขึ้นผ่านการถามและการตอบที่ดำเนินไปอย่างไม่สิ้นสุด วิทยานิพนธ์นี้ต้องการเสนอสถานะและความสำคัญของบทสนทนา ซึ่งกาดาเมอร์นำมาเป็นวิถีทางเข้าถึงสารสำคัญของความเข้าใจและการตีความเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงความจริง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา ปรัชญา
ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6080145122 : MAJOR PHILOSOPHY

KEYWORD: Understanding, Hermeneutics, Dialogue, Gadamer, Subject matter

Piriya Yaemnin : DIALOGUE AS HERMENEUTICAL FORM OF UNDERSTANDING
IN GADAMER. Advisor: Asst. Prof. Dr. KASEM PHENPINANT

In Truth and Method, Han-Georg Gadamer proposed that the main points of philosophical hermeneutics are first, the problem reaching Truth which is the basic problem of philosophical thinking rather than an outcome of method, and the aim of philosophical hermeneutics is to reach objective truth. Second, to emphasize the relation between Truth and knowledge from method in order to define the difference between Human Science and Natural Science. Third, Understanding and Interpretation are intertwining. Interpretation is not just a method for understanding. These main points led to the inquiry that aims at the truth and the objectivity of understanding. For these reasons, Gadamer argued that a dialogue is the process of understanding that allows the Text to break open itself and lets the Subject matter of the Text appeared through an ongoing dialogic of questioning and answering. The purpose of this thesis is to emphasize the status and important of a dialogue, which for Gadamer is the way to reach the Truth of Subject matter by an understanding and an interpretation.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Philosophy

Student's Signature

Academic Year: 2020

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จ ด้วยการความช่วยเหลือและมีบทสนทนากับผู้คนมากมาย จะกำหนดขอบเขตของการขอบคุณแล้ว ด้วยมิตรภาพและความปรารถนาดีจากคนรอบข้าง เนื้อหาของ กิตติกรรมประกาศนี้อาจจะยาวกว่าเนื้อหาของวิทยานิพนธ์เสียอีก ดังนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องตั้งใจและขอ จำกัดการเขียนกิตติกรรมประกาศในเฉพาะช่วงเวลาการเขียนวิทยานิพนธ์ หากผู้วิจัยเผลอตกขาดใครไป ขอยืนยันว่าไม่ใช่เพราะไม่เห็นความหมายในน้ำใจเหล่านั้นแน่นอน

ผู้วิจัยขอขอบคุณผศ.ดร. เกษม เพ็ญภินันท์ ที่ช่วยอธิบายประเด็นในศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาเป็นอย่างสูง และขอบคุณจากใจจริงที่อาจารย์ให้โอกาสผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ “บทสนทนา” นี้ และผู้วิจัยอยากขอขอบคุณอาจารย์เกษมที่อาจารย์เชื่อใจว่าผู้วิจัยจะทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จ แม้ว่า ณ เวลาที่ไปปรึกษาเรื่องหัวข้อ อาจารย์คงจะเห็นความเป็นไปได้อันหลากหลายว่าผู้วิจัยยังอ่านหนังสือ Truth and Method ไม่ค่อยเข้าใจ แต่อาจารย์ก็เลือกจะตีความว่าเชื่อใจว่าผู้วิจัยจะทำ วิทยานิพนธ์ได้สำเร็จ ด้วยการที่อาจารย์ตอบรับเป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้วิจัย

ขอบคุณศาสตราจารย์ ดร. โสรัจจ์ หงส์ลดารมภ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. ปกรณ์ สิงห์สุรียา ที่เมตตาให้คำแนะนำในการศึกษาศาสตร์การตีความเป็นอย่างดีและมีประโยชน์ ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพร่าง ของความเข้าใจที่ผู้วิจัยจะไปต่อในการศึกษาประเด็นนี้ โดยเฉพาะอาจารย์ปกรณ์ที่เมตตาช่วยอธิบาย และแนะนำประเด็นในแต่ละหัวข้อที่ผู้วิจัยติดขัดเสมอมา

ขอบคุณอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่เคยให้ความรู้และสั่งสอนผู้วิจัย โดยเฉพาะอาจารย์ธีรพจน์ ศิริจันทร์ เมื่อครั้งที่ผู้วิจัยคิดทำวิจัยจบหัวข้อความ เข้าใจที่มีต่อสังคมอื่นเป็นคำพูดที่จุดประกายความสนใจทางวิชาการที่มีค่าอย่างยิ่ง

ขอบคุณพี่ ๆ เจ้าหน้าที่ภาคปรัชญา นอกจากการช่วยเหลือเรื่องข้อมูลการดำเนินการ ประสานงานต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยก็ขอขอบคุณพี่สถิตเป็นพิเศษที่ช่วยเหลือระหว่างการทำงานจริง ๆ และขอบคุณพี่จรรยาที่คอยเตือนเรื่องวินัยการทำงานและมีบทสนทนาสนุก ๆ กับผู้วิจัยระหว่างเดินจากคณะ อักษรศาสตร์ไปสยามสแควร์

ขอบคุณพี่ตลวัฒน์ บัวประดิษฐ์ ที่เป็นคู่สนทนาให้ผู้วิจัย ช่วยให้กำลังใจและประคับประคอง เมื่อยามที่ผู้วิจัยถอดใจกับการเขียนวิทยานิพนธ์ ทั้งในยามสังสรรค์ พี่ตลก็เป็นคู่สนทนาที่กระตุ้นผู้วิจัยมี ชีวิตชีวาได้เสมอ ขอบคุณพี่ไซ ที่เป็นคู่สนทนาในทางวิชาการได้อย่างมีน้ำใจเสมอ ทุกครั้งที่คุยกับพี่ไซ ผู้วิจัยจะรู้สึกถึงความสนุกสนานในการอ่านตัวบทปรัชญาเสมอ ขอบคุณไอ้ต ที่ช่วยเป็นคู่สนทนาที่ดีช่วยให้ผู้วิจัยกระจ่ายในหลากหลายประเด็น และพากันไปคลายเครียดต่าง ๆ เช่น ตีปิงปอง ไปร้านอาหาร อร่อยในกรุงเทพ ขอบคุณเจต ที่เป็นคู่สนทนาที่ดีทั้งในเชิงวิชาการและช่วยพูดคุยถึงความรู้สึกนึกคิด

ภายในที่ผู้วิจัยมีความสับสนขณะเขียนวิทยานิพนธ์ และสำหรับกลุ่มเพื่อนทางความคิดที่ขาดไม่ได้ คือ วรรท อุณหสุทธิยานนท์ และมณิสร์ โสณะมิตร เพื่อนร่วมรุ่นที่เหลือรอดมาจนถึงวันนี้ ที่คอยทำให้บรรยาภาควิชาการระงุมระชวยเสมอ

ขอบคุณ ยูกิ แจม โม ป้อ ตาล แครอท ลูกไม้ ปิ่น พีเกียง ฟอนอ แค แคท และเพื่อน ๆ ที่คอยเป็นเพื่อนให้ผู้วิจัยเป็นอย่างดี หากปราศจากมิตรภาพของทุกคนไป เราคงลำบากกว่านี้มากและอาจจะไม่มีชีวิตรอดมาจนถึงวันนี้ ต้องบอกว่าขอบคุณที่คอยทำให้ผู้วิจัยมีชีวิตชีวาเสมอมา ขอขอบคุณทุกคนอีกครั้งที่อยู่ตรงนี้ ยอมรับว่าการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยเครียดและกดดันมาก ๆ ทำให้ (อย่างไม่รู้ตัว) ผู้วิจัยจำต้องแสดงด้านที่อ่อนแอและเกรี้ยวกราดออกมา อาจจะทำร้ายความรู้สึกกันไปบ้าง แต่เพื่อน ๆ ก็ยังให้อภัยและเลือกที่จะอยู่กับผู้วิจัย

ขอบคุณคน ๆ หนึ่งที่ผู้วิจัยไม่กล้าเอ่ยชื่อ สำหรับการบอกว่าเราเข้าใจตรงกัน 80% พอ เหลืออีก 20% ไว้ เพื่อคุยเรื่องอื่น เราจะได้กล้าเตือนกันได้ ถกเถียงกันได้ และขอบคุณที่ตั้งใจทำงานที่ถ่ายถอดความเป็นมนุษย์ออกมาอย่างมีชีวิตชีวา งานของคุณทำให้เราเข้าใจว่าคนที่ชอบเข้าใจคนอื่นเป็นอย่างไร

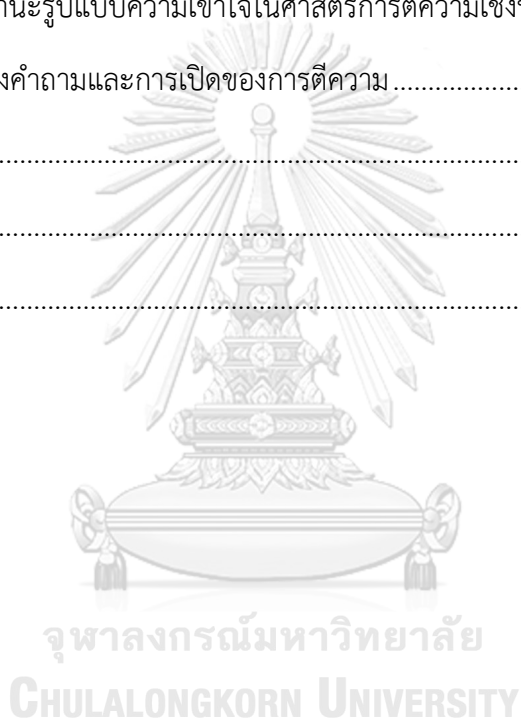
และสุดท้ายที่ขาดไม่ได้เลยก็คือครอบครัว (แน่นอนว่ามีเรื่องให้ขอบคุณมากกว่าเรื่องการทำวิทยานิพนธ์) ขอบคุณ อาตุน่ขอบคุณคุณแม่พัชรี แยมนิล ขอบคุณคุณพ่อสัญญา แยมนิล และขอบคุณ บิ๊ก พิซซากร แยมนิล รวมทั้งครอบครัวทุก ๆ คน ที่เข้าใจและสนับสนุนทางเลือกนี้ของผู้วิจัยตลอดมา

พิริยา แยมนิล

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1: บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
แนวคิดและสมมุติฐานสำคัญ.....	2
วัตถุประสงค์.....	3
ขอบเขตการวิจัย.....	3
ภาพรวมของเนื้อหา.....	4
บทที่ 2: ที่มาและความสำคัญของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา.....	7
ทำไมถึงเป็นศาสตร์การตีความ “เชิงปรัชญา” ?.....	7
ปัญหาของ “วิธีการ”.....	8
สำนึกในเชิงประวัติศาสตร์ภายใต้วิธีวิทยาในเชิงวิทยาศาสตร์.....	10
บทที่ 3: แนวคิดเรื่องบทสนทนาในกาดามาเมอร์	12
เหตุการณ์ความเข้าใจ.....	12
เงื่อนไขก่อนความเข้าใจของความเข้าใจ: ประวัติศาสตร์ อคติ และชนบ.....	13
การฟื้นฟูภพวิทยาของ “อคติ” สู่ความเข้าใจต่อตนเองและมิติเชิงประวัติศาสตร์ของความ เข้าใจ.....	16

ประวัติศาสตร์.....	26
การคาดคะเนถึงความสมบูรณ์	31
การหาอดีตที่ถูกต้องตามครรลอง	33
ประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ	34
สถานการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ.....	38
การเข้าสู่ความจริงในสาระสำคัญ.....	40
“บทสนทนา” ในฐานะรูปแบบความเข้าใจในศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา.....	40
การความสำคัญของคำถามและการเปิดของการตีความ.....	42
บทที่ 4: บทสรุป.....	51
บรรณานุกรม.....	55
ประวัติผู้เขียน.....	57

บทที่ 1: บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

วิทยานิพนธ์ “บทสนทนา” ในฐานะรูปแบบของความเข้าใจของศาสตร์การตีความในกาตาเมอริ์ที่มีที่มาจากการศึกษาที่ส่วนตัวผู้วิจัยให้ความสำคัญกับลักษณะการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจและการคุยกัน การแลกเปลี่ยนความเห็นหลากหลายกันในสังคม โดยเฉพาะหัวข้อการเมืองไทยร่วมสมัย ที่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าในบทสนทนามักมีลักษณะที่รักษาความเชื่อความเห็นของตัวเอง (หรือฝั่งตัวเอง) อย่างเหนียวแน่น ซึ่งลักษณะเช่นนี้ผู้วิจัยมองว่ามันเป็นลักษณะที่ค่อนข้างอันตรายต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม กล่าวคือมันเป็นการเชื่อสุดใจว่าความคิดของตัวเองถูกต้อง ผู้วิจัยคิดว่านอกจากการหมั่นหาข้อมูลเพื่อหาความจริงจะเป็นประโยชน์แล้ว อีกอย่างที่เป็นประโยชน์ไม่แพ้กันคือ “การตรวจสอบและสะท้อนความคิดตัวเอง” ในระหว่างที่เรามุ่งหาความจริง เพื่อให้จุดหมายปลายทางของการมุ่งหาความจริงนั้นอยู่บนฐานคิดว่าเราอยู่ร่วมกันในสังคม สังคมที่มีความคิดแตกต่างจากเราดำรงอยู่

ทั้งนี้วิทยานิพนธ์นี้ไม่ได้มีประเด็นเฉพาะเรื่องการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการเมืองแต่อย่างใด ความสนใจของผู้วิจัยคือกระบวนการตรวจสอบและสะท้อนความคิดตัวเอง ซึ่งไม่ได้หมายรวมเฉพาะหัวข้อการเมือง แต่ยังหมายถึงเรื่องใด ๆ ในชีวิตประจำวันด้วย เพราะการดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่น และในชีวิตประจำวันของเราเองที่พบเจอสิ่งต่าง ๆ ช่วงขณะที่เราทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ นั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เราดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างที่เราเข้าใจ หรือการมีบทสนทนากับคนอื่นนั้นเราจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรับฟังผู้อื่น ขณะเดียวกันก็กลั่นกรองสิ่งที่รับรู้มา ไม่ใช่แค่เพื่อให้เรามีความคิดที่ถูก แต่การรับฟังเป็นการย้ำเตือนว่าเราอยู่ร่วมกันผู้อื่น

ดังนั้นประเด็นของวิทยานิพนธ์จึงเป็นเรื่องของกระบวนการมีความเข้าใจซึ่งเป็นลักษณะของการมีความคิดความเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไปของมนุษย์ไม่ใช่เพียงแค่ทำความเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจจะเป็นเรื่องการฟังคนอื่นหรือสิ่งอื่นอย่างนอบน้อม และตระหนักเสมอว่าเราไม่อาจเข้าใจทุกอย่างอย่างสมบูรณ์ เพื่อให้ทุกความเห็นนั้นมีคุณค่าในตัวมันเอง เพราะนั่นหมายถึงเราเห็นว่าคนอื่นมีความหมายสำหรับเรา

แนวคิดและสมมุติฐานสำคัญ

ฮันส์ - เกอร์ก กาดาเมอร์ (Hans – Georg Gadamer) (1900 – 2002) ได้เขียนหนังสือสัจจะและมรรควิธี (Truth and Method) โดยกลับไปทบทวนสถานะของความจริงในบริบทแวดล้อมต่าง ๆ โดยแบ่งเป็นสามส่วน ได้แก่ความจริงในศิลปะ ความจริงในมนุษยศาสตร์ และความจริงในภาษา และประเด็นของวิทยานิพนธ์นี้อยู่ที่ส่วนที่สอง ได้แก่ ความจริงในมนุษยศาสตร์เป็นสำคัญ และเน้นย้ำของสิ่งที่เรียกว่า “บทสนทนา” อันเป็นมโนทัศน์สำคัญของโครงการทางปรัชญาของกาดาเมอร์ เพื่อตอบโต้กระแสวิพากษ์สถานะของมนุษยศาสตร์ในช่วงสมัยทศวรรษ 1950 – 1960

“ศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา” (Philosophical Hermeneutics) ที่ตัวของกาดาเมอร์เองก็ย้ำในบทนำของหนังสือสัจจะและมรรควิธี ฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง ว่าสิ่งที่เขาสนใจตลอดมาเป็นไปในเชิงปรัชญา และที่เน้นที่สภาวะ ๆ ไม่ใช่สภาวะอุดมคติว่าความเข้าใจควรเป็นอย่างไร¹ และด้วยข้อเสนอว่าความเข้าใจเป็นบทสนทนา จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เราเข้าใจได้ว่าเหตุใดศาสตร์การตีความของกาดาเมอร์จึงเป็นปรัชญา เพราะว่าจุดมุ่งหมายของศาสตร์การตีความนี้ไม่ได้มุ่งเพียงการตีความตัวบทโบราณและคัมภีร์ทางศาสนาให้ถูกต้อง หรือหาหลักการตีความอันแน่นอนสำหรับการหาความเข้าใจที่ถูกต้อง (“what ought to do”) แต่มุ่งเกินไปกว่านั้นคือการมุ่งหาความจริงของสาระสำคัญในตัวบทและมองว่าตัวบทไม่จำกัดเพียงตัวบทของคัมภีร์ทางศาสนา แต่ตัวบทหมายรวมถึงประสบการณ์ในโลกที่มีธรรมชาติในเชิงภาษาศาสตร์และเชิงประวัติศาสตร์ (Grondin, Hermeneutics, 2005, หน้า 982-987) (“what happens to us”) จุดนี้เป็นช่วงขณะของการมีความเข้าใจต่อเรื่องต่าง ๆ ของมนุษย์นี้เองที่ทำให้ความสนใจของกาดาเมอร์เป็นปรัชญา และแนวคิดบทสนทนา ในฐานะรูปแบบความเข้าใจของศาสตร์การตีความ จึงเป็นการอธิบายความเข้าใจที่ช่วยให้เราได้เห็นธรรมชาติของความเข้าใจของมนุษย์และทำให้เราเข้าใจมิติเชิงปรัชญาของกระบวนการความเข้าใจ

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตต่อโครงสร้างการเขียนบทที่สองที่ว่าด้วย “การขยายขอบเขตคำถามของความจริงต่อความเข้าใจในมนุษยศาสตร์” (The Extension of the Question of Truth to Understanding in the Human Science) ในงานเล่มสัจจะและมรรควิธีของกาดาเมอร์ว่าสัมพันธ์กับช่วงขณะของความเข้าใจในลักษณะที่ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน โดยผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตต่อแนวคิดเรื่อง “การเชื่อมขอบฟ้า” ที่ “ขอบฟ้า” หมายถึงระยะที่สายตามองเห็นทั้งหมดในจุดสายตาที่ทัศนวิสัยที่ดีที่สุด (Gadamer, 2013, หน้า 313) กล่าวคือในแนวคิดนี้มีนัยยะถึงตำแหน่งแห่งที่ ซึ่งสัมพันธ์กับตำแหน่งแห่งที่ของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา อย่างไรก็ตามนี่เป็นการตีความในเชิงศาสตร์

¹ “My real concern was and is philosophic; not what we do or we ought to do, but what happens to us over and above our wanting and doing” (Gadamer, 2013, หน้า XXV)

การตีความที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นจากโครงสร้างของการแจกแจงเนื้อหาเกี่ยวกับความเข้าใจต่อบทที่สองเท่านั้น ซึ่ง
ยังต้องศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดเรื่องบทสนทนาในศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาของฮันส์-เกออร์ก กาดาเมอร์

ขอบเขตการวิจัย

ด้วยรูปแบบการวิเคราะห์ตัวบท แหล่งอ้างอิงหลักของวิทยานิพนธ์จึงเป็นวรรณกรรมปฐมภูมิ
คือหนังสือ Truth and Method² ของกาดาเมอร์ ฉบับแปลภาษาอังกฤษของโจเอล ไวน์ไฮน์เมอร์
(Joel Weinsheimer) และดอนัลด์ จี มาร์แชล (Donald G. Marshall) และวรรณกรรมทุติยภูมิที่
กล่าวถึงแนวคิดศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา เช่น งานเขียนของฌอง กรองแต็ง (Jean Grondin)
อย่าง Introduction to Philosophical Hermeneutics (1991) Sources of Hermeneutics
(1995) The philosophy of Gadamer (2003) เป็นต้น รวมทั้งวรรณกรรมทุติยภูมิอื่น ๆ เช่น
Gadamer's Hermeneutics: A Reading of Truth and Method และ Hermeneutics:
Interpretation Theory in Schleiercher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

คาดว่าจะเข้าใจประเด็นสำคัญของแนวคิดบทสนทนาของกาดาเมอร์ ต่อไปนี้

1. ปัญหาการเข้าถึงความจริง ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานในกระบวนการคิดทางปรัชญามากกว่าผลลัพธ์จาก
มรรควิธี และเป้าหมายของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาคือการเข้าถึงความจริงเชิงทวิสัย

² ตีพิมพ์ครั้งแรกในภาษาเยอรมัน ปี 1960 ในชื่อ “Wahrheit und Methode”

2. ข้อโต้แย้งต่อความสัมพันธ์ระหว่างความจริงกับ ‘ความรู้อันได้มาจากมรรควิธี’ เพื่อนิยามความแตกต่างระหว่างการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์ (Human Sciences) และ การศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Sciences)
3. สัมพันธภาพระหว่างความเข้าใจกับการตีความนั้นเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ และการตีความไม่ใช่ มรรควิธีในการทำความเข้าใจ สารสำคัญเหล่านี้จะนำไปสู่กระบวนการสืบค้นที่วางเป้าหมายไว้ที่ความจริงและความเป็นภววิสัยของความเข้าใจ

ภาพรวมของเนื้อหา

ผู้วิจัยจะอธิบายโครงสร้างของวิทยานิพนธ์ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมว่าแต่ละบทจะตอบโจทย์ วิทยานิพนธ์เหล่านี้อย่างไร ตามจุดประสงค์ของวิทยานิพนธ์คือต้องการเสนอสถานะและความสำคัญของ บทสนทนา ซึ่งกาดามาเมอ์นำมาเป็นวิถีทางเข้าถึงสารสำคัญของความเข้าใจและการตีความเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงความจริง

บทที่หนึ่ง บทนำ เล่าถึงที่มาและความสำคัญของวิทยานิพนธ์ ก่อนจะนำไปสู่ส่วนสำคัญของ โครงการปรัชญาในกาดามาเมอ์

บทที่สอง อธิบายว่าศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาคืออะไร นัยยะสำคัญของศาสตร์การตีความ ของกาดามาเมอ์ที่มีลักษณะเป็นปรัชญา โดยมาจากที่มาปัญหาของมรรควิธีที่มนุษยศาสตร์ได้รับอิทธิพล จากวิทยาศาสตร์ และปัญหาการเข้าถึงความจริงในมนุษยศาสตร์ ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานในกระบวนการ คิดทางปรัชญามากกว่าผลลัพธ์จากมรรควิธี และเป้าหมายของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา คือการ เข้าถึงความจริงเชิงภววิสัย ซึ่งผู้วิจัยจะเน้นอธิบายว่าโครงการปรัชญาของกาดามาเมอ์นั้นให้ความสำคัญ กับประวัติศาสตร์ อย่างประวัติศาสตร์ของศาสตร์การตีความในยุคโรแมนติก และความเป็น ประวัติศาสตร์นั้นยังแฝงอยู่ในวิธีคิดของกาดามาเมอ์

บทที่สาม ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ ที่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์ สามารถทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งทำให้เห็นว่าศาสตร์การตีความเชิงปรัชญานั้นมาจากกรอบคิด ของการวิเคราะห์หมโนทัศน์เรื่องความเข้าใจที่ตั้งอยู่บนการมองโลกเชิงประวัติศาสตร์ โดยให้ ความสำคัญกับมนุษย์ใน “สถานะเป็นเชิงประวัติศาสตร์” (historical being) และชี้ให้เห็นลักษณะ วิถีทางการมีความเข้าใจของ “สำนึกที่ถูกรบกวนโดยความเป็นประวัติศาสตร์” (historically - effected consciousness)

โดยผู้วิจัยจะอธิบาย “กระบวนการทำความเข้าใจ” หรือ “ปรากฏการณ์ของความเข้าใจ” โดยแบ่งเป็นสามขณะ³ ได้แก่

- “เงื่อนไขก่อนความเข้าใจ” (pre-understanding conditions) ที่กาตาเมอร์รับมาจากแนวคิด “ก่อนการมีมโนภาพของความเข้าใจ” (fore-structure of understanding) ของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) ที่ทำให้เห็นว่าลักษณะพื้นฐานของความเข้าใจนั้นมีลักษณะของความเข้าใจอันหลากหลาย (multiplicity of understanding)
- “การคาดคะเนถึงความสมบูรณ์” (the anticipation of completeness) ที่ทำให้เห็นว่าท่ามกลางความเข้าใจอันหลากหลายมุ่งสู่สาระสำคัญ (subject matter) อันเดียวกันได้ หมายความว่าเรานั้น อาศัยความเข้าใจและการตีความให้เป็นไปในวิถีเดียวกัน (agreement) กับตัวบท (text)
- ความเข้าใจอันดำเนินไปในความจริงในสาระสำคัญ (subject matter) คือเราเข้าใจกันอย่างไรไปในทางที่มุ่งสู่ความจริงของตัวบท

ทั้งหมดนี้คือที่มาของข้อเสนอว่ารูปแบบทางภววิทยาของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาของกาตาเมอร์เป็น “บทสนทนา” (dialogue) ซึ่งความสำคัญของบทสนทนานั้นทำให้เราเห็นว่าความเข้าใจไม่ได้เป็นมรรควิธี ที่มีกฎเกณฑ์ตายตัว แต่ความเข้าใจเป็นการเชื่อมขอบฟ้า (fusion of horizons) ในรูปแบบกระบวนการความเข้าใจที่การตีความและความเข้าใจมีทวิตรรกะ (dialogic) ปฏิสัมพันธ์กันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อเปิดไปสู่ความจริงของสาระสำคัญที่ปรากฏในรูปแบบของภาษา

ใน “สถานการณ์เชิงการตีความ” (hermeneutical situation) ตัวผู้ตีความจะตระหนักถึงข้อจำกัดในทิศทางของความเข้าใจของตนเอง ซึ่งมันอาจจะเป็นลักษณะของการเริ่มต้นมีความเข้าใจในเชิงศาสตร์การตีความที่มีเป้าหมายให้การตีความเข้าถึงความจริงได้ถูกตรวจสอบอย่างไม่มีสิ้นสุด และเปิดรับต่อความเป็นอื่นในความหมายของตัวบท (text) เสมอ

กล่าวโดยกระชับ บทที่สามนี้เป็นแก่นหลักของวิทยานิพนธ์ที่ผู้วิจัยพยายามจะอธิบาย “บทสนทนา” ในฐานะรูปแบบกระบวนการมีความเข้าใจของศาสตร์การตีความของกาตาเมอร์ และชี้ให้เห็นว่าทิศทางของศาสตร์การตีความนั้นเคลื่อนระหว่างกลางของการตีความและความเข้าใจ

³ ด้วยลักษณะคำอธิบายของกาตาเมอร์เป็นเชิงปรากฏการณ์วิทยา ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า “ขณะ” (moment) เพื่อสื่อว่าเมื่อมนุษย์ทำความเข้าใจ หรือตีความสิ่งใดก็ตาม มันดำเนินไปในเวลาที่เกิดขึ้นเป็นเนื้อเดียวกัน พร้อม ๆ กัน ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ไม่ได้ดำเนินไปอย่างเป็นขั้นตอนในแบบที่มีเส้นแบ่งชัดเจน แต่การมีคำอธิบายนั้นเรียกร้องให้ต้องจัดลำดับให้แก่องค์ประกอบของปรากฏการณ์นี้

บทที่สี่ บทสรุป ผู้วิจัยจะอธิบายว่ารูปแบบของความเข้าใจของศาสตร์การตีความ ที่การใช้อิงกับรูปแบบ “สนทนา” นั้นมีนัยยะถึงความเคลื่อนไหวระหว่าง (the in-between) ของสองสิ่งเสมอ ทั้งความคุ้นเคยกับความแปลกตา ตัวเรากับสิ่งอื่น หรือ ผู้ตีความกับตัวบท ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าสาระสำคัญของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาของกาดาเมอร์ที่ได้จากการตอบโจทย์เรื่องความเป็นภววิสัยของความรู้ที่ได้มาจากระเบียบวิธี ทำให้เห็นว่าท่าทีสำคัญของ “บทสนทนา” คือการตระหนักว่าความเข้าใจของเรามีขีดจำกัด

ด้วย “บทสนทนา” เช่นนี้ เราจึงเห็นว่าความเข้าใจเป็นกระบวนการที่ช่วยเชื่อมเรากับสิ่งอื่น โดยการดำรงอยู่ของเรานั้นเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งอื่น ๆ เสมอ นั่นก็เพราะกาดาเมอร์ทำให้ตระหนักถึงสถานะพื้นฐานของมนุษย์อย่างหนึ่ง คือสถานะเชิงประวัติศาสตร์ หมายความว่าเราไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ด้วยว่าตัวเราโยงใยกับสิ่งอื่นเสมอ ผ่านการเห็นว่าความเข้าใจที่เรามีต่อสิ่งอื่น ๆ นั้นล้วนมีที่มาและความเข้าใจที่เปิดรับต่อสิ่งอื่นเสมอก็เป็นแนวคิดหนึ่งที่เราจะทำให้ความหลากหลายนั้นดำรงอยู่ได้สุดท้ายแล้วผู้วิจัยเองคิดว่าคำตอบหนึ่งที่พอจะตอบคำถามที่ทางของมนุษยศาสตร์ อาจจะบอกว่ามนุษยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สร้างพื้นที่ให้มนุษย์ได้เป็นมนุษย์ที่แตกต่างกัน

บทที่ 2: ที่มาและความสำคัญของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา

ทำไมถึงเป็นศาสตร์การตีความ “เชิงปรัชญา” ?

“Possibly the growing rationalization of society and the scientific techniques of administering it are more characteristic of our age than the vast progress of modern science.” (Gadamer, 2013, หน้า xxvi)

ศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาต่างจากศาสตร์การตีความอื่นหรือที่ผ่านมาอย่างไร? ทำไมต้องเป็นศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา? กาดาเมอร์ตอบผ่านการอธิบายถึงที่ทางของมนุษยศาสตร์ ในช่วงปี 1950–1960 ซึ่งมีกระแสวิพากษ์ความเป็นศาสตร์ของมนุษยศาสตร์ ที่ปฏิฐานนิยมและพฤติกรรมศาสตร์กำลังรุ่งเรือง และการวิจัยมนุษยศาสตร์นั้นมีความเชื่อว่าการเสาะหาความรู้ นั้นสามารถมีวิธีการได้เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ มนุษยศาสตร์ต้องการความรู้ที่มีความภววิสัย (objectivity) คือสถานะของความจริงนั้นแยกขาดจากตัวผู้รู้

ในทัศนะของกาดาเมอร์ได้ตั้งข้อสังเกตว่า มนุษยศาสตร์หลงทางในการไปสู่เป้าหมายในการหาความจริง (Hinman, 1980, หน้า 514) กาดาเมอร์ไม่เห็นด้วยกับลักษณะการวิจัยของมนุษยศาสตร์ที่เน้นหาความรู้เชิงภววิสัยเช่นนี้ จึงได้กลับมาทบทวนสถานะของมนุษยศาสตร์เสียใหม่ โดยเริ่มจากการกลับไปคำถามพื้นฐานว่า “ความเข้าใจคืออะไร” เพื่อตั้งต้นถึงที่ทางของกระบวนการหาความจริง ที่มนุษย์ใช้ตีความกับสิ่งอื่น ๆ โดยกาดาเมอร์ใช้วิธีอ่านประวัติศาสตร์ของศาสตร์การตีความตั้งแต่ยุคโรแมนติก จนถึงยุคสมัยใหม่ ซึ่งมีความต้องการจะวางรากฐานของมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะแนวคิดของวิลเฮล์ม ดิลไธย์ (Wilhelm Dilthey) และฟรีดริช ชไลเออมาร์เคอร์ (Friedrich Schleiermacher) ที่พยายามจะวางรากฐานของวิธีการของมนุษยศาสตร์เอง แต่สุดท้ายที่ก็ยังคงไว้ซึ่งจิตวิญญาณของวิทยาศาสตร์เหมือนเดิม

“The methodical spirit of science permeates everywhere. Therefore I did not remotely intend to deny the necessity of methodical work within the human science (Geisteswissenschaften)” (Gadamer, 2013, หน้า xxvi)

ประโยคข้างต้นกาดามาเมอร์ได้กล่าวไว้ในบทนำในหนังสือ “สัจจะและมรรควิธี” ฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง สำหรับวิธีการเพื่อหาความจริงตัวกาดามาเมอร์เองไม่ได้มองว่ามันเป็นปัญหา แต่เป็นสำนึก (consciousness) ของผู้ตีความที่มีต่อกระบวนการเข้าถึงความจริงต่างหากที่เขาตั้งใจวิพากษ์ โดยเขามองว่าสำนึกที่ยึดติดกับวิธีการมีแต่จะปิดกั้นและเพิกเฉยต่อการเข้าถึงความจริง (Gadamer, 2013, หน้า xxvi) ฉะนั้นในเราจำเป็นต้องย้ำว่ากาดามาเมอร์ไม่ได้มองว่าวิธีการของวิทยาศาสตร์มีปัญหาในทฤษฎี และไม่ได้ปฏิเสธคุณประโยชน์ของวิทยาศาสตร์ คือไม่ได้ถกเถียงเรื่องวิธีการแสวงหาความรู้ของวิทยาศาสตร์ (Weinsheimer, 1985, หน้า 9) แม้ว่าวิธีการของวิทยาศาสตร์จะมีนัยยะว่ามนุษย์เป็นผู้วิเคราะห์และกำหนดกระบวนการ อันสื่อถึงความรู้ที่ได้จากกระบวนการดังกล่าวย่อมเป็นผลจากกรอบคิดของมนุษย์ ซึ่งไม่ใช่ประเด็นที่กาดามาเมอร์ต้องการจะสร้างบทสนทนาด้วย

ประเด็นสำคัญอันเป็นจุดตั้งต้นให้กาดามาเมอร์ต้องการย้ำเตือนกับแวดวงวิจัยมนุษยศาสตร์คือ “สำนึก” ที่ความพยายามจะเลียนแบบแนวทางการค้นหาความจริงแบบที่เชื่อว่าต้องใช้วิธีการเท่านั้น จะพาเราไปสู่ความจริงที่จริงแท้ และยึดมั่นกับภววิสัยของความรู้นั้นเป็นประเด็นที่กาดามาเมอร์ตั้งใจวิพากษ์ และเขาเองได้เสนอว่า “บทสนทนา” เป็นรูปแบบทางภววิทยาของความเข้าใจ ที่มีลักษณะเป็นการสัมพันธ์ระหว่างผู้ตีความกับตัวบท (text) ซึ่งคำว่า “ตัวบท” ในที่นี้หมายถึงหน่วยของการตีความทั้งหมด เช่น หนังสือ คัมภีร์ศาสนา เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ หรือคนอื่น เป็นต้น

การที่ตัวบทมีความหมายกว้างเช่นนี้ เนื่องจากกาดามาเมอร์ไม่ได้เสนอวิธีการตีความหรือวิธีการเข้าใจอย่างที่ศาสตร์การตีความตามขนบดำเนินมา ทว่ากาดามาเมอร์ใช้ศาสตร์การตีความเป็นพื้นที่ทางปรัชญาในการตอบโจทยปัญหาของปรัชญาสังคมศาสตร์ ต่อประเด็นความเป็นภววิสัยของความรู้ อันเป็นที่มาของโจทยของวิทยานิพนธ์ ว่าด้วยปัญหาของการเข้าถึงความจริง

ปัญหาของ “วิธีการ”

แม้ว่ากาดามาเมอร์จะไม่ได้กล่าวว่าวิทยาศาสตร์มีปัญหา ทว่าอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ต่อมนุษยศาสตร์เป็นส่วนที่กาดามาเมอร์วิพากษ์ ดังนั้นเราจำเป็นต้องนิยามความหมายของวิธีการของกาดามาเมอร์ให้รัดกุม เนื่องจากเจตนาของกาดามาเมอร์แม้จะชัดเจนว่าเขาไม่ต้องการชี้ว่าวิธีการทำความเข้าใจในลักษณะเดียวกับศาสตร์การตีความดั้งเดิม ไม่ต้องการสร้างระเบียบวิธีของกระบวนการหาความรู้ในมนุษยศาสตร์ รวมถึงการสืบเสาะหารากฐานทางทฤษฎีของเขาก็ไม่ได้เป็นไปได้เพื่อจุดหมายเชิงปฏิบัติ และย้ำว่าสิ่งที่เขาสนใจเป็นไปได้ในเชิงปรัชญาเท่านั้น⁴ และกาดามาเมอร์เองก็ยังไม่ถึงจุดประสงค์ในงาน

⁴ จากบทนำของ Truth and Method ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2

ของเขาในการถกเถียงกับเอมิลิโอ เบตติ (Emilio Betti) ด้วย (Hinman, 1980) แต่จากลักษณะคำอธิบายเรื่องความเข้าใจของกาดาเมอร์ ก็อาจจะถูกแย้งได้ว่าตัวข้อเสนอของกาดาเมอร์เองก็มีลักษณะเป็นวิธีการเช่นกันที่ต้องการจะบอกว่าคนเราต้องเข้าใจแบบนี้ ไม่ใช่แบบนั้น หรือการเข้าใจแบบนี้ (แบบที่กาดาเมอร์เสนอ) ดีกว่าการเข้าใจแบบอื่น

ในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยจะเสนอว่างานของกาดาเมอร์ไม่ได้เป็นเรื่องของระเบียบวิธีการของความเข้าใจ หากแต่กาดาเมอร์ใช้วิธีชี้ให้เห็นภาพของปรากฏการณ์ที่มนุษย์ทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในแง่มุมที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ ซึ่งกาดาเมอร์ได้วิพากษ์ว่าแม้แต่กระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์ ที่เชื่อว่าตัวเองอยู่นอกประวัติศาสตร์ แท้ที่จริงแล้ววิทยาศาสตร์เองก็มีที่มาที่ไปในประวัติศาสตร์เช่นกัน

ดังนั้นส่วนที่กาดาเมอร์วิพากษ์วิธีการนั้น จึงไม่ได้ถกเถียงว่าวิธีการน่าเชื่อถือหรือไม่ แต่เป็นความเข้าใจต่อวิธีการ ที่เกิดในช่วงยุคศตวรรษที่ 19-20 โดยเฉพาะที่ส่งผลกระทบต่อมนุษยศาสตร์ (Weinsheimer, 1985, หน้า 66) โดยแนวความคิดที่กาดาเมอร์วิพากษ์โดยตรง คือศาสตร์การตีความในแบบยุคโรแมนติก (Romantic hermeneutics) โดยเฉพาะชไลเออมาร์เคอร์ และดิลไธย์ ที่แนวคิดของทั้งคู่ที่มีอิทธิพลต่อการวางรากฐานมนุษยศาสตร์เป็นสำคัญ ซึ่งกาดาเมอร์ได้วิพากษ์ถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ว่าเป็นการวิจัยที่ผู้วิจัยขาดการตระหนักถึงสถานะของตนเองและวัตถุที่ศึกษา บนเงื่อนไขของภาววิทยาของประวัติศาสตร์ คือลืมนึกว่าตัวผู้ศึกษาเองกับสิ่งที่ศึกษานั้นเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์เสมอ ด้วยมุมมองเช่นนี้ทำให้สถานะของความจริงก็หลุดลอยหายไป

วิธีวิจัยของวิทยาศาสตร์ที่เชื่อว่าปลอดบริบททางประวัติศาสตร์ และเป็นกระบวนการความคิดที่อยู่เหนือเวลา เป็นความคิดที่ไร้เดียงสา และถือว่าการทำลายข้อเท็จจริงของความรู้ (Gadamer, 2013, หน้า 312) อย่างไรก็ตามกาดาเมอร์ไม่ได้เสนอประวัติศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อความเข้าใจ (history of effect) ให้เป็นศาสตร์ใหม่ของมนุษยศาสตร์ เพียงแต่ต้องการเน้นให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้ยังมีชีวิตไปพร้อมกับการดำรงอยู่ของมนุษย์เสมอ ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่⁵

ดังนั้นในแง่นี้จะเห็นว่ากาดาเมอร์ทั้งวิพากษ์และทั้งเสนอจุดยืนของมนุษยศาสตร์ว่าการตระหนักต่อขอบเขตของการดำรงอยู่ของมนุษย์นั้น ไม่ได้เป็นจุดต่อของความเข้าใจของมนุษย์ แต่กาดาเมอร์ได้อธิบายผ่านการกลับไปทบทวนภาววิทยาของความหมายที่มีก่อนหน้า (fore-meanings) โดยยึดคำอธิบายแนวคิดวงล้อมในเชิงศาสตร์การตีความ (hermeneutical circle) ของไฮเดกเกอร์

⁵ “We are not saying, then, that history of effect must be developed as a new independent discipline ancillary to the human sciences, but that we should learn to understand ourselves better and recognize that in all understanding, whether we are expressly aware of it or not, the efficacy of history is at work.” (Gadamer, 2013, หน้า 312)

เป็นการปรับภววิทยาของอคติ ขนบ และประวัติศาสตร์ ว่าไม่ได้จำกัด หรือเป็นอุปสรรคของการเข้าถึงความจริงของตัวบท ทว่ากาดามเมอร์กลับมองว่าอคติ ขนบ และประวัติศาสตร์เหล่านี้เป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ และลักษณะของความเข้าใจจากเงื่อนไขเหล่านี้มีความหลากหลายของความเข้าใจ (multiplicity of understanding) (Gadamer, 2013, หน้า 278-280) ที่หมายความว่าคนเราย่อมเข้าใจได้ในวิถีอันหลากหลายและต่างจากกันไปตามเงื่อนไขในเชิงประวัติศาสตร์ของเราแต่ละคน

สำนึกในเชิงประวัติศาสตร์ภายใต้วิถีวิทยาในเชิงวิทยาศาสตร์

ตามทัศนะของกาดามเมอร์ แม้ว่าดิลไธย์จะมองเห็นความสำคัญของการมีความเข้าใจที่เกิดขึ้นหรือจะต้องเริ่มต้นจากมิติประวัติศาสตร์ อันหมายถึงการเริ่มต้นจากการยอมรับถึงความจำกัด (finitude) ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขก่อนความเข้าใจที่เกิดในประสบการณ์หรือสำนึกของชีวิตจริงซึ่งมีอยู่ในประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ดิลไธย์ยังพิจารณาการเข้าถึงความเข้าใจในท้ายที่สุดบนฐานของการขยายตัวและก้าวข้ามข้อจำกัดของจิตสำนึกในเชิงประวัติศาสตร์ออกไปสู่ความเป็นสากลแบบเป็นที่สุดและเป็นอิสระได้จากสำนึกดังกล่าว (Gadamer, 2013, หน้า 236) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ข้อจำกัดในเชิงอัตวิสัยของสำนึกประวัติศาสตร์แม้จะเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของความเข้าใจ แต่ข้อจำกัดดังกล่าวต้องถูกก้าวข้ามด้วยการมีความรู้อันเป็นปรมาตม์ว่าด้วยกฎธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ผ่านวิถีวิทยาในเชิงวิทยาศาสตร์

ในปลายทศวรรษปรัชญาของดิลไธย์ดำเนินการทบทวนตนเองในมิติประวัติศาสตร์ แต่ในอีกปลายทศวรรษหนึ่งความรู้ที่แท้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีข้อจำกัดในเชิงอัตวิสัยภายใต้บริบทเฉพาะในเชิงประวัติศาสตร์ถูกยกระดับไปสู่องค์ความรู้ในเชิงภววิสัยที่แน่นอนและเป็นที่สุดในตัวเอง กล่าวเช่นนี้หมายถึงด้วยว่าสำหรับดิลไธย์ มรรควิธีของมนุษยศาสตร์สามารถมีจุดมุ่งหมายเดียวกับกฎธรรมชาติตามแนวทางของวิทยาศาสตร์ ซึ่งลักษณะของกระบวนการไปสู่ความจริงแบบนี้ ผู้วิจัยมองว่ามนุษยศาสตร์นั้นยังไม่ได้คิดถึงสิ่งที่ตัวเองศึกษาว่ามันมีความหลากหลายเพียงใด พร้อมกันนั้นก็ไม่ได้เฉลียวใจไปว่ามรรควิธีที่ใช้ศึกษาหาความจริงนั้นมันช่วยทำให้เราเข้าใจความจริงของสิ่งที่ศึกษาหรือไม่อย่างไร

ซึ่งกาดามเมอร์กล่าววิจารณ์จุดนี้ของมนุษยศาสตร์ว่ามันเป็นผนวกกลมกลืนกับมรรควิธีของวิทยาศาสตร์ โดนที่เราละเลยความเป็นมาที่สำคัญของมนุษยศาสตร์⁶

⁶ “...he was able to harmonize them only by neglecting the essential historicity of the human sciences” (Gadamer, 2013, หน้า 242)

คำถามคือแล้วอะไรคือหัวใจของความเป็นไปในเชิงประวัติศาสตร์ที่กาดามาเมอร์กล่าวถึงว่าขาดหายไปในการคิดของดิลไฮม์ คำตอบสำหรับผู้วิจัยสิ่งสำคัญนั้นคือธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวคือวิธีการที่อิงกับขนบของวิทยาศาสตร์ที่มีแต่จะละเลยละเลยธรรมชาติของความเป็นประวัติศาสตร์ในมนุษย์อันเป็นหัวใจสำคัญของมนุษยศาสตร์ไป ซึ่งจะอธิบายต่อไปในบทที่สาม ในหัวข้อเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ

กาดามาเมอร์ถกเถียงว่าดิลไฮม์ยังมีฐานคิดในเบื้องลึกแบบเรอเน เดส์การ์ตส์ (Rene Descartes) แต่ด้วยลักษณะที่ต่างกันออกไป กล่าวคือสำหรับดิลไฮม์สิ่งที่ต้องถูกขจัดออกไปคืออคติในเชิงความคิด เพื่อเปิดทางให้กับความรู้ที่แน่แท้ แต่คือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชีวิต ขนบ ศาสนา กฎเกณฑ์ในเชิงประจักษ์ อันหมายถึงมิติในเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นการเฉพาะและที่มีข้อจำกัด (Gadamer, 2013, หน้า 240) สำหรับดิลไฮม์ โลกประวัติศาสตร์ในฐานะของตัวบทคือสิ่งที่สามารถจะถูกคลี่ขยายคลายปมปัญหาไปได้อย่างหมดจด ทักษะเช่นนี้คือแง่มุมหนึ่งของศาสตร์แห่งการตีความแบบโรแมนติกที่มองความเป็นไปในเชิงประวัติศาสตร์ว่าสามารถถูกถอดถอนลงได้อย่างหมดสิ้นภายใต้การขบคิด-สะท้อนคิดของจิต กล่าวอีกนัยหนึ่ง “ทุกสิ่งทุกอย่างในประวัติศาสตร์ถูกเข้าใจได้ด้วยปัญญา” (Everything in history is intelligible...) (Gadamer, 2013, หน้า 243)

กาดามาเมอร์เห็นด้วยกับดิลไฮม์ในประเด็นที่ว่าเราสามารถได้มาซึ่งความเข้าใจในเชิงภววิสัย แต่ภววิสัยของความเข้าใจที่มีต่อประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ประวัติศาสตร์อาศัยประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์นั่นเองในการได้มาซึ่งความเข้าใจ ไม่ใช่ด้วยวิธีวิทยาของการอุปนัยที่อ้างขอบเขตในเชิงเบ็ดเสร็จ กล่าวอีกนัยหนึ่งประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ของความเข้าใจเป็นเงื่อนไขของความเข้าใจที่ไม่สามารถขจัดทิ้งออกไปได้อย่างหมดสิ้น

สิ่งที่ขาดหายไปในการตีความสำนึกประวัติศาสตร์ตามแนวทางของดิลไฮม์คือการยังไม่ลงรากลึกหรือหนักแน่นพอต่อความเป็นประวัติศาสตร์ของประสบการณ์ ซึ่งสิ่งนี้ดูราวกับจะเป็นอุปสรรคที่ต้องถูกขจัดออกไปเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้และความจริงของการตีความ ข้อจำกัดดังกล่าวกาดามาเมอร์เรียกในภาพรวมว่าเป็นข้อจำกัดในเชิงญาณวิทยา

บทที่ 3: แนวคิดเรื่องบทสนทนาในกาดามาเมอร์

แนวคิดเรื่องบทสนทนาปรากฏอยู่ในปรัชญาตะวันตกหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่บทสนทนาแบบโสเครตีส (Socratic Dialogue) ของเพลโต (Plato) บทสนทนาเรื่องศาสนาในฐานะเป็นความเป็นชุมชน (communion) ของมาร์ติน บูเบอ (Martin Buber) เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) บทสนทนาในฐานะเป็น “ชุมชนของการพูดคุยในอุดมคติ” (Ideal speech community) บทสนทนาเชิงจริยศาสตร์ในฐานะพื้นฐานของความเป็นพลเมืองของ ริชาร์ด รอร์ตี้ (Richard Rorty) เป็นต้น

แนวคิดเรื่องบทสนทนาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าคำถามเกี่ยวกับแนวคิดบทสนทนาได้เปลี่ยนแปลงจากเรื่องประพจน์และตรรกะเชิงข้อถกเถียง (dialectics) สู่แนวคิดบทสนทนาที่แสดงออกถึงธรรมชาติและเงื่อนไขของบทสนทนาที่ใกล้เคียงกับมุมมองที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ต่อการพูดคุยมากขึ้น (Peters และ Besley, 2021) สำหรับแนวคิดบทสนทนา ของกาดามาเมอร์เองก็ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน นั่นคือการกลับไปทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ความเข้าใจ โดยมองว่าความเข้าใจที่เป็นไปในรูปแบบบทสนทนา มีลักษณะเป็น “การเชื่อมขอบฟ้า” (fusion of horizons)

เหตุการณ์ความเข้าใจ

ความเข้าใจของกาดามาเมอร์เป็น “เหตุการณ์” (event) ของความเข้าใจ ที่เกิดขึ้นฉับพลันทันทีที่เราปะทะกับอีกสิ่งหนึ่ง แล้วเกิดกระบวนการตีความแปลความหมาย ทั้งหมดนี้เรียกว่าความเข้าใจ โดยกาดามาเมอร์แบ่งออกเป็นสามช่วงขณะ ⁷ ทั้งนี้มันไม่ได้หมายความว่าสามช่วงขณะนี้เกิดเป็นลำดับขั้นตอน แต่ช่วงขณะนี้เกิดขึ้นพร้อมกัน เพียงแต่การอธิบายแบ่งเป็นสามช่วงขณะนั้นมีไว้เพื่อให้เห็นภาพของคำอธิบายความเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

สามช่วงขณะของความเข้าใจ ได้แก่ 1. เงื่อนไขก่อนความเข้าใจ (pre-understanding conditions) 2. การคาดคะเนถึงความสมบูรณ์ (the anticipation of completeness) 3. การเข้าถึงความจริงในสาระสำคัญ (subject matter)

ในความเข้าใจของผู้วิจัยคิดว่าช่วงเวลาที่หนึ่งเป็นการอธิบายถึงจุดตั้งต้นของความเข้าใจ ที่เน้นว่าอะไรทำให้เกิดความเข้าใจ หรือความเข้าใจต่อตัวบทจะเป็นไปได้ต้องอาศัยปัจจัยใดบ้าง ต่อมาช่วงเวลาที่สองอธิบายถึงกระบวนการของความเข้าใจ แต่ยังไม่ใช้ภววิทยาความเข้าใจโดยรวม ที่เป็นข้อเสนอของกาดาเมอร์ (ข้อเสนอที่นั้นเราจะกล่าวในลำดับถัดไป ที่เรียกว่า “บทสนทนา”) แต่ที่บอกว่า เป็นกระบวนการของความเข้าใจ เพราะช่วงเวลาที่สองนี้สื่อถึงหวังคำนึงของผู้ตีความที่มีต่อตัวบทที่กำลังทำความเข้าใจ ที่นึกคะเนถึงความหมายของตัวบทได้ราวกับรู้ความหมายที่สมบูรณ์แล้ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ต่อเนื่องจากช่วงก่อนหน้านั้น ก็คือผู้ตีความต้องอาศัยสิ่งที่รู้ก่อนแล้วเป็นฐานสืบทอดต่อสิ่งที่กำลังทำความเข้าใจ และช่วงเวลาที่สุดท้ายที่พูดถึงเป้าหมายของกระบวนการความเข้าใจ ก่อนที่ความหมายที่ได้จากความเข้าใจนั้นจะวกกลับมาเป็นช่วงเวลาที่หนึ่ง ความเข้าใจที่ได้นั้นก็กลายเป็นอดีตที่เราจะใช้เข้าใจสืบทอดไปยังตัวบทอื่น ๆ

เงื่อนไขก่อนความเข้าใจของความเข้าใจ: ประวัติศาสตร์ อดีต และชนบ

ลักษณะของความเข้าใจตามข้อเสนอของกาดาเมอร์ว่าความเข้าใจคือ “การเชื่อมขอบฟ้า” (fusion of horizons) ปรากฏใน “เงื่อนไขก่อนความเข้าใจของความเข้าใจ” (pre-understanding conditions) ที่เริ่มชี้ให้เห็นถึงการเปิดสู่ความเป็นอื่นในตัวผู้ตีความเอง และที่มองว่าผู้ตีความนั้นมี “มุมมองในเชิงประวัติศาสตร์” (historical being) ของการดำรงอยู่ในทางสำนึกของศาสตร์การตีความ ที่การเป็นอยู่เป็นอยู่เชิงการสำนึก

กาดาเมอร์อธิบาย “เงื่อนไขก่อนความเข้าใจ” ของความเข้าใจตามศาสตร์ของการตีความจากการเริ่มชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขพื้นฐานของ “สำนึกของศาสตร์การตีความ” (hermeneutical consciousness) ที่วางพื้นอยู่บน “การเป็นอยู่ในเชิงประวัติศาสตร์” (historical being) เสมอ และเชื่อมโยงให้เห็นว่าภายใต้สำนึกและ การเปิดสู่ความเป็นอื่น ของความเข้าใจตามศาสตร์ของการตีความอาศัยเงื่อนไขสำนึกและความเป็นไปในเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งทั้งผู้ตีความและความเป็นอื่นปรากฏมีอยู่ร่วมกัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้กาดาเมอร์ตั้งต้นอธิบาย “ความเข้าใจ” ผ่านกระบวนการฟื้นฟู (rehabilitation) ความเป็นมาของ “prejudice” ที่แปลเป็นไทยว่า อดีต ในฐานะเงื่อนไขก่อนความเข้าใจหรือความเป็นอยู่ภายในประวัติศาสตร์ของสำนึกในเชิงศาสตร์การตีความ สำหรับผู้วิจัย อดีต และพื้นคตินี้เป็นแก่นเบื้องต้นที่นำไปสู่คำอธิบายของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาของกาดาเมอร์ส่วนอื่น ๆ เพราะทำให้เห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเข้าใจ และทำให้กระจ่างว่า

กระบวนความคิด (paradigm) เรื่องความเข้าใจสำหรับกาดามาเมอร์นั้นไม่ได้เป็นลักษณะเชิงญาณวิทยา คือไม่ได้ให้ความสำคัญว่าความเข้าใจนี้จะต้องนำมาซึ่งความรู้ใหม่ ๆ

กาดามาเมอร์เห็นว่าความเข้าใจไม่อาจแยกขาดจากสถานะของมนุษย์ในแง่มุมที่เป็นเป็นไปในเชิงประวัติศาสตร์ การที่เรามีตำแหน่งแห่งที่อยู่แล้วในประวัติศาสตร์ที่ล้อมรอบตัวเรานี้คือเงื่อนไขก่อนหน้าความเข้าใจ กล่าวคือเป็นเงื่อนไขที่มีมาก่อนการสำนึกรู้ โดยผู้วิจัยเห็นว่าการที่มนุษย์ตระหนักถึงเงื่อนไขดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญทั้งต่อความเข้าใจตนเอง (self-understanding) กับทั้งเป็นความเข้าใจที่เชื่อมกับความเข้าใจสิ่งอื่น ๆ ด้วย โดยเหตุการณ์ของความเข้าใจที่เกิดขึ้นนี้ กาดามาเมอร์อธิบายให้เห็นผ่านแนวคิดเรื่อง “ชนบ” ในฐานะที่เป็นอีกเงื่อนไขก่อนความเข้าใจหนึ่ง ด้วยว่าชนบทำให้เห็นสถานะของมนุษย์ที่โยงใยกับสังคมในระดับที่ย่อยลงมาจากประวัติศาสตร์ และดูเหมือนจะเป็นรูปธรรมกว่าประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้ว่าชนบเองก็ส่งผลต่อสำนึกรู้ของมนุษย์ไม่ต่างจากประวัติศาสตร์ และจุดร่วมระหว่างประวัติศาสตร์และชนบคือการยืนยันว่าการมีอยู่ของมนุษย์เป็นการดำรงอยู่ในชุมชนเสมอ

เบื้องต้นเมื่อกล่าวว่ากาดามาเมอร์ให้อคติ-พื้นคติ ชนบ และประวัติศาสตร์เป็น “เงื่อนไขก่อนความเข้าใจ”⁸(pre-understanding conditions of understanding) ไม่ได้หมายความว่าโครงการปรัชญาของกาดามาเมอร์มีลักษณะเป็นลำดับขั้นตอนในทำนองว่ากาดามาเมอร์กำลังวางรากฐานของมรรควิธีการทำความเข้าใจที่ถูกต้องกว่ามรรควิธีตีความที่มีก่อนหน้า แต่การใช้คำว่า “เงื่อนไขก่อนความเข้าใจ” เป็นเพียงชุดคำอธิบายภววิทยาของความเข้าใจ ซึ่งอิงจากลักษณะของการวิจัยประเด็นปัญหาของกาดามาเมอร์ที่ดำเนินในรูปแบบปรากฏการณ์วิทยา⁹ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เห็นแง่มุมพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ คือลักษณะที่เป็นอยู่เชิงประวัติศาสตร์ อันเป็นฐานคิดที่ยืนยันรากฐานของมนุษยศาสตร์ ที่ถูกเพิกเฉยไปในการทำวิจัยเชิงมนุษยศาสตร์ช่วงหนึ่ง

เงื่อนไขก่อนความเข้าใจเป็นช่วงขณะหนึ่งของกระบวนการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เป็นฐานคิดของการวิจัยเชิงมนุษยศาสตร์ ที่มีเป้าหมายในการทำทำความเข้าใจสิ่งอื่น ๆ การกลับมาตั้งคำถามต่อกระบวนการความเข้าใจนี้หนึ่งหนึ่งเป็นการทบทวนองค์ประกอบพื้นฐานของมนุษยศาสตร์ กาดามาเมอร์

⁸ นักคิดแต่ละคนได้ตีความจำแนกองค์ประกอบของเงื่อนไขก่อนความเข้าใจต่างกันออกไป เช่น โรเบิร์ต เจ. ดอสเทล (Robert J. Dostal) อธิบายให้อคติ-พื้นคติ ชนบ และสิทธิอำนาจ (authority) เป็นเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ สำหรับผู้วิจัยเองเลือกใช้ประวัติศาสตร์นั้นเพราะผู้วิจัยเน้นให้เห็นแง่มุมเชิงประวัติศาสตร์ และรับกับกรอบการมองความเข้าใจที่อยู่ในประวัติศาสตร์

⁹ ลักษณะเชิงปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ในที่นี้สื่อถึงลักษณะของคำอธิบายที่ไม่แยกผู้กระทำการกับวัตถุที่ถูกศึกษา (subject-object relation) ในที่นี้คือผู้ตีความกับสิ่งที่ต้องการทำความเข้าใจผนวกรวมเข้าด้วยกัน ภายใต้ประสบการณ์การรับรู้แบบผนวกรวม (lived experience)

อ้างว่าสถานะประวัติศาสตร์เป็นสถานะพื้นฐานของมนุษย์ถูกละเลยจากการวิจัยมนุษยศาสตร์ ตรงนี้คือการวิพากษ์ต่อลักษณะความเป็นมรรควิธีในเบื้องต้น

กาดาเมอร์ใช้วิธีทบทวน “ประวัติศาสตร์ในเชิงมโนทัศน์” (conceptual history)¹⁰ เพื่อยืนยันจุดยืนทางปรัชญาของตนเอง การสืบประวัติศาสตร์ของมโนทัศน์เป็นกระบวนการที่กาดาเมอร์ใช้เพื่อตั้งต้นจุดยืนทางปรัชญาของตัวเอง

กาดาเมอร์ได้ใช้กระบวนการทบทวนมโนทัศน์อคติที่เรียกว่า “การฟื้นฟู” (rehabilitation) ซึ่งสื่อความถึงความหมายของอคติที่เสียหายไปจากอิทธิพลของยุคสมัยนิยมิธรรม (The Enlightenment) ที่กาดาเมอร์มองว่าจำเป็นต้องมีการกู้คืนความหมายดั้งเดิมที่เป็นเชิงบวก พร้อมกันนั้นกาดาเมอร์ยังฟื้นฟูมโนทัศน์ “สิทธิอำนาจ” (authority) และ “ชนบ” (tradition) ซึ่งจะสืบเนื่องไปสู่การวิพากษ์ความเป็นเหตุผล (reason) ว่าแม้กระทั่งเหตุผลที่ยุคสมัยนิยมิธรรมเชื่อว่าเป็นสมรรถภาพการคิดของมนุษย์ที่ปลดแอกจากอิทธิพลของศาสนา ความสามารถการใช้เหตุผลก็อิงกับประวัติศาสตร์เช่นเดียวกัน เหตุผลนั้นจะใช้งานได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในบริบทแวดล้อมที่เอื้อต่อเหตุผลนั้น ๆ¹¹

ท้ายที่สุดการอธิบายเรื่องเงื่อนไขก่อนความเข้าใจคือการตั้งคำถามถึงแหล่งที่มาความรู้ และความสัมพันธ์ของแหล่งที่มาของความรู้ นอกจากนี้กาดาเมอร์ยังให้ความสำคัญกับลักษณะความเป็นอยู่ในเชิงประวัติศาสตร์ของมนุษย์ (historical being) และความเป็นที่มีข้อจำกัด (finite being) ตัวอย่างที่เข้าใจได้ง่ายที่สุด ได้แก่ข้อจำกัดเชิงชีวะ (biological) อันไม่อาจปฏิเสธได้ เช่น อายุขัย หรือสมรรถภาพของการรับรู้ โดยกาดาเมอร์บ่งชี้เรื่องความเป็นเชิงประวัติศาสตร์ว่าเป็นลักษณะเชิงข้อจำกัดเช่นเดียวกับเรื่องอายุขัยและสมรรถภาพการรับรู้ ดังนั้นเห็นได้กาดาเมอร์นั้นอธิบายกระบวนการความเข้าใจจากมุมมองของประวัติศาสตร์ ที่กาดาเมอร์เรียกว่าเป็นความยุติธรรมต่อสถานะพื้นฐานของความเป็นมนุษย์¹²

¹⁰ ใน The Blackwell Companion to Hermeneutics อีสต์วาน เอ็ม. เฟเฮอร์ (Istvan M. Feher) อธิบายว่าลักษณะของกระบวนการทางปรัชญาของกาดาเมอร์เองก็เป็นมรรควิธีเช่นกัน ในแง่นี้จึงอาจตีความได้ว่ากาดาเมอร์เองไม่ได้ปฏิเสธแนวคิดการทำงานแบบมรรควิธีทั้งหมด (Fehér, 2016, หน้า 162-171)

¹¹ “Reason exists for us only in concrete, historical term - i.e., it is not its own master but remain constantly dependent on the given circumstance in which it operates” (Gadamer, 2013, หน้า 288)

¹² “If we want to do justice man’s finite, historical mode of being, it is necessary to fundamentally rehabilitate the concept of prejudice and acknowledge the fact that there are legitimate prejudices.” (Gadamer, 2013, หน้า 289)

หากกล่าวให้กว้างที่สุดอคตินั้นไม่ได้แค่หมายถึง อคติ แต่ความเป็นอคติยังหมายรวมถึงอำนาจสิทธิขาด และชนบทที่ทั้งหมดนี้มีลักษณะร่วมตามความเข้าใจในยุคมุขมนตรีว่าเป็นการขัดขวางปิดกั้น เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความรู้ความจริง และมีลักษณะเชิงรับ (passive) ที่ทำให้มนุษย์ไม่ได้ใช้ความคิดอย่างเต็มที่ต่างกับ เหตุผลที่ทำให้มนุษย์มีอิสระทางความคิด ได้วิเคราะห์สิ่งที่รู้ได้ และส่งเสริมความสามารถกำหนดตนเอง (self-determine) สร้างข้อตัดสินใจต่อสรรพสิ่งได้เอง กล่าวคือ หากจะเข้าถึงความจริง มีความเข้าใจได้ ต้องกำจัดอคติออกไป ความเข้าใจต่ออคติในแบบนี้ยังเป็นการใช้อย่างทั่วไปในปัจจุบัน ที่รวมถึงคำว่าอคติในภาษาไทยก็ยังมีนัยยะเชิงลบ สื่อถึงความชอบต่อความเห็นแบบใดแบบหนึ่งเป็นพิเศษ หรือความคิดที่ไม่เปิดรับต่อความเห็นของผู้อื่น

การฟื้นฟูวิทยาของ “อคติ” สู่อุณหภูมิที่เข้าใจตนเองและมิติเชิงประวัติศาสตร์ของความเข้าใจ

กาดาเมอร์เริ่มอธิบายเรื่องอคติ จากมุมมองที่เป็นฐานคิดของไฮเดกเกอร์ เรื่อง “โครงสร้างที่มีก่อนแล้ว” (fore-structure) ของความเข้าใจ เพื่อให้เห็นวงรอบของการตีความ (hermeneutical circle) ในคำอธิบายเรื่องอคติจากฐานคิดเรื่องวงรอบของการตีความนี้เองเป็นการแปรพลิก (radicalize) ภาววิทยาของความเข้าใจอันเป็นจุดที่วิพากษ์กับศาสตร์การตีความ

แนวคิดของไฮเดกเกอร์ที่กาดาเมอร์รับมาทำให้เห็นว่าความเข้าใจจะเกิดขึ้นได้นั้นมันต้องเข้าใจจากอะไรบางอย่าง ได้แก่เราต้องมีอะไรมาก่อน (fore-having) สิ่งที่มีมาก่อนก็ปรากฏให้เราได้เห็นมาก่อน (fore-sight) และอะไรที่เราเริ่มมาก่อน (fore-conception) จึงจะตีความสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้

เพื่อให้เห็นความสำคัญของภาววิทยาจากการอธิบายอคติเช่นนี้ ซึ่งแม้ว่าจะมีคนมองว่ามันเป็นวงจรที่ไม่นำไปสู่อะไร (vicious circle) แต่ไฮเดกเกอร์กลับอธิบายว่ามันทำให้เราเห็นแง่มุมเชิงบวกของอคติ กล่าวคือการอธิบายของไฮเดกเกอร์ทำให้เราเห็นรายละเอียดของอคติ ว่าไม่ได้มองอคติเป็นอุปสรรคของความเข้าใจตั้งแต่ต้น ในทางกลับกันอคติคือส่วนหนึ่งของเงื่อนไขที่ทำให้ความเข้าใจใด ๆ เป็นไปได้

นี่เป็นจุดที่ทำให้มองว่าอคติในตัวของมันเอง คือความเป็นจริงเชิงประวัติศาสตร์ (historical reality) ซึ่งมันบอกเล่าเรื่องราวความภูมิหลังของมนุษย์คน ๆ หนึ่ง ซึ่งมนุษย์เองก็ย่อมมีข้อจำกัดของความรู้ โดยส่วนนี้เรียกว่า “วิถีเชิงประวัติศาสตร์ของการดำรงอยู่” (historical mode of being) (Gadamer, 2013, หน้า 289)

กาตาเมอร์พิจารณาอคติในแง่ที่เป็นความเป็นมาที่แวดล้อมมนุษย์ ซึ่งมีส่วนในการทำความเข้าใจโลกภายนอก และแสดงถึงความรู้ที่มีร่วมกันของชุมชนที่มนุษย์นั้นดำรงอยู่ การมุ่งพิจารณาเพียงความเป็นอัตวิสัย จึงเป็นสิ่งที่บิดเบือนความเป็นมนุษย์

ผู้วิจัยพยายามตอบโจทย์เรื่องความเป็นภววิสัยของความรู้ ด้วยการเริ่มจากอธิบายปัญหาของความเข้าใจแนวคิดของอคติ อีกนัยก็คือเพื่อให้ด้านความเป็นประวัติศาสตร์ (historicity) และความมีจุดสิ้นสุด (finitude) ของมนุษย์ได้ถูกนับรวมเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยทางมนุษยศาสตร์

กาตาเมอร์ได้ปรับแนวคิดปัญหาของมรรควิธีในแง่ที่เป็นกระบวนการหาความรู้ โดยเฉพาะที่เป็นรูปแบบเดียวกับการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งรับอิทธิพลจาก “ความสงสัยแบบเดส์การตส์” (Cartesian doubt) คือจะต้องตัดทิ้งความคิด ความเชื่อ คุณธรรม คุณค่า และอะไรก็ตามที่คิดว่ามีเป็นความคิดที่สังคมบัญญัติขึ้นมา ความคิดที่สืบทอดต่อไปได้เรื่อย ๆ หรือเรียกได้ว่าความคิดแบบใดก็ตามที่ตั้งคำถามต่อได้ว่ามาจากไหน เป็นอย่างไรได้ไหม ความเชื่อที่สามารถมีข้อขัดแย้ง ถือว่าเป็นความคิดที่ไม่ควรนำมาใช้ประกอบการหาคำตอบของการวิจัยมนุษยศาสตร์ เพื่อให้เป็นการสืบเสาะที่รัดกุม และคงความเป็นภววิสัยที่สุด

ก่อนหน้านี้กาตาเมอร์ได้ทำให้เห็นว่าจุดเปลี่ยนของภววิทยาที่สำคัญของอคติ คือวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 19 ที่เป็นเหมือนการเติมเต็มความคิดของยุคภูมิธรรม (the Enlightenment) ซึ่งได้กลายเป็นความรู้แบบวัตถวิสัยของโลกทางประวัติศาสตร์ โดยมองว่าเป็นการพาความสามารถของการคิดออกจากลัทธิความเชื่อที่มงาย หรือหลักคิดที่เชื่อกันอย่างมีอาจตั้งข้อสงสัยได้ โดยในขั้นนี้ เป็นขั้นที่ทำให้ความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์มีความเป็นภววิสัย มีสถานะเท่าเทียมกับความรู้เรื่องธรรมชาติจากวิธีวิทยาของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ (modern science) (Gadamer, 2013, หน้า 287) กล่าวคือเชื่อว่าสามารถสังเคราะห์เหตุการณ์ในอดีตให้กลายเป็นความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือได้ในระนาบเดียวกับความรู้ของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

“The overcoming of all prejudices, this global demand of the Enlightenment, will itself prove to be a prejudice and removing it open the way to as appropriate understanding of the finitude which dominates not only our humanity but also our historical consciousness.” (Gadamer, 2013, หน้า 288)

กาตาเมอร์วิพากษ์การก่อตัวของการสร้างความรู้ประวัติศาสตร์เช่นนี้ว่าทำที่สุดตัวของมันเองก็คืออคติเสียเอง อคติในที่นี้กาตาเมอร์ใช้ในความหมายระนาบเดียวกับความหมายทั่วไป คืออคติที่ปิดกั้นความเข้าใจของเราสู่การเข้าใจที่ต่างไปจากเดิม

หลังจากมีความคิดเรื่องความเป็นภววิสัยในการศึกษามนุษยศาสตร์แล้ว สิ่งที่เกิดหลังจากนั้นที่มองจากมุมของการใช้ “เหตุผลที่ประกอบขึ้นเป็นและยืนยันตัวเองได้” (self-construction of reason) หรือในมุมที่มนุษย์ใช้เหตุผลอย่างเต็มศักยภาพ คือ อคติไม่ใช่แค่อคติ ไม่ได้เป็นแค่ข้อความลอย ๆ ไร้อำนาจ ไร้การพิสูจน์ ไม่ได้ยืนยันตัวเองในแบบนี้ หากแต่ความร้ายแรงของอคติ ยังไปเกี่ยวข้องกับความสามารถในการหาความรู้ของมนุษย์อีกด้วย นั่นคืออคติเป็น “อคติที่จำกัดการรับรู้ต่อสิ่งอื่น” (limiting prejudice) อาจกล่าวได้ว่าความคิดของยุคภูมิธรรมได้ลดความน่าเชื่อถือของ “อคติ” ที่เป็นความรู้คิดตั้งต้น ไปสู่ความหมายแคบความหมายเดียวของ “อคติ” กล่าวคือลดทอน “อคติ” ไปสู่อุปสรรคต่อความสามารถทางความคิดที่เป็นอิสระ หรือเป็นเงื่อนไขที่ทำให้มนุษย์ไม่อาจใช้ศักยภาพการคิดได้เต็มที่ ทั้ง ๆ ที่อคตินั้น (แม้จะถูกมองว่าเป็นอคติที่จำกัดการรับรู้ต่อสิ่งอื่นก็ตาม) คือเรื่องของความเป็นจริงเชิงประวัติศาสตร์¹³ อันเป็นจุดตั้งต้นหรือเงื่อนไขรากฐานของการได้มาซึ่งการเข้าใจความจริง

กาดามาเมอร์ได้โยงอคติให้เป็นส่วนหนึ่งของความจริงทางประวัติศาสตร์ และนี่คือจุดเชื่อมโยงกับความเป็นประวัติศาสตร์ (historicity) ที่บ่งบอกความเป็นเรา และยังก่อร่างให้อคติเกิดขึ้น ผู้วิจัยคิดว่าการอธิบายเช่นนี้หมายความว่า อคติที่มีนัยยะของการทำให้มนุษย์ไม่เห็นความเป็นจริงของประวัติศาสตร์ “การจำกัด” นี้หมายถึงการจำกัดการเข้าถึงความจริง ทว่ากาดามาเมอร์กลับชวนให้เห็นว่าอคตินี้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์เสียเองด้วย ประวัติศาสตร์นี่คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและดำเนินเรื่อยมา

การอธิบายเช่นนี้คือการคลี่สถานะของอคติให้กลับไปสู่จุดตั้งต้นที่สุดของสถานะของอคติ นั่นคือแม้จะถูกแปะป้ายว่าเป็น “อคติ” แล้ว มันก็ไม่ได้ปฏิเสธการมีอยู่ของอคติ หรือบอกว่าข้อความที่ไร้ที่มา ไร้ฐาน นั้นไม่ใช่อคติ กล่าวคือกาดามาเมอร์รับว่ามีอคติ มีข้อความที่ไร้ฐานจริง ๆ ไม่ใช่ปัญหาของศาสตร์การตีความ หรือการวิจัยทางมนุษยศาสตร์โดยรวม คือต่อให้มีสิ่งที่เรียกว่าอคติจริง ๆ กระทั่งต่อให้มันไปจำกัดการรับรู้ความจริงอย่างที่ยุคภูมิธรรมอ้างจริง ๆ ก็ไม่ได้หักล้างภววิสัยของอคติที่จำกัดการรับรู้สิ่งอื่น (หรือจำกัดการเข้าถึงความจริง เรียกตามความเข้าใจที่มีต่อคำนี้ในทางประวัติศาสตร์) นี้ไร้ค่าจนสมควรจะลบออกไป

เพราะอคติเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นจริงของประวัติศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งในสำนึกของมนุษย์ที่รับรู้ ทำความเข้าใจโลกตามที่ประวัติศาสตร์เข้ามากระทบให้เรามองโลกแบบนั้นแบบนี้ อัน

¹³ “What appears to be a limiting prejudice from a viewpoint of the absolute self-construction of reason in fact belongs to historical reality itself.” (Gadamer, 2013, หน้า 289)

เป็นเงื่อนไขของการทำวิจัยทางมนุษยศาสตร์ ในแง่ที่เป็นความรู้ตั้งต้น (pre-condition) ของผู้วิจัยที่กำลังจะหาความหมายของสิ่งที่ต้องการจะเข้าใจ

ความสำคัญของอคติ อย่างที่กาดามเมอร์ว่าไว้คือ “ไม่มีอคติ ก็ไม่มีความเข้าใจ” และอีกทางหนึ่งคือ “ไม่มีความเข้าใจที่ปราศจากอคติ” ดังนั้นผู้วิจัยจะเริ่มจากการสืบเสาะภววิทยาของอคติ ในเบื้องต้นหากมองในเชิงภววิทยาแล้ว “อคติ” มีสถานะแบบเดียวกับ “ความเข้าใจต่อตัวเราเอง” (self-understanding) ซึ่งมีที่ทางอยู่แล้วในกระแสธารของประวัติศาสตร์ มนุษย์จะเข้าใจตนเองได้ก็ต่อเมื่อเชื่อมโยงกับบริบทแวดล้อมตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และประชาคมโลก (หลังจากนี้ผู้วิจัยจะเรียกบริบทแวดล้อมเหล่านี้รวม ๆ ว่า “ชุมชน”) กล่าวคือความเข้าใจต่อตนเองในที่นี้หมายถึงการรู้ที่ทางของตัวเองในชุมชน การมองเห็นว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่งภายนอก

ในส่วนนี้ทำให้เห็นว่าฐานความคิด “ตัวตน” (self) ของกาดามเมอร์นั้นเชื่อมโยงกับ “ความเป็นอื่น” อย่างคนอื่นหรือสิ่งอื่นเสมอ ในทางกลับกัน “ความเป็นอื่น” (the other) จะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับว่าเรามองหรือตีความ “ตัวตน” ของเราอย่างไร เราจึงเห็นสิ่งอื่นผ่านกรอบคิดของเรา นั่นคือการที่เราให้ความสำคัญกับสิ่งอื่น เพราะเราเห็นว่าสิ่งนั้นมีความหมายต่อเรา อย่างหลังคือประเด็นที่เกี่ยวกับภววิทยาของอคติโดยตรงว่าขณะที่เราทำความเข้าใจสิ่งอื่น ความหมายที่เรามีแนวโน้มจะเข้าใจขึ้นอยู่กับอคติของเรา พูดอีกอย่างว่า เราเข้าใจตัวเราอย่างไรมีผลกับมุมมองที่เราจะเข้าใจสิ่งอื่นด้วย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะเริ่มจากการที่กาดามเมอร์ปรับกรอบของเรื่องทิศทางของการเข้าใจจากสิ่งที่รู้อยู่แล้วไปสู่การทำความเข้าใจสิ่งใหม่ จากความคิดของไฮเดกเกอร์ เรื่อง “วงล้อมของการตีความ” (hermeneutical circle) อันเป็นคำอธิบายภววิทยาของการทำความเข้าใจตนเองของดาไซน์ (Dasein) โดยกาดามเมอร์รับมาเพื่อให้เห็นที่ทางของความเข้าใจต่อตนเองในประวัติศาสตร์ และยังเชื่อมโยงกับมโนทัศน์เรื่อง “การเป็นส่วนหนึ่งของ” (belonging) ที่ทำให้เห็นเงื่อนไขพื้นฐานของความ เป็นมนุษย์ที่ต้องเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเสมอ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ำว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ โดยที่เราเองอาจไม่ได้ตระหนักถึงสภาวะนี้ตลอดเวลาก็ตาม หมายความว่าความคิดความรู้ที่เรามีอยู่ เป็นส่วนหนึ่งของความรู้ที่กว้างขวางกว่าเราจะจินตนาการได้ โดยที่เราปฏิเสธไม่ได้และเลือกรับไม่ได้ ถึงตรงนี้อาจกล่าวได้ว่าการมีอคติจึงเป็นเรื่องปกติของสภาวะมนุษย์ กล่าวคือการมีอคติเป็นธรรมชาติของการเป็นมนุษย์ อคติเป็นมิติเชิงประวัติศาสตร์ที่แฝงฝังกับความเป็นมนุษย์อย่างไม่มีทางแยกได้

ผลลัพธ์จากคำอธิบายข้างต้นนำมาสู่ความสัมพันธ์ของความเข้าใจต่อตนเองกับความเข้าใจว่า “All such understanding is ultimately self-understanding”¹⁴ ว่าถึงที่สุดแล้วทุกความเข้าใจ คือความเข้าใจต่อตนเอง ทว่าความเข้าใจต่อตนเองไม่ได้มีหน้าที่ควบคุมหรือกำกับความเข้าใจต่อสิ่งอื่น (แม้จะดูเหมือนเป็นเช่นนั้นก็ตาม) หรือมีตำแหน่งที่เหนือกว่าความเข้าใจ หากแต่ความเข้าใจต่อตนเองนั้นเป็นสาระสำคัญ (intrinsic) ของความเข้าใจต่อสิ่งอื่น

เมื่อภววิทยาของอคติเป็นเช่นเดียวกับความเข้าใจต่อตนเอง นำมาสู่คำอธิบายว่าอคติเป็น อย่างเดียวกับความเข้าใจต่อสิ่งอื่น หมายความว่าสำหรับกาดามเมอร์แล้วความเข้าใจคือกระบวนการ วิพากษ์ (dialectical process) (Palmer, 1969, หน้า 183) ที่ความเข้าใจคือปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ความเข้าใจต่อตนเองกับสิ่งที่เรากำลังจะทำความเข้าใจ หรือสิ่งที่ปะทะกับเรา จากกระบวนการนี้เองก็ ก่อให้เกิดความเข้าใจต่อตนเองใหม่ในทุกครั้งที่เราปะทะกับสิ่งอื่น ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม และภาพของความเข้าใจเป็นเช่นนี้ก็ด้วยคำอธิบาย “ตัวตน” สำหรับกาดามเมอร์นั้นเปิดรับกับสิ่งอื่น เสมอ

ความเข้าใจไม่ใช่เพียงทำความเข้าใจความหมายที่ตัวบ่งต้องการสื่อ ไม่ใช่การขุดคุ้ยหาสิ่งที่ตัว บ่งซ่อนไว้ แต่การเข้าใจยังเป็นการเผยสิ่งที่แฝงฝังอยู่ในนั้น (disclosing what is enclosed in it) (Gadamer, 2013, หน้า 261) ความเข้าใจนั้นย่อมเกิดได้จากสิ่งที่เราค้นเคยอยู่แล้ว และตอนนี้เป็น ขณะที่ผู้ทำความเข้าใจพยายามที่จะนึกเอาความหมายที่รู้อยู่แล้วมาตีความว่าตัวบ่งนั้นจะมี ความหมายเช่นไรได้บ้าง (projecting himself upon possibilities) กล่าวคือความหมายที่เกิดจาก ความหมายที่รู้อยู่แล้วหรืออคตินี้เอง อคติคือความเป็นไปได้ของความหมายที่อาจจะตรงกับ ความหมายของตัวบ่ง

เมื่อสิ่งที่เรากำลังทำความเข้าใจนั้นก็มิได้กลางจากความเป็นไปได้ของสิ่งที่เรารู้อยู่แล้วหรือ เข้าใจอยู่แล้ว แต่ความเข้าใจก็ไม่ใช่การตอกย้ำสิ่งที่รู้อยู่แล้วไปในสิ่งที่กำลังทำความเข้าใจ ความหมาย ที่เราทำความเข้าใจจึงไม่ใช่ความหมายอะไรก็ได้ ไม่ใช่ความหมายที่ไม่มีที่มาที่ไป เพราะความหมาย ที่เราทำความเข้าใจต่อตัวบ่งนั้นเป็นช่วงขณะก่อนทำความเข้าใจ พุดให้ชัดมันเป็นช่วงที่ก่อนที่จะ เริ่มต้นทำความเข้าใจตัวบ่งจริง ๆ แต่การที่กาดามเมอร์ปรับมโนทัศน์ของอคติ ใหม่ให้มีนัยยะที่เป็น กลางมากขึ้น ทำให้อคตินั้นเป็นมากกว่าแค่ความรู้ความเชื่อที่ปราศจากการไตร่ตรอง เป็นความคิดที่ ชัดขวางการเข้าถึงความจริง แต่อคติเป็นสภาวะพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของ ประวัติศาสตร์ ที่เชื่อมโยงกับชุมชนแวดล้อมดังนั้นภาพของกระบวนการทำความเข้าใจจึงเปลี่ยนตาม

¹⁴ คำเยอรมันของ self-understanding คือ sichverstehen แปลว่าการรู้สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา (knowing one's way around) (Gadamer, 2013, หน้า 261)

ไปด้วย กระนั้นอคติที่ใหญ่กว่าแค่อคติที่เป็นสภาวะของมนุษย์นั้นคือ “ชนบ” ซึ่งเป็นอีกมโนทัศน์ที่กาตาเมอร์ฟื้นฟูใหม่

ผู้วิจัยคิดว่าการที่กาตาเมอร์ชี้ให้เห็นเช่นนี้ เป็นผลดีในการทำความเข้าใจอคติในฐานะที่เป็นเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ อย่างน้อย 2 ประการ

1. คำอธิบายแบบนี้มันรับความรู้ทั่วไปของคำว่าอคติ ที่กินความเข้าใจมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งไม่ใช่แค่เพียงมันเป็นสามัญสำนึกของความหมาย แต่เพราะช่วงเวลาที่ยาวนาน ตั้งแต่ยุคภูมิธรรม จนถึงปัจจุบันนี้ และข้ามวัฒนธรรมใด ๆ ความหมายเชิงลบของอคติก็มีอยู่ ทว่าสิ่งที่เป็นปัญหาจริง ๆ คือผลเชิงญาณวิทยาที่ได้ครอบงำวิทยาของอคติเอง ซึ่งขาดมุมมองเชิงปรากฏการณ์ของอคติในตั้งต้น
2. กาตาเมอร์เองก็ยอมรับว่าการมีอคติ มันมีผลต่อความเข้าใจสิ่งอื่นจริง ๆ แต่ประเด็นสำคัญที่เราต้องสนใจต่อไป ซึ่งเป็นพัฒนาการของแนวคิดศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาเองด้วย นั่นคือการยอมรับอคติเท่ากับเป็นการยอมรับโหมดหนึ่งของความเป็นมนุษย์ ในมุมมองของความเป็นประวัติศาสตร์ (historical being) อันเป็นโหมดพื้นฐานที่สุด

“if we want to do justice to man’s finite, historical mode of being, it is necessary to fundamentally rehabilitate the concept of prejudice and acknowledge the fact that there are legitimate prejudices.” (Gadamer, 2013, หน้า 289)

จากข้อความนี้ ผู้วิจัยคิดว่า การที่กาตาเมอร์เอ่ยถึง “อคติที่ถูกทำนองคลองธรรม” (legitimate prejudice) คือกาตาเมอร์เองก็รู้ว่ามียุคที่ใช่ได้ และอคติบางอันที่เป็นอคติที่ผิด ที่ไม่นับเป็นความรู้จริง ๆ โดยกาตาเมอร์อธิบายต่อไปว่า “ระยะห่างทางช่วงเวลา” (temporal distance)

ชนบ

“ชนบ” (tradition) ที่เป็นหนึ่งในเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ โดยพูดถึงต้นกำเนิดของอคติตามแบบของยุคภูมิธรรม ที่แยกอคติออกเป็น 2 แบบ คือ 1. อำนาจอันชอบธรรม (authority) 2. การด่วนสรุป (overhastiness) (Gadamer, 2013, หน้า 289) แบบแรกมีนัยถึงการสนองต่อความคิด ความเชื่อ บรรทัดฐานในสังคมที่มีอยู่ก่อนแล้ว ผู้ที่รับอคติแบบนี้ก็เหมือนกับเชื่อในอำนาจอันชอบธรรมในความคิดความเชื่อนั้นอย่างหลับหูหลับตา (Gadamer, 2013, หน้า 291) เชื่อฟังกฎก็ว่าได้ ส่วนแบบที่สอง ที่มาจากการเชื่ออย่างปุบปับ ด่วนตัดสิน นัยของมันจะเน้นที่การกระทำของมนุษย์ ส่งผลให้เกิดเป็นความรู้ที่ผิดพลาด (Gadamer, 2013, หน้า 290)

ยุคภูมิธรรมได้โยงการตีความคัมภีร์ทางศาสนาเข้ากับความเข้าใจเรื่องชนบ นั้นคือชนบการตีความคัมภีร์ทางศาสนา ที่ความหมายถูกกำหนดจากผู้มีอำนาจในคริสตจักร ดังนั้นยุคภูมิธรรมจึงเน้นอย่างยิ่งที่จะให้มนุษย์ปลดแอกตัวเองจากอำนาจของศาสนาในแง่นี้ โดยความเข้าใจเช่นนี้นั้นเข้ากันได้ดีกับความคิดทางปรัชญาในเรื่องของเดส์การ์ต (Gadamer, 2013, หน้า 290) ที่พยายามผลักดันให้มนุษย์ยืนยันความคิดตัวเองด้วยตัวเอง

กาดาเมอร์อธิบายว่า “ชนบ” (tradition) เป็นเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ แสดงให้เห็นว่าคำอธิบายนี้อยู่ในระนาบของภววิทยา โดยกาดาเมอร์เข้าไปฟื้นฟูความหมายดั้งเดิมของชนบเช่นเดียวกับที่ทำกับมโนทัศน์อคติ ในความหมายทั่วไปชนบก็มีนัยยะของความเป็นอคติ คือเมื่อมีความรู้ความเชื่อใดถูกเข้าใจว่ามีลักษณะแบบชนบ ความรู้ความเชื่อนั้นจะดูเป็นความรู้ที่ล้าหลัง หรืออีกแง่คือมีอำนาจบังคับให้เชื่อตามกัน ความรับรู้ต่อชนบเช่นนี้มีมาตั้งแต่ช่วงสมัยภูมิธรรมเช่นเดียวกับอคติ เพียงแต่ในยุคดังกล่าวชนบจะถูกเข้าใจอย่างเจาะจงว่าเป็นชนบทางศาสนาคริสต์ที่มีศาสนจักรครอบงำอยู่ ดังนั้นในการอธิบายมโนทัศน์ชนบในที่นี้จึงพูดอยู่บนฐานของการเปลี่ยนผ่านจากศาสนาสู่โลกฆราวาส

ความคิดที่แพร่หลายในยุคภูมิธรรมคือการที่ชนบถูกมองว่าเป็นความขัดแย้งในระดับหลักการ (antinomy) ของเหตุผล (reason) ที่สื่อถึงนัยของการเข้าถึงความรู้ความจริงด้วยสมรรถภาพของความเป็นมนุษย์ โดยองค์ประกอบของเหตุผลคือความแน่นอน (certainty) และนำไปสู่ความจริงที่มีความภววิสัย (objectivity) กล่าวคือเป็นความจริงที่ตัดขาดจากบริบทประวัติศาสตร์ได้อย่างหมดจด ซึ่งส่วนนี้กาดาเมอร์ได้อธิบายจากมุมมองความเป็นประวัติศาสตร์ ทำให้เห็นว่าเหตุผลเองก็อยู่ในประวัติศาสตร์ ที่ทำงานเช่นเดียวกับชนบ หมายความว่าเมื่อเราบอกว่าเหตุผลเรื่องนี้ฟังขึ้น นั่นก็เป็นเพราะมันเข้ากับประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาหนึ่งและอาจจะไม่เข้ากับอีกช่วงเวลา กล่าวคือเหตุผลนั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่ลอยเหนือประวัติศาสตร์อย่างที่ยุคภูมิธรรมเข้าใจ¹⁵

ชนบดำรงอยู่ในชุมชน หล่อเลี้ยงให้ชุมชนมีอยู่ ในเบื้องต้นจึงเห็นว่าชนบเผยตัวผ่านความเป็นกฎ กติกา ความเชื่อ ที่แต่ละชุมชนยึดถือและปฏิบัติตามกันมาแต่ช้านาน สืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ชนบมีนัยยะของความเป็นอดีต และถูกมองว่าเป็นเรื่องของการยึดติดสิ่งเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง และแปลกแยกจากเวลาปัจจุบัน ภาพของชนบเช่นนี้จึงมีลักษณะของความเป็นอคติ ซึ่งกาดาเมอร์อธิบาย

¹⁵ “Reason exists for us only in concrete, historical terms-i.e., it is not its own master but remains constantly dependent on the given circumstances in which it operates.” (Gadamer, 2013, หน้า 288)

ความเข้าใจต่อชนบเช่นนี้ว่า “อคติต้านอคติ” (prejudice against prejudices) ที่มุ่งหาความเข้าใจที่เป็นกลาง และปราศจากคุณค่า (value-free)

ชนบจึงเป็นเสมือนความรู้ที่มีร่วมกันของชุมชน สืบทอดกันรุ่นสู่รุ่น ผ่านการสั่งสอนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อาทิ เรื่องมารยาท ประเพณี และในนามของสามัญสำนึก ที่นัยยะของชนบที่เป็นเช่นนี้เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ “สิทธิอำนาจ” (authority) เช่นเดียวกับ “การด่วนสรุป” (hastiness) ที่ถูกมองว่าเป็นอคติ ขวางกั้นการใช้เหตุผล โดย เดส์การ์ต อธิบายว่าสิทธิอำนาจและการด่วนสรุป เป็นแหล่งกำเนิดของอคติ

การด่วนสรุป เป็นการมองว่าเป็นการทำความเข้าใจสิ่งอื่นอย่างปลอดภัยการใช้เหตุผล มันจึงถูกมองว่าเป็นอคติจากการที่ไม่ได้ใช้เหตุผล (Gadamer, 2013, หน้า 290) ซึ่งกาดาเมอร์ได้อธิบายใหม่ว่าการด่วนสรุปนั้นเป็นลักษณะโดยธรรมชาติของกระบวนการทำความเข้าใจ นั่นคือการฉายความหมายที่เราคุ้นเคยอยู่แล้วสู่สิ่งที่จะทำความเข้าใจอย่างฉับพลัน

โดยนัยยะตรงนี้สัมพันธ์กับพื้นฐานความเป็นมนุษย์อย่างหนึ่งคือ “ความเป็นอย่างจำกัด” (finite being) เนื่องด้วยลักษณะของความจำกัดเช่นนี้จึงสัมพันธ์กับการด่วนสรุปว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่มนุษย์จะฉายความหมายที่รับช่วงต่อกันมากำหนดความเข้าใจต่อสิ่งที่ปะทะอย่างฉับพลัน เช่น การตัดสินว่าคนที่ทำกริยาบางอย่างเป็นคนชั่วโมโห ไม่น่าเข้าใกล้ ซึ่งคน ๆ นั้นอาจจะไม่ได้ทำกริยาเช่นนี้เสมอ แต่ด้วยประสบการณ์ที่ผ่านมาเราพบคนที่ทำกริยาเช่นนี้แล้วเป็นคนชั่วโมโห เราจึงตัดสินในแบบ “ด่วนสรุป” ว่าคนนี้น่าเข้าใกล้ ซึ่งถ้ารู้จักคนนี้นานขึ้น ก็อาจจะไม่ได้เป็นคนชั่วโมโห แต่ด้วยความเป็นอย่างจำกัดที่มนุษย์เป็น ไม่ว่าจะเป็นเวลา ความรับรู้ที่จำกัด ประสบการณ์ที่จำกัด เราจึงสร้างข้อตัดสินแบบหนึ่งไป ลักษณะเช่นนี้จึงสามารถเข้าใจว่าเป็นการด่วนสรุป ซึ่งมันก็เป็นธรรมชาติของการทำความเข้าใจสิ่งอื่นของมนุษย์ ที่จะจัดการสิ่งที่ตัวเองรับรู้ผ่านความคุ้นชิน

อำนาจสิทธิขาด ถือว่าเป็นมโนทัศน์สำคัญที่ถูกบิดเบือนในสมัยช่วงภูมิธรรม ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นเรื่องของการเชื่อฟังอย่างมืดบอด (blind obedience) โดยเฉพาะเป็นมโนทัศน์ที่อยู่ชั่วตรงข้ามกับมโนทัศน์เหตุผล และอิสรภาพ (freedom) ในเข้าใจกันในช่วงยุคภูมิธรรม (Gadamer, 2013, หน้า 291) กาดาเมอร์อธิบายว่าอันที่จริงเนื้อหาของสิทธิอำนาจไม่ใช่เรื่องของการเชื่อฟังอย่างหน้ามืดตามัว และผู้ที่เชื่อฟังนั้นก็ได้ปลอดภัยการใช้เหตุผลเสียทีเดียว

หากพิจารณาให้ละเอียดจะเห็นว่าเนื้อหาของสิทธิอำนาจคือ “ความรู้และการรับรู้เมื่อตระหนักแล้ว” (act of acknowledgement and knowledge) กล่าวคือเราจะเชื่อฟังคนอื่นในนามของสิทธิอำนาจก็ต่อเมื่อเรายอมรับว่าเรามีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ที่น่าเชื่อถือ ซึ่งการที่เราจะไปเชื่อใครได้ เราจะต้องตระหนักถึงขอบเขตความรู้ของตัวเอง และประเมินได้ว่าความรู้ของคนที่เรากำลังเชื่อฟังนั้น

เป็นมุมมองที่ลึกซึ้งกว่าของเรา ในส่วนนี้จึงเป็นการกระทำที่เชื่อมด้วยการใช้เหตุผล หรืออย่างน้อยก็มีการแยกแยะ เป็นการเลือกที่จะเชื่อด้วยวิจารณญาณของเราเอง ดังนั้นด้วยนัยยะเชิงญาณวิทยาของสิทธิอำนาจและการเลือกที่จะเชื่อ ทำให้การเชื่อฟังสิทธิอำนาจแบบที่กาดามเมอร์อธิบายจึงไม่ได้เป็นการเชื่อฟังอย่างมีเดบอด (Gadamer, 2013, หน้า 291)

กาดามเมอร์ได้อธิบายถึงแก่นของแนวคิดอำนาจควบคุมเพื่ออธิบายว่าถึงการเชื่อมโยงกับความรู้อย่างไรไม่ได้เป็นเรื่องของการเชื่ออย่างมีเดบอด อันที่จริงแล้วการได้มีอำนาจรับสั่งได้ แบบ authority นั้นหมายความว่าผู้ที่มีอำนาจที่สั่งการผู้อื่นได้ จะต้องมีความวิสัยทัศน์ที่มากกว่าคนอื่น หรือผู้ได้บังคับบัญชา มีการตัดสินใจที่เฉียบคมกว่า กล่าวคือเมื่อเรานึกถึงอำนาจที่เหนือกว่านั้น มักมาจากผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ และผู้ที่เหนือกว่า ในแง่นี้จะเห็นว่าต้นกำเนิดของอคติที่แฝงฝังอยู่ในความคิดของคนทั่วไป ก็ไม่ได้ “ถูกทำนองคลองธรรม” เพียงเพราะมันมาจากใครพูด แต่นั่นเป็นเพราะเนื้อหาของอคตินั้นเอง อีกทางหนึ่งก็คือแม้เราจะเชื่อสิ่ง ๆ หนึ่งเพราะว่าคนใดคนหนึ่งพูด แต่อันที่จริงหากมองลึกลงไป เราเชื่อว่าความรู้ของคน ๆ นี้ ที่สั่งสมมา จนคิดว่าคนนี้มีความรู้รอบกว่าคนอื่น

“This is the essence of the authority claimed by the teacher, the superior, the expert. The prejudices that they implant are legitimized by the person who presents them. But in this way they become prejudices not just in favor of a person but a content.” (Gadamer, 2013, หน้า 292)

ฉะนั้นชนบในตัวเองนั้นไม่ได้เป็นอย่างที่มันเป็นเมื่อครั้งที่มันเกิดขึ้น ทว่าชนบนั้นในตัวของมันเองมีการ active เราต้องเข้าใจว่ามีอิสรภาพ และประวัติศาสตร์ในตัวของชนบเอง เป็นส่วนประกอบอยู่ด้วย ความเป็นชนบนั้นไม่ได้เป็นอย่างที่ถูกเข้าใจอย่างผิวเผิน ๆ ว่าหยุดนิ่ง หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิง อันที่จริงแก่นแท้ของชนบนั้นมีพลวัตในตัวชนบเสมอ กระทั่งกับชนบที่เราเข้าใจว่าเป็นต้นฉบับที่สุด ไร่การปรุงแต่งที่สุด (Gadamer, 2013, หน้า 293)

ในแง่การวิจัยทางมนุษยศาสตร์ จึงต้องไม่แปลกแยกจากวิถีหนึ่งที่มนุษย์ดำรงอยู่ในโลก นั่นคือการดำรงอยู่ในเชิงประวัติศาสตร์ (historical being) เมื่อพิจารณาเช่นนี้จะเห็นว่าชนบนั้นไม่อาจแยกออกจากความเข้าใจต่อโลก การมองโลกของเราได้ ชนบจึงเป็นสิ่งที่แวดล้อมความเป็นเราอยู่ อย่างที่กล่าวไปข้างต้นว่าชนบนั้นเป็นส่วนหนึ่งของอคติของเราเอง แม้แต่ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ หรือผู้ที่เรายกย่องกันว่าเหนือกว่าในทางความรู้ ซึ่งในแก่นแท้ของอำนาจเด็ดขาดแบบนั้น ซึ่งยึดโยงอยู่กับความรู้ และความรู้เองก็มีอยู่ได้ ก็เพราะมันตั้งอยู่บนฐานของชนบแบบใดแบบหนึ่ง กล่าวคือเป็นมนุษย์และชนบเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน

“At any rate, our relationship to the past is not characterized by distancing and freeing ourselves from tradition. Rather, we are always situated within traditions, and this is no objectifying process [...]” (Gadamer, 2013, หน้า 294)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนคิดว่ากาดาเมอร์อธิบายถึงความสัมพันธ์ของเรา คือ “ของพวกเรา” อันหมายรวมถึงตัวเราเองด้วย ดังนั้นกาดาเมอร์จึงต้องการอธิบายถึงความสัมพันธ์ที่แม้แต่เราเองก็เข้าใจได้ ซึ่งหมายรวมถึงผู้อ่าน ณ ขณะนี้เลย ซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ของมนุษย์กับอดีตนั้นจึงไม่ได้เป็นไปอย่างที่มีนอกร่าง หรือหลุดพ้นจากชนบ

ในที่นี้จึงเห็นว่าเมื่อเราศึกษาต่อไปถึงความรู้ที่แฝงฝังอยู่ในการรับรู้ และการทำความเข้าใจต่อโลกของมนุษย์ โดยการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น เราอาศัยความเชี่ยวชาญในความรู้อันใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางว่าควรจะเข้าใจสิ่งอื่นอย่างไร ซึ่งความรู้ที่ตนเอง โดยเฉพาะความรู้ที่มาจากผู้เชี่ยวชาญที่สุดในเรื่องนั้น ๆ มันย่อมเป็นความรู้ที่เพิ่มพูนจากการสั่งสมอย่างยาวนาน กลั่นกรองจากประสบการณ์¹⁶ ในการลองผิดลองถูก แล้วตั้งอยู่บนฐานของชนบของสังคมนั้น ๆ และการเปี่ยมประสบการณ์นั้นไม่ได้หมายถึงการรู้เอยะอย่างไม่จำกัด ทว่าการมีประสบการณ์คือการรู้ว่าข้อจำกัดของสังคมคืออะไร หรือข้อจำกัดของความรู้ การแสดงออก ของเราอยู่ที่ไหน เป็นอย่างเดียวกันกับการได้สำรวจองคัพพของสังคม อันก่อให้เกิดเราได้เปิดสู่ความเป็นอื่นของชนบได้

กาดาเมอร์อธิบายว่าองค์ประกอบของชนบนั้นมีประวัติศาสตร์และเหตุผลในตัวเอง ลักษณะของชนบซึ่งมักถูกเข้าใจว่าเฉื่อย นิ่ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นความเข้าใจที่ผิด แม้ในช่วงเวลาแห่งการปฏิวัติที่เชื่อกันว่าเปลี่ยนแปลงชนบอย่างถอนรากถอนโคนที่สุด แท้จริงชนบนั้นยังคงอยู่ ด้วยการปรับตัวเอง และผสมรวมกับคุณค่าใหม่ที่เกิดขึ้น ดังนั้นข้อวิพากษ์ของยุคภูมิธรรมต่อชนบจึงไม่เคยจับวางชนบได้ทัน หมายความว่าเราไม่อาจกำหนดนิยามชนบได้อย่างตายตัว ให้แยกขาดออกจากความเข้าใจของเราได้ (Gadamer, 2013, หน้า 293) กล่าวคือการที่เราดำรงอยู่ในชนบ จึงหมายความว่าชนบไม่ใช่วัตถุของการคิด แต่ชนบนั้นเป็นสายใยของขอบฟ้าหรือความสัมพันธ์ที่ทักถอกระบวนการคิดของเรา วิธีที่เราจะจัดวางให้ชนบเป็นดังวัตถุของการคิด จึงไม่อาจใช้วิธีการแบบที่เราใช้ทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ (Palmer, 1969, หน้า 182)

ความพยายามของการวิจัยทางมนุษยศาสตร์ที่ต้องการกำจัดชนบออกจากวิธีการเข้าถึงความจริง นั้นเป็นระเบียบวิจัยของ “สำนักประวัติศาสตร์นิยม” (Historicism) ในศตวรรษที่ 19 ที่พยายาม

¹⁶ “ประสบการณ์” (experience) เป็นคำสำคัญหนึ่งในการทำความเข้าใจเงื่อนไขก่อนความเข้าใจในศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา ซึ่งผู้เขียนจะอธิบายต่อไปในส่วนของ “ชนบ” (tradition) ให้เห็นว่าประสบการณ์นี้เป็น “ประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ” (hermeneutical experience)

ทำให้ความรู้ประวัติศาสตร์เป็นความรู้แบบภววิสัยที่ไม่อิงกับบริบทของปัจจุบัน และอยู่ในระดับเดียวกับความรู้ของวิทยาศาสตร์ (Gadamer, 2013, หน้า 287) ดังนั้นมันจึงเป็นสิ่งที่ขัดกับสภาวะของมนุษย์ในแง่มุมที่เป็นอยู่เชิงประวัติศาสตร์ (historical being) อย่างถึงที่สุด เพราะนั่นหมายความว่า การกำจัดประวัติศาสตร์ออกจากพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่ “การรู้” (knowing) กับ “การเป็นอยู่” (being) เป็นเรื่องเดียวกัน เพราะเรารู้ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ก็ต่อเมื่อเราดำรงอยู่อย่างเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น

การเข้าถึงความหมายของอดีตนั้นต้องเป็นการคิดเชิงประวัติศาสตร์ (Gadamer, 2013, หน้า 288) กล่าวคือต้องอาศัยอคติและทัศนคติในลักษณะชนบทที่เรามีร่วมกันในชุมชน ความหมายที่เรามีอยู่แล้วเข้าใจสิ่งอื่น ๆ ย่อมทิ้งร่องรอยให้เห็นถึงความหมายของอดีต ดังนั้นความพยายามของสำนักประวัติศาสตร์นิยมที่จะเข้าถึงความหมายของอดีต ในลักษณะที่เป็นภววิสัย โดยตัดขาดความหมายในปัจจุบัน ว่าจะต้องปราศจากคุณค่าในยุคปัจจุบัน มาตรฐานการคิดแบบยุคปัจจุบันไปตัดสิ้นความหมายของอดีต จึงเป็นไปได้ เพราะนักประวัติศาสตร์เองก็เป็นมนุษย์ทั่วไป ในแง่ที่เป็นสิ่งมีชีวิตของประวัติศาสตร์ แต่การที่นักประวัติศาสตร์ต้องการกำจัดอคติไป ความต้องการนั้นเองที่เป็นอคติเสียยิ่งกว่าอคติ ที่เป็นข้อตัดสิ้นที่เชื่อกันว่าบกพร่องเสียอีก

ประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์สัมพันธ์กับการนิยามตัวเอง การรับรู้ที่เราเป็นใคร กล่าวคือเป็นการมองว่าประวัติศาสตร์ คือการย้อนถึงสิ่งที่ผ่านมา ประวัติศาสตร์ก็เป็นสายใยที่ถักทอเรื่องราว ร้อยเรียงจนทำให้เราเป็นเราในปัจจุบัน กล่าวคือ ครอบครัว สังคม และประเทศ ที่เราดำรง เป็นพลเมืองอยู่นั้น ทำให้เรามองเห็นได้ว่าเราเป็นใคร หรือเราที่คิดแบบนี้ มีพฤติกรรมแบบนี้ มีแนวโน้มจะคิดแบบนี้ก็ด้วยความเป็นมาของเรา

“Long before we understand ourselves through the process of self-examination, we understand ourselves in a self-evident way in the family, society, and state in which we live” (Gadamer, 2013, หน้า 289)

นั่นคือกาดามเมอร์มองความเป็นมนุษย์ว่าต้องยึดโยงกับสิ่งรอบตัว แม้กระทั่งความคิด ความเชื่อ พฤติกรรมที่ล้วนได้รับผลมาจากสิ่งที่ประสบผ่าน ในที่นี้ทำให้การมองมนุษย์คนหนึ่ง

“In fact history does not belong to us; we belong to it.” (Gadamer, 2013, หน้า 288-289)

ผู้วิจัยตีความว่าเราไม่ได้รับรู้ประวัติศาสตร์ หรือปล่อยให้ประวัติศาสตร์ควบคุมเรา กล่าวคือประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของเรื่องราวในอดีตที่สถานะของประวัติศาสตร์นั้นแยกขาดจากตัวเรา แต่เราเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ (เรากับประวัติศาสตร์ผนวกตัวเองด้วยกัน) การเป็นส่วนหนึ่งนี้เองที่ทำให้สถานะของมนุษย์ ที่เป็นสิ่งดำรงอยู่เชิงประวัติศาสตร์จำเป็นต้องถูกพูดถึง และทำให้ประวัติศาสตร์เป็นประวัติศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อความเข้าใจ (effective history)

ฉะนั้นสถานะของอคติและชนบซึ่งวางพื้นอยู่บนสำนึกและความเป็นไปภายใต้ประวัติศาสตร์ จึงไม่ได้เป็นชนบและอคติบนพื้นของความเป็นปัจเจก แต่เป็นสิ่งที่มีความหมายซึ่งคนในสังคมรับรู้ร่วมกันเสมอ (*sensus communis*) อนึ่ง ความนึกคิดที่เข้าใจกันได้ในสังคม มีที่มาที่ไป เพราะความเป็นมนุษย์บนฐานของการเข้าใจตัวเองนั้นมีที่มาที่ไปบนสำนึกร่วมซึ่งแต่ละคนถูกผูกโยงไว้ภายใต้ที่ทางในประวัติศาสตร์ที่เรามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นทั้งเงื่อนไขก่อนหน้าความเข้าใจและเป็นข้อจำกัดที่เราจะต้องตระหนักให้ได้ก่อนการเข้าถึงความเข้าใจด้วย

ในที่นี้จะเห็นได้ว่าเมื่อเราศึกษาต่อไปถึงความรู้ที่แฝงฝังอยู่ในการรับรู้ และการทำความเข้าใจต่อโลกของมนุษย์ โดยการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น เราอาศัยความเชื่อชาญในความรู้ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางว่าควรจะเข้าใจสิ่งอื่นอย่างไร ซึ่งความรู้ที่ตนเอง โดยเฉพาะความรู้ที่มาจากผู้เชี่ยวชาญที่สุดในเรื่องนั้น ๆ มันย่อมเป็นความรู้ที่เพิ่มพูนจากการสั่งสมอย่างยาวนาน กลับรอกจาก “ประสบการณ์”¹⁷ ในการลองผิดลองถูก แล้วตั้งอยู่บนฐานของ “ชนบ” (tradition) ของสังคมนั้น ๆ และการเปี่ยมประสบการณ์นั้นไม่ได้หมายถึงการรู้เยะอย่างไม่จำกัด

ทว่า การมีประสบการณ์คือการรู้ว่าข้อจำกัดของตัวเองหรือข้อจำกัดของความรู้ของตัวเองคืออะไร ให้เราได้เปิดสู่ความเป็นอื่นได้ สำหรับกาดามาเมอร์แล้วการมีประสบการณ์ไม่ได้หมายถึงประสบการณ์ที่หยุดนิ่ง และกลายมาเป็นความรู้ที่มีระดับสูงขึ้นไปกว่าเดิม¹⁸ แต่การมีประสบการณ์คือการมีประสบการณ์ข้อจำกัดของการเป็นมนุษย์¹⁹ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าประสบการณ์นั้นย่อมท้าทายเราและต้องไม่ใช่สิ่งที่สงบสุขต่อการดำรงอยู่

เพราะว่าในส่วนนี้กาดามาเมอร์ได้อธิบายผ่าน “เอสคิลัส” (Aeschylus) นักประพันธ์กรีกโบราณ ที่เชี่ยวชาญเรื่องโศกนาฏกรรม แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติของประสบการณ์นั้นแสดงออกผ่านความเป็นประวัติศาสตร์ภายในของประสบการณ์ คือ “การเรียนรู้ผ่านความเจ็บปวด” (learning

¹⁷ “ประสบการณ์” (experience) เป็นคำสำคัญหนึ่งในการทำความเข้าใจเงื่อนไขก่อนความเข้าใจในศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาเช่นกัน ซึ่งผู้เขียนจะอธิบายต่อไปในส่วนของ “ชนบ” (tradition)

¹⁸ “It does not mean that experience has ceased and a higher form of knowledge is reached (Hegel), but that for the first time experience fully and truly is.” (Gadamer, 2013, หน้า 365)

¹⁹ “Thus experience is experience of human finitude.” (Gadamer, 2013, หน้า 365)

though suffering) ซึ่งความเจ็บปวดนี้ ไม่ใช่ความรู้ที่มีต่อสิ่งเฉพาะ สิ่งนั้น สิ่งนี้ แต่ความเจ็บปวดเป็นแง่มุมลึกซึ้ง (insight) ที่ทำให้เห็นข้อจำกัดของธรรมชาติของมนุษย์ ความเจ็บปวดเป็นเส้นแบ่งระหว่างความเป็นมนุษย์กับเทพเจ้า (ในส่วนนี้กาดามเมอร์อธิบายถึงอีกข้อจำกัดของธรรมชาติของมนุษย์ คือทุกการคาดการณ์มีขีดจำกัดและแผนไม่เคยเป็นไปตามที่วางไว้ คือคนเราไม่มีทางเป็นนายของเวลาและอนาคต)²⁰ ดังนั้นประสบการณ์ จะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่เราคาดไม่เป็นไปอย่างที่เราคาด และสิ่งที่ทำให้เราตื่นตะลึงนั่นคือประสบการณ์ กาดามเมอร์จึงกล่าวนัยยะของประสบการณ์คือการมีประสบการณ์ที่เชื่อมเข้ากับประสบการณ์ที่เคยมีมาก่อน และเห็นว่ายังมีความเป็นไปได้อื่นที่เราคาดไม่ถึง ซึ่งข้อจำกัดของเราจึงชัดขึ้นมา และนี่คือส่วนที่กาดามเมอร์อธิบายว่าเหตุใดเราต้องเปิดสู่ความเป็นไปได้อื่น ๆ ออกจากเอสคีลัสเรื่องความอหังกา (hybris) คือผู้ที่ไม่ฟังคนอื่น ต้องเจ็บปวดจากสิ่งที่ตัวเองเจอตัวยตัวเอง (“experience is initially always experience of negation; something is not what we supposed it to be.” (Gadamer, 2013, หน้า 363))

เมื่อเทียบกับการมีประสบการณ์ในนัยยะของการตระหนักถึงข้อจำกัดนี้ จึงทำให้เห็นว่าการดำรงอยู่ในชนบั้นไม่ได้ลดทอนการรับรู้สิ่งใหม่ ๆ อย่างที่ยุคลิทธิกรรมกล่าวหาเลย แต่ชนบั้นคือความรู้ดั้งเดิมของเราที่ตอกย้ำให้เราเห็นความเป็นมาของตัวเอง และเห็นที่มาของวิถีที่เรามีความเข้าใจต่อโลก ในนัยยะนี้ผู้ที่ “มีประสบการณ์” (ตามความหมายของกาดามเมอร์) จึงเป็นดังลักษณะของปัญญาแบบโสเครติส คือการรู้ว่าเราไม่รู้อะไร (เรารู้ข้อจำกัดของตัวเอง) ดังนั้นเราจึงสามารถเปิดต่อประสบการณ์ใหม่ได้ (Warnke, 2014, หน้า 351) ประสบการณ์เช่นนี้จึงเป็น “ประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ” (hermeneutical experience) ที่ในประสบการณ์ของเรานั้นเราตระหนักถึงข้อจำกัดความเข้าใจ และตระหนักที่ทางของความเข้าใจที่อยู่ในห้วงประวัติศาสตร์

จากความเข้าใจเรื่องประสบการณ์เช่นนี้ จึงตอบคำถามต่อไปคือ แล้วความรู้ที่ถูกต้องจะเกิดขึ้น หรือมีทางเป็นไปได้อย่างไร เมื่อตัวเรากับสิ่งที่ศึกษาล้ายจะเป็นสิ่งเดียวกัน กาดามเมอร์เองก็วิพากษ์ความจริงที่ได้จากมรรควิธี หรือกล่าวคือ เขาได้ตั้งคำถามต่อความเป็นภววิสัยของความจริงที่ได้จากมรรควิธี และนี่คือนัยยะของชนบที่กาดามเมอร์อธิบายไว้ คือมันจัดวางเรากับโลก กรอบความเข้าใจของเราต่อโลก ทำให้โลกเป็นอย่างที่เราเห็น ในที่นี้มันสื่อลักษณะของการเชื่อมขอบฟ้า คือความเข้าใจต่อตัวเองนั้นสะท้อนมาจากที่เราเข้าใจโลกภายนอกอย่างไร (fusion of horizons) แต่ในทางกลับกันความเข้าใจต่อชนบเช่นนี้ ก็ยังทำให้เราได้จัดเรียงความรู้ต่อโลกเสียใหม่ เห็นโลกในมุมที่ต่างออกไปอีกด้วย (Warnke, 2014, หน้า 347-348)

²⁰ “ [...]insight into the limitations of humanity, into the absoluteness of the barrier that separates man from the divine.” (Gadamer, 2013, หน้า 365)

สรุปแล้ว จากแนวคิดเรื่องอคติ ที่ทำให้เราได้เห็นแง่มุมของความเข้าใจตั้งต้นในฐานะที่เป็นประวัติศาสตร์ความเป็นจริงของคนแต่ละคน ซึ่งเกิดจากเราที่ดำรงอยู่ในชนบ ขณะเดียวกันเราเองก็มีปฏิสัมพันธ์กับชนบที่ไม่หยุดนิ่ง ด้วยความเข้าใจเช่นนี้ทำให้เราเห็นว่าประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นภูมิหลัง บอกความเป็นมาของเรา โดยเน้นว่าตัวเราเองนั้นดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์ การตระหนักถึงประวัติศาสตร์ในแบบนี้กาดาเมอร์เรียกว่า “สำนึกเจือประวัติศาสตร์” (historically-effected consciousness) ซึ่งเน้นให้เห็นว่าจิตสำนึกหรือตัวเรานั้นได้รับผลกระทบจากชนบและอคติที่กำหนดความเข้าใจของเราต่อสิ่งอื่น ๆ

กาดาเมอร์อธิบายประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ จากการเน้นที่ภววิทยาที่เป็นประวัติศาสตร์ที่ส่งผลสืบเนื่องให้มนุษย์เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ ฉะนั้นประวัติศาสตร์ในที่นี้ไม่ได้เป็นตามที่สำนักประวัติศาสตร์นิยมนิยามประวัติศาสตร์ ว่าเป็นเพียงเรื่องเล่าของอดีต แน่เนิ่ง และเป็นสามารถทำให้เป็นความรู้เชิงภววิสัยได้²¹

กาดาเมอร์ชี้ให้เห็นว่าแง่มุมเชิงเวลาของประวัติศาสตร์ที่อดีตกับปัจจุบันไม่ได้แยกขาดกัน และยังสืบสาวไปยังอนาคตอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน ประวัติศาสตร์ในฐานะของการเป็นเงื่อนไขก่อนความเข้าใจนี้ จึงเน้นย้ำถึงสายสัมพันธ์ของมนุษย์กับประวัติศาสตร์ที่แนบสนิทกัน เป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน และที่สำคัญกระบวนการทำความเข้าใจ รวมไปถึงสิ่งที่ถูกเข้าใจ ล้วนแล้วแต่อยู่ภายใต้ประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น ความพยายามทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นวิถีเชิงภววิสัยจึงเป็นความพยายามที่ไร้ซึ่งที่มิได้ตั้งคำถามต่อตัวเองและสิ่งอื่น (Gadamer, 2013, หน้า 311) กล่าวคือไม่ได้ตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์ของเราในฐานะผู้ที่ดำรงอยู่ในโลกกับสิ่งอื่นในฐานะที่เป็นอื่นจากเรา²² ซึ่งในการตระหนักถึงความสัมพันธ์แบบนี้นำไปสู่การตระหนักถึงสำนึกที่เจือประวัติศาสตร์ ที่สิ่งอื่น ๆ ที่ล้อมรอบตัวเรานั้นมีผลให้เรามีกรอบความเข้าใจต่อตัวเองและสิ่งภายนอก ภายใต้กรอบคิดเช่นนี้ แม้แต่ในตัวเราเองก็ให้เห็นความเป็นอื่นในตัวของเราเอง

²¹ อันที่จริงความคิดเรื่อง “ประวัติศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อความเข้าใจ” (effective history) ไม่ได้เป็นเรื่องใหม่สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ เพียงแต่สถานะของประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้ที่เป็นแค่ส่วนเสริมของการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ ในศตวรรษที่ 19 (Gadamer, 2013, หน้า 311) และกาดาเมอร์ก็ไม่ได้ต้องการจะยกสถานะของการมองประวัติศาสตร์เช่นนี้เป็นวิชาความรู้ใหม่ด้วย (Gadamer, 2013, หน้า 312) การที่กาดาเมอร์เน้นย้ำความมีผลกระทบของประวัติศาสตร์เป็นการอธิบายจุดยืนทางปรัชญาของตนเอง และเป็นการบอกผลกระทบของประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของมนุษย์ แม้เราจะไม่ได้ตระหนักก็ตาม

²² กาดาเมอร์อธิบายธรรมชาติของสำนึกที่เจือประวัติศาสตร์ ผ่านความสัมพันธ์ของ I-Thou โดยเฉพาะในแบบที่ “ความเป็นอื่นที่เป็นชนบพูดด้วยตัวมันเอง” (thou as tradition speaking) ที่ถือว่าเป็นการตระหนักถึงชนบอย่างแท้จริง (authentic historical awareness) เพื่อเปิดให้ความเป็นอื่นได้พูดเองอย่างแท้จริง (Palmer, 1969)

มนุษย์รับรู้สิ่ง ๆ ผ่านสำนึก ที่เป็นสำนึกเจือประวัติศาสตร์ การรับรู้คือการทำความเข้าใจสิ่งอื่น ที่ “ผลสืบเนื่อง” (effect)²³ ของเหตุการณ์ กลายเป็นตัวกำหนดความหมายของเหตุการณ์นั้น ๆ ทั้งยังบอกความหมายของสิ่งต่าง ๆ ทำให้เราเองมีความหมายดั้งเดิมอยู่แล้วก่อนที่จะไปหาความหมายของสิ่งอื่น อย่างไรก็ตามความสำคัญของผลสืบเนื่องนี้ไม่ได้แยกจากตัวเหตุการณ์ หรือสิ่งนั้น ๆ (ที่เป็นจุดกำเนิดของผลสืบเนื่อง) นอกจากจะเป็นในแง่ที่ว่าตัวผลสืบเนื่องนี้ก่อให้เกิดผลสืบเนื่องอื่น ๆ ตาม ๆ ไป ด้วยว่าเหตุการณ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับผลสืบเนื่อง เนื่องด้วยความจำกัดของการรับรู้ของมนุษย์เองที่เราไม่อาจรู้เส้นแบ่งของการจบเหตุการณ์ได้ เรียกได้ว่าเราอยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ เสมอ และจากมุมมองประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ก็ไม่ใช่อะไรที่จะถูกจัดการ แยกแยะ ราวกับมันเป็นวัตถุ

การเข้าใจประวัติศาสตร์ จึงมีลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเราเองในฐานะผู้เข้าใจกับชนบในสถานะของความเป็นมาของชุมชนที่สืบทอดรุ่นสู่รุ่น ชนบในที่นี้จึงไม่ใช่เพียงกฎ กติกา ที่เป็นเพียงผลผลิตของมนุษย์ที่ใช้ดำรงให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้ แต่ชนบเป็นโยงใยความคิดที่แนบแน่นกับสำนึกของเราอย่างยากที่จะแยกออกจากกัน หมายความว่าเราไม่สามารถสร้างคำอธิบายหรือทำความเข้าใจชนบอย่างเป็นภววิสัยที่แยกขาดออกมาจากวิถีคิดของเราได้ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์กับเราเองก็แยกขาดจากกันไม่ได้ ด้วยว่าเราดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์เสมอ กระทั่งประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของเรา เป็นธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่ย่อมมีที่มาที่ไป²⁴

ความสำคัญของสำนึกเจือประวัติศาสตร์นอกจากเป็นการย้ำสถานะของสำนึกของมนุษย์ว่าไม่ได้บริสุทธิ์ และโปร่งใส ยังเป็นการย้ำว่าประวัติศาสตร์นั้นซับซ้อนอยู่เสมอ โดยที่มีมนุษย์กระทำการใด ๆ ต่อโลก (ผ่านการตีความต่อโลก) และต่อยอดให้ประวัติศาสตร์นั้นดำเนินต่อ ซึ่งประวัติศาสตร์นั้นโอบล้อมความจำกัดของสำนึก เป็นสำนึกที่เจือประวัติศาสตร์ แม้ว่าจะมีกระบวนการวิจัยที่พยายามจะบังคับควบคุมการเข้าถึงอดีตก็ตาม²⁵

²³ Effect ในภาษาเยอรมันคือ Wirkung มีความหมายทั้งการมีผลลัพธ์ (having an effect) และก่อให้เกิดสิ่ง ๆ หนึ่งเกิดขึ้น (bringing something about) กล่าวคือในขณะที่พูดถึงผลลัพธ์ แต่ตัวผลลัพธ์นั้นก็ยังผลต่อสิ่งอื่นต่อไป ดังนั้น effective history จึงมีสองใจความ คือผลลัพธ์ของประวัติศาสตร์ ดังที่เราเห็นได้จากการตีความเอกสารทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันตัวมันเองคือประวัติศาสตร์ที่เปิดต่อไปสู่สิ่งอื่นอย่างไม่จบสิ้น (no telos) (Di Cesare และ Keane, 2013, หน้า 94)

²⁴ “At any rate, our usual relationship to the past is not characterized by distancing and freeing ourselves from tradition, Rather we are always situated within tradition, and this is not objectifying process- i.e., we do not conceive of what tradition says as something other, something alien. It is always part of us [...]” (Gadamer, 2013, หน้า 294)

²⁵ “This, precisely, is the power of history over finite consciousness, namely that it prevails even where faith in method leads one to deny one’s own historicity.” (Gadamer, 2013, หน้า 312)

ฉะนั้นสำหรับกาดามาเมอร์แล้วคำว่า “ภววิทยาของความเข้าใจ” ของมนุษย์ จึงสื่อถึงความเป็นสากลของความเข้าใจ (Grondin, 1997, หน้า 111) บนฐานของความเป็นประวัติศาสตร์ และพื้นฐานของมนุษย์ที่สุดแล้วคือความเป็นเชิงประวัติศาสตร์ ที่ความเข้าใจจะต้องอยู่ในเงื่อนไขของอคติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในแง่นี้อคติจึงเป็นความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์ (historical understanding) ที่สะท้อนจากความจริงทางประวัติศาสตร์ (historical reality) ของมนุษย์แต่ละคน หรือที่มีร่วมกันในชุมชน

ภาพของประวัติศาสตร์ที่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตต่อเนื่องกันอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เป็น “ประวัติศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อความเข้าใจ” (effective history) มุมมองของมนุษย์จึงตั้งอยู่ที่ปัจจุบันเป็นฐานของการรับรู้และการใช้ชีวิต ซึ่งประวัติศาสตร์ที่ห้อมล้อมเรานั้น เราตระหนักว่าตัวเราเองเป็นส่วนหนึ่งประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์จึงเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต

ประวัติศาสตร์ที่มีภววิทยาแบบนี้จึงเสมือนเป็นที่ตั้งของการรับรู้ของมนุษย์ และสิ่งที่ถูกเข้าใจ หรือถูกศึกษา ก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ในประวัติศาสตร์เช่นกัน กล่าวคือทั้งผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ทั้งหมด ไม่มีอะไรที่เป็นอิสระจากประวัติศาสตร์

การคาดคะเนถึงความสมบูรณ์

“A person who is trying to understand is exposed to distraction from fore-meaning that are not borne out by the things themselves. Working out appropriate projections, anticipatory in nature, to be confirmed “by the things” themselves, is the constant task of understanding. The only “objectivity” here is the confirmation of a fore-meaning in its being worked out.” (Gadamer, 2013, หน้า 280)

ใน “การคาดคะเนถึงความสมบูรณ์” (anticipation of completeness) นี้มีการแสดงแง่มุมของความเข้าใจ ที่มีมิติเชิงจริยศาสตร์ในความคิดของกาดามาเมอร์ ด้วยว่าเป็นส่วนที่มีการเปิดให้เราได้ฉายความเป็นการคิดถึงสิ่งที่ดีที่สุดในขณะช่วงเวลานั้น ๆ เพื่อให้ได้การกระทำที่ถูกต้องแบบเดียวกับ

แนวคิด *phronesis* ของอริสโตเติล²⁶ ซึ่งเปิดมุมมองให้เราเห็นว่าท่ามกลางลักษณะของความเข้าใจที่มีความหลากหลาย หรือเรียกว่าการตีความที่หลากหลายนั้น เราจำเป็นต้องเลือกการตีความที่ถูกต้อง เพื่อให้ได้ความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยความถูกต้องดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จากการมีทิศทางของความเข้าใจที่หันเหไปสู่ความจริงในสาระสำคัญของตัวบทแล้วอย่างแท้จริง

การที่เรามีประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ (hermeneutical experience) และสำนึกที่ตระหนักว่าตัวเรานั้นดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์ (historically-effected consciousness) หมายถึง เหตุการณ์ความเข้าใจ (event of understanding) บนฐานของการที่เราตระหนักต่อตัวบทในแบบเปิด และในทางกลับกันตัวบทได้เปิดต่อเราในฐานะผู้ตีความ โดยการเปิดที่ว่านี้เป็นไปในเชิง “เหตุการณ์” ตรงที่เป็นการเปิดออกที่จะต้องเปิดออกไปเสมอ (being remain open) ในฐานะของเงื่อนไขก่อนหน้าความเข้าใจที่ดำเนินต่อไปตราบที่ความเข้าใจในฐานะเหตุการณ์ยังปรากฏมีอยู่

อย่างไรก็ดี เหตุการณ์ของความเข้าใจดังกล่าวนี้มีลักษณะที่ผู้ตีความจะต้อง “ลงแรง” เพื่อให้การตีความได้ถูกวิพากษ์จากการตระหนักต่อระยะห่างเชิงเวลา (temporal distance) ว่าเรากับตัวบทที่อ่านนั้นมีระยะเชิงเวลาที่ต่างกัน ซึ่งกาตาเมอร์อธิบายว่าในการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ เมื่อทอดเวลาให้นานขึ้น เรามักจะพบความหมายในตัวบทที่เปลี่ยนไป ดังนั้นเรากับตัวบทจึงมีระยะห่างกันที่อาจทำให้ “เห็น” กันและกันได้ยากขึ้น จนยากที่ผู้ตีความจะกระยะหรือคาดคะเนถึงความเป็นอื่นของตัวบท ในแบบที่ตัวเองไม่เคยเห็นมาก่อน กล่าวโดยสรุประยะห่างเชิงเวลาคือเงื่อนไขในเชิงประวัติศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นว่าเราไม่มีทางอ่านตัวบทด้วยวิธีการอ่านตัวบทในยุคนั้น ๆ ได้ เพราะเรากับตัวบทอยู่กันคนละช่วงเวลา

เมื่อคำอธิบายเป็นเช่นนี้เราจึงเห็นว่าการคาดคะเนถึงความสมบูรณ์ นั้นสื่อถึงเป้าหมายของการคาดคะเนว่าเป็น “ความสมบูรณ์” (ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นความสมบูรณ์ของความหมายในตัวบท) ของตัวบท (of completeness) เราจึงเห็นว่าความเข้าใจที่เรามีสมมุติฐานต่อความหมายว่ามีความสมบูรณ์ ที่หยุดนิ่ง ณ ช่วงเวลาที่กระบวนการความเข้าใจเกิดขึ้น คือเราเข้าใจความหมายของตัวบทได้อย่างถูกหนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์หรือถูกทั้งหมด ซึ่งความเข้าใจนั้นมุ่งไปสู่ลักษณะของความเข้าใจที่ถูกต้อง หรือเห็นความหมายของตัวบทได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ เพราะการตีความที่ผิดนั้นไม่อาจทำให้เราได้มาซึ่งความเข้าใจต่อความหมายอันสมบูรณ์ของตัวบทได้

²⁶ แนวความคิดของอริสโตเติล (Aristotle) ที่กาตาเมอร์รับและปรับมาจากหนังสือ *Nicomachean ethics* ตามแนวคิดดั้งเดิมนั้น ความหมายของ *phronesis* สื่อถึง the right thing to do ซึ่งการมีคำคุณศัพท์ *right* ที่ถูกต้องทำให้นัยยะเชิงญาณวิทยาของสิ่งที่จะทำ “the thing to do” จำเป็นต้องเป็นการค้นหากระทำ (หรือการตีความ) ที่ถูกต้อง

“ความสมบูรณ์” ในที่นี้เราอาจเข้าใจเป็นการคาดเดาต่อตัวบทว่าเรา “คุยเรื่องเดียวกัน” นั่นคือมีการตกลงร่วม (agreement) ระหว่างเรากับตัวบทว่ามองเห็นสาระสำคัญ (subject matter) ของตัวบทเดียวกัน

การหาอคติที่ถูกตามครรลอง

ตามที่ได้อภิปรายมาแล้วข้างต้นอาจทำให้เราเห็นได้แล้วว่า “อคติ” สามารถนำเราไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องได้ แต่เมื่อกาดาเมอร์กลับมาชี้ให้เห็นความเป็นธรรมให้กับอคติ ภายใต้การปรับกรอบการมองอคติให้เป็นความจริงในเชิงประวัติศาสตร์ (historical reality) เราอาจเกิดคำถามตามมาว่า แล้วจะรู้ได้อย่างไรว่า อคติใดเป็นอคติที่ถูกต้อง? หรือในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “อคติที่ถูกตามครรลอง” (legitimate prejudice) เพื่อให้เข้ากับแนวคิดของกาดาเมอร์ในเรื่องของการหาทิศทางที่ถูกต้อง (right direction) เพื่อไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยการมีทิศทางที่ถูกต้องนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญของการคาดคะเนถึงความสมบูรณ์แบบ

ในการมุ่งหาความจริง เรามักมองหากระบวนการในการตีความหรือการตัดสินใจเลือกแยกการตีความที่ผิด จะเป็นกระบวนการที่มีลักษณะไปในเชิงญาณวิทยา หรือการสร้างกฎเกณฑ์ เพื่อสร้างให้เป็นมรรควิธี (method) ที่ช่วยทำให้เรารู้สึกปลอดภัย (secure)²⁷ ในหนทางไปสู่ความจริง หรือรับประกันว่าเราจะได้รับความจริงที่แน่นอนในวิธีการแบบเดียวกับวิทยาศาสตร์

นอกจากนี้ ขั้นตอนนี้ของกระบวนการความเข้าใจ จึงกำจัด “ความเข้าใจผิด” (misunderstanding) ที่จะพาการตีความไปสู่ความเข้าใจผิดออกไปจนหมด (หรือมากเท่าที่จะมากได้) ซึ่งกาดาเมอร์ได้อธิบายโดยปรับจากแนวคิดเรื่อง “ปัญญาปฏิบัติ” (phronesis) เพื่อสื่อถึงลักษณะของการคาดคะเนถึงความสมบูรณ์นี้ และปรับจากแนวคิดเรื่อง “บทสนทนาแบบโสเครติส” (Socratic dialogue) เพื่อให้รูปแบบของความเข้าใจ เป็นไปในศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา ที่นำไปสู่ความจริงในสาระสำคัญของตัวบท

²⁷ ต่อประเด็นเรื่องความปลอดภัย (secure) กาดาเมอร์มองว่าผู้คนที่มีความรู้สึกที่แปลกแยกจากโลกที่เราดำรงอยู่ (fremdheit ที่หมายความว่าเงื่อนไขที่เราไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของบ้านอีกต่อไป) จำต้องไขว่คว้าหามรรควิธีในฐานะฐานมั่นของความเป็นไปได้และความถูกต้องแม่นยำความรู้ ในการพาตัวเองไปสู่ความจริงของตัวบท และพลอัสมีความเป็นมนุษย์ในกระบวนการของความเข้าใจ หรือความรู้สึกของการอยู่บ้าน (belonging at home) นั่นคือความมีขอบเขตของความเป็นมนุษย์ (finitude of humanity) อยู่เช่น การไม่อาจที่จะขำขานเรื่องของอนาคตและเวลาได้ (อ้างแล้วใน truth and method ที่กาดาเมอร์อธิบายถึงลักษณะของการมีขอบเขตของความเป็นมนุษย์) (Weinsheimer, 1985) (Gadamer, 2013, หน้า 365)

เพื่อให้เห็นภาพของความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะอธิบายแนวคิดเรื่องประสบการณ์ในประวัติศาสตร์การตีความ ที่เป็นองค์ประกอบของการเปิดสู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง

ดังนั้นผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตต่อขั้นตอนนี้ของกระบวนการความเข้าใจว่าเปรียบเหมือนผู้ตีความได้มีบทสนทนากับตัวเอง (อคติ ในฐานะความเป็นจริงเชิงประวัติศาสตร์ (historical reality) ของการเป็นอยู่ในเชิงประวัติศาสตร์ (historical being)) เป็นกระบวนการที่มีลักษณะเชิงวิพากษ์ตัวเอง (self-critical) จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาของกาดามเมอร์นั้นมีลักษณะที่ไม่ได้เชื่อต่อการเข้าถึงความจริง และไม่ได้มีท่าทีที่จำยอมต่อสำนักที่เจอประวัติศาสตร์ กลับกันกาดามเมอร์มองว่าสำนักดังกล่าวนี้เป็นลักษณะที่มนุษย์พยายามจะตระหนักต่อขีดจำกัดของตัวเองเพื่อขยายขอบฟ้า เพื่อลงแรงไปสู่ความจริง

อย่างไรก็ดีผู้วิจัยยังตั้งข้อสังเกตต่อไปว่าเป้าหมายของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาเองก็มีความเป็นภววิสัย (objectivism) กล่าวคือในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจึงได้ถกเถียงกับข้อวิพากษ์ในว่าศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาที่มีลักษณะเชิงสัมพัทธนิยม (relativism) เพื่อปกป้องว่าการตีความในแบบศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาไม่ได้มีลักษณะเชิงสัมพัทธนิยมต่อไปในหัวข้อบทสนทนา

ที่กาดามเมอร์กล่าวว่า “ความเป็นภววิสัย” เดียวในขั้นตอนนี้คือ “การยืนยันของความหมายที่มาก่อนในความหมายของตัวบทนั้น ๆ ที่กำลังทำงาน (หรือบอกเรา) (“The only “objectivity” here is the confirmation of a fore-meaning in its being worked out.”) (Gadamer, 2013, หน้า 280)

ประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ

“Knowing and recognizing this constitutes the third, and highest, type of hermeneutical experience: the openness to tradition characteristic of historically effected consciousness.” (Gadamer, 2013, หน้า 369)

หลังจากที่กาดามเมอร์ฟื้นฟูความหมายของชนบด้วยภาษา I-Thou ว่าควรจะตระหนักต่อชนบอย่างไร แบบไหนแล้ว เขาก็เสนอว่าเราควรเข้าใจแนวคิด “ประสบการณ์” (ต่อชนบ) เป็นไปในแบบที่เราตระหนักว่าประสบการณ์ของเรานั้นเป็น “ประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ”

(hermeneutical experience) ประสบการณ์ในที่นี้สื่อถึงการเข้าใจที่ทางของตัวเองในชุมชน และในบริบทเชิงประวัติศาสตร์

กาดาเมอร์อธิบายด้วยศัพท์ที่เรียบง่ายอย่าง “การเปิด” (openness) ที่เป็นกระบวนการที่ผู้ตีความจะได้เลือกหันไปหาทั้ง “ความคุ้นเคย” (the familiar) ใน “ความเข้าใจของตัวเอง” (self-understanding) และ “ความแปลกตา” (the stranger) เพื่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ “ในระหว่าง” (the in-between) กันและกัน ในระหว่างผู้ตีความกับตัวบท

ประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความเป็นประสบการณ์ที่เปิดสู่ชนบในลักษณะที่สำนึกของเราเป็นสำนึกที่ตระหนักว่าเราดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์ที่ยังดำเนินอยู่ ประสบการณ์แบบนี้ต่างจากประสบการณ์เชิงประวัติศาสตร์ (historical experience) คือประสบการณ์ตามแนวทางวัตถุนิยมเชิงประวัติศาสตร์ (historical objectivism) ที่สำคัญในลักษณะนี้สำนึกต่อความเป็นประวัติศาสตร์เพียงอย่างเดียว และคิดว่าเรามีความสามารถที่จะเข้าใจประวัติศาสตร์ได้อย่างที่มันเป็นจริง ๆ ทำให้ความเข้าใจต่อชนบแยกขาดจากสำนึกของเราได้

ด้วยคำอธิบายลักษณะนี้ ทำให้ผู้ทำความเข้าใจนั้นเข้าใจว่าชนบนั้นมีลักษณะที่แปลกไม่ซ้ำต่างจากเราโดยสิ้นเชิง คือการพยายามให้ประสบการณ์ต่อชนบ หรือพยายามมองให้ความเป็นอื่นในฐานะที่เป็นอื่น ซึ่งกาดาเมอร์วิพากษ์การมองชนบในลักษณะนี้เป็นรูปปรากฏของวิพากษ์วิธีที่ผิด (false dialectical appearance) เพราะการมองประวัติศาสตร์แบบนี้สื่อว่าเราต้องการที่จะเป็นนายของประวัติศาสตร์ สามารถรู้จักประวัติศาสตร์อย่างทุกซอกทุกมุมอย่างที่ยึดมั่นเป็นจริง ๆ อันเป็นภาพความคิดทางปรัชญาในอุดมคติที่ยุคภูมิธรรม ที่กาดาเมอร์ชี้ให้เห็นแนวคิดแบบนี้จากกระบวนการของประสบการณ์ในศาสตร์ของประวัติศาสตร์ในคิลโย (Gadamer, 2013, หน้า 368)

ในจุดนี้ที่กาดาเมอร์ชี้ให้เห็นถึงนัยยะของอดีตด้านอดีตอีกครั้งว่า หากมีผู้ที่เข้าใจว่าตัวเองนั้นเข้าใจประวัติศาสตร์อย่างที่เป็นจริง ๆ คิดว่าความคิดของตัวเองนั้นปราศจากอคติเลย และพึงพากระบวนการคิดที่เป็นวัตถุวิสัยในการเข้าถึงความจริง ผู้ที่คิดแบบนี้คือไม่ตระหนักเงื่อนไขเชิงประวัติศาสตร์ที่ยึดมั่นส่งผลต่อความเข้าใจของเรา

“In human relations the important thing is as we have seen, to experience the Thou truly as a Thou -i.e., not to overlook his claim but to claim but to let him really say something to us. Here is where openness belongs. But ultimately this openness does not exist only for the person who speaks; rather, anyone who listen is fundamentally open. Belonging together always

also means being able to listen to one another. Without such openness to one another there is no genuine human bond. Belonging together always also means being able to listen to one another. When two people understand each other, this does not mean that one person “understands” the other. Similarly, “to hear and obey someone” does not mean simply that we do blindly what the other desires. We call such a person slavish. Openness to the other, then, involving recognizing that I myself must accept some things that are against me, even though no one else forces me to do so.” (Gadamer, 2013, หน้า 369)

ในความสัมพันธ์ของมนุษย์ การที่เราจะเปิดสู่ความเป็นอื่นได้นั้น เราต้องฟัง ไม่ใช่พูด นั่นคือผู้ที่รับฟังถึงจะเรียกได้ว่ากำลังเปิดสู่ความเป็นอื่นอยู่ การอยู่ด้วยกันหมายความว่าเรารับฟังกันและกัน หากไม่มีการรับฟัง หรือการเปิดใจสู่ความเป็นอื่นเช่นนี้แล้ว นั้นย่อมไม่ใช่ความผูกพันที่จริงแท้ของมนุษย์ กล่าวคือความสัมพันธ์ของการฟังและความเข้าใจ จึงกล่าวได้ว่าผู้ที่เข้าใจคนอื่น คือการฟังและเชื่อตามที่คน ๆ พูด แต่การเปิดสู่ความเป็นอื่น ต้องมีความเกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้ตัวเองว่าเราจะฟังคนอื่นหรือสิ่งอื่นบอกเรา แม้ว่ามันจะหักล้างกับความคิดของเรา อย่างที่ไม่ได้มีใครบังคับให้เราฟัง

กาดาเมอร์อธิบายว่าความสัมพันธ์นี้เปรียบเหมือนความสัมพันธ์กับความเป็นอื่น โดยที่เรายอมให้ความเป็นอื่นเป็นความเป็นอื่นจากเราจริง ๆ คือแบบที่เราไม่พยายามจะให้ความคุ้นเคยของเราไปกำกับเสียงของความเป็นไปได้อื่นนั้นเป็นกิจกรรมของความเข้าใจที่จะต้องลงแรงอยู่เสมอเพื่อให้ความเป็นอื่นถูกยืนยันหรือปรากฏขึ้นมาโดยความเป็นอื่นนั่นเอง โดยเขากล่าวว่าภาระงานที่ต้องดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอของการทำความเข้าใจ คือการที่เราให้การฉายความเข้าใจดำเนินไปที่ทิศทางนั้นดำเนินที่ถูกระบุขึ้นจากความเป็นอื่นของมันเอง

“A person who is trying to understand is exposed to distraction from fore-meaning that are not borne out by the things themselves. Working out appropriate projections, anticipatory in nature, to be confirmed “by the things” themselves, is the constant task of understanding.” (Gadamer, 2013, หน้า 280)

การคาดคะเนถึงความสมบูรณ์ คือสถานการณ์ของความเข้าใจที่สืบเนื่องอยู่กับการตระหนักรู้ได้ถึง “สำนักที่เจือประวัติศาสตร์” สถานการณ์ดังกล่าวนี้กาดาเมอร์อธิบายผ่านการจัดการประสบการณ์ของเราที่มีต่อชนบ โดยเขาพยายามชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความคือ

การตระหนักถึงประสบการณ์ในเชิงประวัติศาสตร์หรือความเป็นประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นกับตัวเราเอง หรือที่เป็นของเราเอง²⁸

ในขณะที่สำนักความเข้าใจภายใต้วัตถุนิยมในเชิงประวัติศาสตร์ (historical objectivism) พึ่งเล็งปรากฏของข้อเท็จจริงในฐานะที่เป็นเสมือนองค์รวมของความจริงแบบตายตัว ตามทัศนะของ กาดาเมอร์ ความเป็นไปในเชิงประวัติศาสตร์ของความคิดและความเข้าใจเป็นไปภายใต้ “ประวัติศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อความเข้าใจ” (effective history) กล่าวคือประวัติศาสตร์ที่ผลและ เหตุยังลือกันอย่างไม่มีการจบ

กล่าวเช่นนี้หมายถึงว่า สำนักที่เป็นไปภายใต้ประวัติศาสตร์ หรือสำนักที่ประวัติศาสตร์ สะท้อนในการรับรู้และเป็นอยู่ (historically-affected consciousness) คือการตระหนักที่ ยัง ดำเนินต่อเนื่องไปเสมอจนดูเหมือนว่าการเติมเต็มการตระหนักรู้ภายใต้ประวัติศาสตร์ที่ยังดำเนินไป หรือยังมีประสิทธิผลอยู่เสมอไม่อาจจะถูกเติมเต็ม โดยกาดาเมอร์เห็นว่าลักษณะที่เป็นไปเช่นนี้เป็น ธรรมชาติของความเข้าใจที่เป็นอย่างที่เป็นจริง ๆ ซึ่งดำเนินไปภายใต้เป้าหมายของการแสวงหาวิถีทาง ของการถามหรือคำถามที่ถูกต้องหนึ่ง ๆ ที่สำนึกหรือการตีความของความคิดมีบทสนทนาตอบโต้กับ ตัวบทที่มาจากกระยะห่างหรือความแตกต่างในเชิงประวัติศาสตร์หรือคู่สนทนามีที่ทางซึ่งส่งผลต่อการมี อยู่ของปริณิถนลขบพฟ้าที่ต่างกันออกไป (Gadamer, 2013, หน้า 311-312)

การอธิบายการตระหนักรู้ที่เป็นการตระหนักรู้ภายใต้ประสิทธิผลทางประวัติศาสตร์เสมอตาม ทัศนะนี้ การคาดคะเนความสมบูรณ์แบบของความหมาย รวมถึงทั้งการเชื่อมขบพฟ้าทางความคิดเป็น ทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดของการทำความเข้าใจกับทั้งเป็นภารกิจของสำนึกในเชิงศาสตร์แห่งการ ตีความที่จะต้องละทิ้งความอหังการหรือความถือดีในการจำกัดปริณิถนลขบพฟ้าและความจริงไว้ ภายใต้ตัวชี้วัดที่หมายถึงการกำหนดกะเกณฑ์ของอัตตาของตัวเราแต่เพียงอย่างเดียว และเปิดใจต่อ เสียงที่มาจากความเป็นไปได้อื่นของความคิดและการตีความที่มีอยู่แล้วกับสำนึกภายใต้ ประวัติศาสตร์ดังกล่าว

ในส่วนนี้เองที่แนวคิดเรื่อง “ปัญญาปฏิบัติ” (phronesis) ปัญญาในเชิงปฏิบัติการกับการ คาดคะเนถึงความสมบูรณ์แบบ ซึ่งสาระสำคัญของปัญญาปฏิบัติคือการชี้ว่าความเข้าใจนั้นไม่มีกฎ ตายตัว ไม่มีวิธีการตีความ แต่การมีปัญญาในลักษณะนี้หมายถึงการความสามารถที่จะจัดการกับ สถานการณ์เฉพาะหน้าได้อย่างถูกต้อง หรือมองเห็นทิศทางของการไปสู่ปลายทางหรือคำตอบได้ ถูกต้อง

²⁸ “True experience is experience of one’s own historicity.”

ดังภาพรวมที่อาจสรุปได้ว่า กระบวนการของความเข้าใจในเชิงศาสตร์แห่งการตีความอาศัยอคติและจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐาน และอาศัยการคาดคะเนถึงความสมบูรณ์แบบเป็นกลไกในการกำหนดทิศทางของความเข้าใจที่ถูกต้อง

ตามที่คณะของกาดาเมอร์บัญญัติ รวมถึงการมีอยู่ของมนุษยชาติทั้งในเชิงจริยศาสตร์และประวัติศาสตร์เกิดขึ้นบนฐานของการมีส่วนร่วม แต่การกล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายถึงว่ากาดาเมอร์เห็นว่าความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นบนฐานของสำนึกร่วมเป็นการละทิ้งสำนึกในเชิงเหตุและผลไปโดยสิ้นเชิง แต่ความเข้าใจบนฐานของสำนึกร่วมเปิดทางให้กับความเป็นไปได้ของเหตุและผลที่อาจเป็นอื่นได้เสมอจากการมีตัวแปรที่อาจถูกอธิบายได้เบ็ดเสร็จสมบูรณ์อย่างเช่น อารมณ์ ความรู้สึก และแรงบันดาลใจ อันเป็นมิติในเชิงสุนทรียศาสตร์ของมนุษย์ (“...human passions cannot be governed by the universal prescriptions of reason.” (Gadamer, 2013, p. 22)) ทำให้การคิดบนฐานของสำนึกร่วมกระทำบนฐานของความเป็นไปได้ในเชิงรูปธรรมของการเป็นอยู่ กล่าวคือบนฐานของการเป็นอยู่ในชุมชน

สถานการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ

การตระหนักถึงสถานการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ (hermeneutical situation) คือการตระหนักว่าการรับรู้ในสำนึกของตัวเรานั้นได้รับผลกระทบจากประวัติศาสตร์ที่ประสิทธิผลของประวัติศาสตร์เองนั้นยังเคลื่อนอยู่ อันหมายถึงว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์

นัยยะความหมายของ“สถานการณ์” นี้ จำเป็นต้องทำความเข้าใจจากฐานศัพท์คำว่า “situation” อันเป็นคำนามจากกริยา “situate” ที่หมายถึง “ปรากฏมีที่ทาง” เพื่อเข้าใจความคิดที่ว่า “The very idea of a situation means that we are not standing outside it and hence are unable to have any objective knowledge of it.” (Gadamer, 2013, p. 312) กล่าวคือการดำรงอยู่ของเรานั้นไม่เคยและไม่อาจอยู่นอก “สถานการณ์” โดยในที่นี้กาดาเมอร์ต้องการขยายความว่าเหตุใดการเข้าใจสถานะของมนุษย์ที่เป็นความเป็นอยู่เชิงประวัติศาสตร์จึงสำคัญ เพราะนั่นหมายความว่าตัวเรากับสิ่งที่เราต้องการเข้าใจหรือสืบหาให้ได้มาซึ่งความรู้ที่ดำรงอยู่อย่างเกี่ยวเนื่องกัน จึงเป็นไปได้ที่เราจะมีความรู้เชิงภววิสัยโดยที่สถานะของความรู้แยกขาดจากตัวผู้พยายามจะสืบหาความรู้ความเข้าใจไปได้

“working out the hermeneutical situation means acquiring the right horizon of inquiry for the questions evoked by the encounter with tradition.” (Gadamer, 2013, p. 313)

จากข้อความที่ยกมาข้างต้น ผู้วิจัยคิดว่านัยยะที่สำคัญของการตระหนักสถานการณ์เชิงการตีความคือการตระหนักถึงขอบเขตของความเข้าใจ หรือขอบเขตของตัวเราเอง และการที่เราสามารถระบุตำแหน่งของตัวเองและตระหนักที่ทางของความเข้าใจของเราที่แวดล้อมจากสิ่งต่าง ๆ ในโลกหมายความว่าเราได้มาซึ่งคำถามที่มาจากความเข้าใจที่ตระหนักว่าคำถามต่อสิ่งที่เราอยากจะเข้าใจ (ตัวบทที่เรากำลังตีความ) นั้นมีที่ทางแบบใดในขอบที่เรายู่ หรือการตระหนักว่าขอบนั้นส่งผลต่อคำถามที่เราากำลังจะถามอย่างไร นั่นคือลักษณะของขอบฟ้าที่ล้อมรอบตัวเองได้อย่างถูกที่ถูกทาง

แต่การตระหนักถึงขอบฟ้านี้ ไม่ได้เป็นการปิดกั้นความเป็นไปได้อื่น ทว่าสำหรับกาดามาเมอร์มันกลับเป็นการเปิดสู่ความเป็นไปได้อื่น เพราะผู้ที่มีขอบฟ้าในแบบนี้เท่านั้นที่จะมองข้ามขอบฟ้าที่ล้อมรอบตัวเองได้ ในความหมายนี้จึงหมายถึงการมีทิศทางที่ถูกต้อง ที่จะมุ่งหาสาระสำคัญระหว่างการอ่านตัวบท

โดยที่การตระหนักถึงขอบเขตของความเข้าใจ และการเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกันของตัวผู้เข้าใจกับสิ่งที่ถูกเข้าใจ เป็นส่วนที่กาดามาเมอร์อธิบายเชิงวิพากษ์ให้เห็นปัญหาที่ลักษณะของมรรควิธีละเอียดคือสถานะของวัตถุศึกษาและตัวของผู้วิจัยที่สืบหาความรู้

ผลลัพธ์ที่มีนัยยะสำคัญนั้นปรากฏตั้งแต่เริ่มแรกของการทำวิจัย (เพราะคำถามเป็นสิ่งเดียวกับสิ่งที่ค้นหา)²⁹ (Gadamer, 2013, p. 294) ที่เป็นเช่นนี้ เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์ถือว่าเป็นบริบทของ “สถานการณ์เชิงการตีความ” ที่สำนึกของมนุษย์เป็น “สำนึกที่เจือประวัติศาสตร์” (historically-affected consciousness) โดยสำนึกในแบบนี้ได้กำหนดล่วงหน้าว่าอะไรควรค่าแก่การสืบค้น และอะไรที่จะถูกนับเป็นวัตถุของการสืบค้น (object of investigation) (Gadamer, 2013, p. 311) นำไปสู่ว่าความรู้ความเข้าใจแบบใดที่เกิดขึ้นหลังจากค้นคว้าประวัติศาสตร์

²⁹ Truth and method, P. 294

การเข้าสู่ความจริงในสาระสำคัญ

การเข้าสู่ความจริงในสาระสำคัญ และสาระสำคัญ (subject matter) ในที่นี้คือสิ่งที่เรากำลังจะเข้าใจ เป็นเป้าหมายที่ความเข้าใจของเรามุ่งไปอย่างมีทิศทางที่ถูกต้องบนความเห็นพ้อง (agreement) กับสาระสำคัญ การเข้าสู่ความจริงในสาระสำคัญที่เป็นขณะที่สามของความเข้าใจนี้ คือ การอธิบายว่าเป้าหมายของความเข้าใจคือการเข้าใจที่ถูกต้อง (ในขณะนั้นที่เรากำลังทำความเข้าใจ) ภายใต้สาระสำคัญของสิ่งที่เราทำความเข้าใจ

ความจริงของความเข้าใจนี้ จะเป็นจริงบนฐานของภววิทยาของสาระสำคัญ ซึ่งมันไม่ได้หยุดนิ่ง และเป็นจริงอย่างสมบูรณ์ หากแต่เป็นความจริงที่เราเข้าใจได้ในชั่วขณะหนึ่ง ที่ปรากฏเป็นรูปร่างผ่านภาษา

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าความจริงที่เราได้จากการทำความเข้าใจสาระสำคัญ มันสามารถถูกมองได้ว่ามันคือความเข้าใจอันหลากหลายที่ได้จากการตีความของเราในแต่ละขณะ จุดนี้จึงเป็นจุดสำคัญที่ข้อเสนอในงานของกาดาเมอร์มีลักษณะสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ที่ความจริงที่เราได้จากความเข้าใจนั้น ยับเคลื่อนไปพร้อมกับตัวเราที่เปลี่ยนไปด้วย หมายความว่าขณะที่เราได้เข้าใจอะไรนั้น ตัวเราเองก็มีความเปลี่ยนแปลง นั่นทำให้ทุกครั้งที่เราอ่านตัวบท เราจึงได้ความเข้าใจใหม่ ๆ เสมอราวกับว่าเรามีบทสนทนากับตัวบท

“บทสนทนา” ในฐานะรูปแบบความเข้าใจในศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำถามสำคัญคือเหตุใดศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาจึงเสนอว่ารูปแบบของความเข้าใจเป็นรูปแบบ “บทสนทนา” สำหรับกาดาเมอร์ บทสนทนาคือการปะทะกับความเป็นอื่นในกระบวนการของความเข้าใจ ที่มีรูปแบบเป็นการเห็นร่วมไปในทิศทางเดียวกันกับสาระสำคัญของตัวบท ที่การเห็นร่วมในที่นี้ไม่ได้มีความหมายเป็นการเห็นด้วยอย่างหมดจด ไม่ใช่เราในฐานะผู้อ่านตัวบทเห็นด้วยกับทุกอย่างที่ตัวบทพูดออกมา หากเป็นเช่นนั้นมันจะเป็นการพูดอยู่ฝ่ายเดียว (monologue) และเป็น การหลับหูหลับตาเชื่อฟัง (blind obedience)

กาดาเมอร์ใช้คำว่าเห็นร่วม (agreement) หมายถึงการเห็นร่วมกับสาระสำคัญ เป็นการปรับ ขอบฟ้าเชื่อมกับความเป็นอื่น ความเข้าใจในศาสตร์การตีความจึงเป็นการเชื่อมขอบฟ้า (fusion of horizons)

“The horizon is, rather, something into which we move and that moves with us.” (Gadamer, 2013, p. 315)

เราดำรงอยู่ในขอบฟ้า ที่ขอบฟ้านั้นเคลื่อนไปพร้อมกับเรา ประโยคนี้หมายความถึงความเข้าใจกับตัวเรานั้นเป็นเรื่องเดียวกัน ในจุดนี้จึงแสดงให้เห็นว่าสำหรับกาดาเมอร์ ความเข้าใจไม่ใช่ประเด็นทางญาณวิทยาที่มุ่งจัดการกับโลกภายนอก เพื่อให้มาซึ่งความรู้ แต่ความเข้าใจเป็นภววิทยาของการดำรงอยู่ของเราในโลก (being-in-the-world) โดยขอบฟ้า (horizon) นั้นหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถเห็นได้จากจุดที่ทัศนวิสัยปลอดภัยโปร่งที่สุด ที่จะพอจะเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้กระจ่าง

ความเข้าใจเป็นปรากฏการณ์ความเข้าใจ (event of understanding) ที่ในกระบวนการความเข้าใจเคลื่อนสู่สาระสำคัญอย่างไม่หยุดนิ่ง เป็นความพยายามที่จะขยับและเปิดขอบฟ้าของตัวเองต่อความจริงในสาระสำคัญ

ความเข้าใจเกิดบนฐานของเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ ที่กระบวนการของความเข้าใจนี้เราตระหนักด้วยประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความว่าความเข้าใจของเรามีที่ทางอยู่ในประวัติศาสตร์ เป็นสำนึกที่ตระหนักถึงประวัติศาสตร์ที่กำลังดำเนินอยู่ตลอด ทิศทางของความเข้าใจในลักษณะนี้จึงมุ่งไปที่สาระสำคัญ เพราะการตระหนักถึงข้อจำกัดของตัวเองนี้ทำให้เราสามารถเปิดรับต่อความเป็นไปได้อื่นของการตีความ แต่เปิดรับการตีความอันหลากหลายนั้นก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นการตีความอะไรก็ได้ เพราะความเข้าใจที่ถูกต้องนั้นเราให้สาระสำคัญกำกับทิศทางของความเข้าใจ การบอกว่าเรามีความเข้าใจ “ที่ถูกต้อง” นั้นไม่ได้หมายความว่าเนื้อหาของความเข้าใจที่ถูกต้องในเชิงญาณวิทยา แต่หมายถึงความเข้าใจนั้นหันเหไปในทิศทางที่ถูกต้องสู่ความจริงในสาระสำคัญ และความจริงในสาระสำคัญนั้นปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมด้วยภาษา³⁰

ผู้วิจัยจึงขอกล่าวย้ำว่าความเข้าใจเป็นปรากฏการณ์ความเข้าใจ ที่นัยยะของความเป็นปรากฏการณ์ นั้นเน้นว่าความเข้าใจมีความขยับเคลื่อนใกล้สาระสำคัญของสิ่งที่ถูกเข้าใจ อย่างไม่หยุดหย่อน เพราะการตีความนั้นพร้อมเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับที่อคติของเรานั้นเปลี่ยนไป ในแง่นี้จึงเห็นว่าความพยายามของกาดาเมอร์ในการรื้อฟื้นมโนทัศน์ของอคติ นั้นเน้นที่นัยความหมายว่าการตีความของเรานั้นเองยังมีสถานะเป็นอคติ ซึ่งหมายความว่า การตีความของเราสามารถเปลี่ยนได้ (และควรเปลี่ยน) เมื่อเราเปิดรับความเป็นได้อื่นของตัวบทอย่างสม่ำเสมอ

³⁰ ภาษาเป็นประเด็นหลักบทที่สามในหนังสือสัจจะและมรรควิธี ว่าด้วยความเป็นภาษาศาสตร์ในความจริง ในบท “จุดเปลี่ยนเชิงภววิทยาของศาสตร์การตีความโดยภาษา” (The Ontological Shift of Hermeneutics Guided by Language) แต่ในวิทยานิพนธ์นี้ จุดประสงค์ของผู้วิจัยคือทำความเข้าใจมโนทัศน์บทสนทนาเท่านั้น จึงไม่ได้อธิบายต่อในประเด็นความจริงและภาษา

วงล้อมของศาสตร์การตีความจึงได้ กาดาเมอร์จึงเรียกฐานของความเข้าใจว่าเป็น “การเกิดขึ้นของชนบ” (happening of tradition) ชนบจึงไม่ได้หยุดนิ่งในนัยยะแบบนี้ มันเคลื่อนตลอด ไปพร้อมกันกับเรา

การความสำคัญของคำถามและการเปิดของการตีความ

“การเปิดตัวเองของการตีความและความสำคัญของคำถาม” (Logical Structure of Openness & the Hermeneutical Priority of the Question) เป็นชื่อส่วนเนื้อหาในบท “องค์ประกอบของทฤษฎีของประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ” (Elements of a Theory of Hermeneutic Experience) ซึ่งฉายให้เห็นลักษณะที่สำคัญของทวิตรรกะ (dialogical) ของรูปแบบความเข้าใจของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา ที่มีรูปแบบเป็นบทสนทนา ที่กาดาเมอร์ชี้ให้เห็นว่าเมื่อเราขยายความเข้าใจไปในเชิงรูปแบบการตีความในเชิงศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา เราจะอ่านตัวบทได้ราวกับตัวบทนั้นมีบทสนทนาจบอยู่กับเราอยู่

กาดาเมอร์อธิบายต่อว่าความสัมพันธ์ของเรากับตัวบท เป็นไปในเชิงการถามตอบ มันเป็นอย่างไรรูปแบบ คำถามคือแล้วการถามตอบกับตัวบท มันเป็นอย่างไรรูปแบบ

“The essence of the question is to have sense. Now sense involves a sense of direction. Hence the sense of the question is the only direction from which the answer can be given if it is to make sense. A question places what is questioned in a particular perspective. When a question arises, it breaks open the being of the object.” (Gadamer, 2013, p. 371)

กาดาเมอร์เริ่มจากชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของคำถามกับนัยยะของทิศทางว่า การมี ทิศทางที่ถูกต้องคือจังหวะที่เราเก็บความเห็นของตัวเองไว้ก่อน แล้วเราสนใจกับสิ่งที่ตัวบทเผยให้เราเห็น

คำถามที่ถูกลำนำซึ่งคำตอบที่ถูก การปรากฏ ปรากฏอย่างไร คือปรากฏอย่างที่มีมันไม่ได้ถูกกำกับควบคุม แต่ปรากฏออกมาอย่างที่มีมันเป็นของมัน (this opened-up being is an answer.) อย่างไม่มีกฎเกณฑ์

การมีคำถาม “ที่เหมาะสม” คือเหมาะสมกับตัวบทและขอบเขตของความเข้าใจของเรา

“To someone who engages in dialogue only to prove himself right and not to gain insight, asking questions will indeed seem easier than answering them. There is no risk that he will be unable to answer a question. In fact, however,

the continual failure of the interlocutor shows that people who think they know better cannot even ask the right questions. In order to be able to ask, one must want to know, and that means knowing that one does not know. (...) Discourse that is intended to reveal something requires that that thing be broken open by the question.” (Gadamer, 2013, p. 371)

บทสนทนาที่ไม่เหมาะสมในทัศนะของกาดาเมอร์ คือ คนที่ต้องการมีบทสนทนา เพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของการตีความของตัวเอง นั่นหมายความว่าเขาย่อมไม่ได้ความเข้าใจ “ที่ถูกต้อง” และ คนที่ไม่อาจมีบทสนทนาได้คือคนที่คิดว่าตัวเองว่าตัวเองรู้ดีกว่าตัวบท หรือมีความรู้ที่พอเหมาะพอเจาะกับตัวบทแล้ว ก็ไม่อาจจะเกิดคำถามที่เหมาะสมกับตัวบทได้อย่างแท้จริง นั่นเพราะในการตีความตัวบทนี้ ไม่มีฝ่ายใดได้เปิดเลย คือผู้ทำความเข้าใจ ก็พอใจกับความเข้าใจของตัวเองแล้ว คิดว่าเรารู้ดีแล้ว จึงไม่ได้คิดว่าตัวบทจะมีแง่มุมความเป็นไปได้อื่นที่เรานึกไม่ถึง กล่าวคือตัวบทจึงไม่มีโอกาสได้ “เปิด” แก่ตัวผู้ทำความเข้าใจเลย ดังนั้นในสถานการณ์ความเข้าใจแบบนี้ จึงไม่มีคำถามที่ไปสู่ความจริงในสาระสำคัญของตัวบท หรือความเข้าใจอาจไม่ได้หันไปในทิศทางที่จะเห็นสาระสำคัญของตัวบท

ในส่วนนี้กาดาเมอร์จึงได้อธิบายต่อเพื่อให้ได้มาซึ่งคำถามที่เหมาะสม คือการที่จะถามคำถามที่เหมาะสมได้ คือเราต้องอยากรู้จักตัวบทนั้น มันเกิดจากเรารู้ว่าเราไม่รู้อะไร หรือรู้ว่าความเข้าใจของเราต่อตัวบทนั้นยังไม่สมบูรณ์ (ซึ่งในส่วนนี้ที่เชื่อมกับการคาดคะเนถึงความสมบูรณ์ ที่เรายังพยายามที่จะให้ความเข้าใจดำเนินต่อไป)

การเปิดหรือการปรากฏของสาระสำคัญในตัวบท ก็ปรากฏผ่านภาษา ในส่วนนี้เองที่กาดาเมอร์เน้นถึงความสำคัญของคำถาม เพราะว่าคำที่กลายเป็นคำอธิบายต่อคำถามได้นั้นจะถูกเปิดเผยได้ด้วยคำถาม ซึ่งคำถามในที่นี้ ไม่ใช่เพียงคำพูดว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้คืออะไร เป็นไปได้อย่างไร ในแง่ที่เป็นการกระทำที่ไปสู่การรู้เท่านั้น แต่คำถาม มันโยงใยถึงสิ่งเรารู้มาก่อนหน้านี้ หรือเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ ทั้งอคติ ขบ และประวัติศาสตร์ ที่ร้อยเรียงให้เราเห็นว่าเราเป็นใคร ดังนั้นด้วยการถามนี้มันจึงเป็นสื่อนัยถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเรา ที่บอกว่าเราให้เรารู้ตัวว่าเราให้ความใส่ใจกับเรื่องใด แล้วความใส่ใจนี้จึงบ่งบอกทิศทางของคำถามของเรา คือเราจึงบอกตัวเองได้ว่าเราอยากรู้อะไร

นี่คือจุดที่กาดาเมอร์ชี้ให้เห็นว่าเหตุใด บทสนทนาที่ไม่เป็นไปตามทัศนะของกาดาเมอร์ จึงเป็นบทสนทนาที่การถามดูเหมือนจะง่ายกว่าการตอบ นั่นเพราะการถามนั้นไม่ได้ดำเนินไปด้วยความเข้าใจในเชิงศาสตร์การตีความ ซึ่งกาดาเมอร์ชี้ให้เห็นความสำคัญของประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ นั่นก็คือการที่ความเข้าใจที่กำลังเคลื่อนเข้าไปสู่สิ่งที่เป็นสาระสำคัญภายใต้การคาดคะเนถึง

ความสมบูรณ์ (insight) เมื่อตระหนักถึงขอบเขตของความเข้าใจของตัวเอง หรือที่เรียกว่าเมื่อมีประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ

จากข้างต้นเราได้อธิบายลักษณะของบทสนทนาที่ไม่เหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยจะอธิบายความสัมพันธ์ของการตีความและความเข้าใจ ที่ไปสู่ความเข้าใจนัยยะของทิศทาง (sense of direction) ที่เรารู้ว่าเราจะมุ่งไปสู่สาระสำคัญของสิ่งที่เราทำความเข้าใจ

“To ask a question means to bring into the open. The openness of what is in question consists in the fact that the answer is not settled. It must still be undetermined, awaiting a decisive answer. The significance of questioning consists in revealing the questionability of what is questioned.” (Gadamer, 2013, p. 371)

การถามคำถามเป็นวิถีทางที่ทำให้การเปิด (ของตัวบท) เป็นไปได้ โดยการเปิดของสิ่งที่อยู่ในคำถามนั้นหมายความว่าคำตอบนั้นยังไม่ถูกกำหนดหรือถูกตั้งไว้ ในแง่ที่เราไม่ตั้งสมมติฐานว่าคำตอบจะเป็นอะไร ฉะนั้นความสำคัญของการถามจึงเป็นการเผยให้สิ่งที่ถูกถามนั้นถูกถามได้ นั่นคือทำให้ตัวบทนั้นมีชีวิตชีวาอยู่เสมอ เพราะนัยยะของคำตอบนั้นคือความหมายของตัวบทถูกกำหนดแล้ว แต่เมื่อเราพยายามที่จะเปิดต่อตัวบท และให้ตัวบทเปิดแก่เรา เราจึงจำเป็นต้องทำให้บทสนทนานั้นไม่มีที่สิ้นสุด นั่นคือเปิดให้ตัวบทมีความหมายแก่เรามากกว่าที่เราจะคาดคะเนได้

มาถึงตรงนี้ แม้ว่าตัวบทนั้นจะมีที่ทางที่สามารถสื่อความได้หลากหลาย แต่ไม่ใช่ที่เราจะตีความตัวบทอย่างไรก็ได้ เพราะแม้เงื่อนไขก่อนความเข้าใจตั้งต้นของเรานั้นจะสื่อถึงเรื่องราวความเป็นมาของเรา ดังนั้นการถามตัวบทก็เหมือนกับการแสดงออกว่าเราใส่ใจอะไรในชีวิตของเราเอง ดังนั้นตัวบทก็มีหน้าที่แค่ตอบสนองเราเท่านั้น การเข้าใจในแบบนี้ก็เสี่ยงทำให้ศาสตร์การตีความนั้นมีลักษณะสัมพัทธนิยม (relativism) เพราะเราไม่ได้ใส่ใจที่จะ “ฟัง” ตัวบท

แม้ว่าที่ผ่านมาเราจะพูดถึงการมีทิศทางต่อสาระสำคัญของตัวบทแล้วก็ตาม แต่การเข้าใจตัวบทในแบบที่เปิดเผยแก่เรา เราก็ต้องเข้าใจว่าการเปิดนั้นเปิดในลักษณะอย่างไร

“The openness of a question is not boundless. It is limited by the horizon of the question. A question that lacks this horizon is, so to speak, floating. It becomes a question only when its fluid indeterminacy is concretized in a specific “this or that.” In other words, the question has to be posed. Posing a question implies openness but also limitation. It implies the explicit establishing

of presuppositions, in terms of which can be seen what still remains open.”
(Gadamer, 2013, p. 372)

กาดามเมอร์จึงอธิบายต่อว่าคำถามนี้ไม่ได้เปิดอย่างไร้จุดหมาย หรือการเปิดนี้เปิดอย่างไม่จำกัด ด้วยว่าการเปิดนี้ถูกกำกับด้วยขอบฟ้าของคำถาม ดังนั้นคำถามที่ปราศจากขอบฟ้าของคำถาม จึงเป็นคำถามที่ไม่ได้ไปสู่สาระสำคัญของตัวบท กาดามเมอร์เรียกคำถามแบบนี้ว่าคำถามหลักลอย ที่มันไหลเรื่อยอย่างไร้ทิศทาง ไม่มีจุดหมายที่ความจริงในตัวบท

อาณาเขตของคำถาม หรือ “ขอบฟ้าของคำถาม” คือคำถามที่ลื่นไหลไปมาระหว่างสิ่งนั้นกับสิ่งนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การถามจึงจำเป็นต้องมีการปรากฏของคำถาม เพราะการปรากฏคือการตรึงความเข้าใจของเราไว้กับสาระสำคัญอันเป็นจุดหมายของตัวบท (มันจึงไม่ใช่คำถามหลักลอย ที่ถามอย่างเลอะเทอะ ที่ไม่ได้มีเป้าหมายที่จะเข้าใจสาระสำคัญ)

การถามของคำถามนี้สื่อนัยทั้งการเปิดและการมีขอบเขต ดังนั้นผู้เข้าใจจึงคาดคะเนความหมายอันสมบูรณ์ของตัวบทอยู่แล้ว พร้อมกันนั้นตัวบทเองก็ยิ่งเปิดแก่เรา

ความเข้าใจในเชิงศาสตร์การตีความ ในแง่นี้จึงเปิดให้ความเข้าใจกับการตีความนั้นดำเนินไปด้วยกัน หมายความว่าทุกการตีความของเรานั้นจะต้องคาดคะเนถึงความเข้าใจของตัวบท ในขณะเดียวกันความเข้าใจนั้นก็ดำเนินไปพร้อมการตีความที่ดำเนินอย่างไม่สิ้นสุด

ปฏิสัมพันธ์ของเรากับตัวบท คือสิ่งที่ให้จุดหมาย ตัวบทมีสาระสำคัญเป็นจุดหมาย มันรั้งเราไว้ระหว่างการคาดคะเน กับความหมายอันสมบูรณ์ของตัวบท

“The dialectic of question and answer disclosed in the structure of hermeneutical experience now permits us to state more exactly what kind of consciousness historically effected consciousness is. For the dialectic of question and answer that we demonstrated makes understanding appear to be a reciprocal relationship of the same kind as conversation.” (Gadamer, 2013, p. 385)

ปฏิสัมพันธ์ของคำถามและคำตอบได้เผยตัวในประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำนึกที่เรียกว่า “สำนึกที่เจือประวัติศาสตร์” (historically-effected consciousness) กล่าวคือด้วยสำนึกที่เจือประวัติศาสตร์ เราจึงสำนึกได้ถึงปฏิสัมพันธ์ของคำถามและคำตอบ ซึ่งทำให้ความเข้าใจนั้นปรากฏภายใต้พลวัตซึ่งกันและกันของสิ่งที่เรียกว่าบทสนทนา

“It is true that a text does not speak to us in the same way as does a Thou. We who are attempting to understand must ourselves make it speak.”
(Gadamer, 2013, p. 385)

กาดาเมอร์ได้อธิบายความต่างระหว่างตัวบทกับคนอื่นต่อไป เพื่อให้เห็นความสำคัญของลักษณะพื้นฐานของตัวบท นั่นคือ ตัวบทไม่ได้พูดในแบบเดียวกับคนอื่นพูด แต่ด้วยความเข้าใจที่เรามีให้ตัวบท มันทำให้ตัวบทสื่อความกับเราได้ ราวกับตัวบทพูดได้ด้วยตัวของมันเอง

“But we found that this kind of understanding, “making the text speak,” is not an arbitrary procedure that we undertake on our own initiative but that, as a question, it is related to the answer that is expected in the text. Anticipating an answer itself pre-supposes that the questioner is part of the tradition and regards himself as addressed by it. This is the truth of historically effected consciousness. (...) We described its realization as the fusion of the horizons of understanding, which is what mediates between the text and its interpreter.”
(Gadamer, 2013, p. 385)

ความเข้าใจของเราเป็นความเข้าใจแบบเปิด ด้วยความเข้าใจลักษณะนี้คือ “การทำให้ตัวบทพูด” ก็ไม่ใช่กระบวนการที่ดำเนินตามใจเรา กล่าวคือความเข้าใจในลักษณะที่คำถามของเราจะเป็นส่วนหลักที่ทำให้ทั้งเราและตัวบทสามารถร่วมกันกำหนดสาระสำคัญได้ แต่มันก็ไม่ใช่ว่าความเข้าใจแบบนี้เป็นการเข้าใจเชิงอัตวิสัย (subjectivity) เพราะว่าการที่เรากับตัวบทจะสามารถตกลงสาระสำคัญร่วมกันได้นั้น เราจำเป็นต้องให้คำถามนั้นยึดโยงกับคำตอบที่เราคาดหวังจากตัวบท ดังนั้นการคาดหวังคำตอบหนึ่งมันจึงเป็น การคาดคะเนคำตอบด้วยตัวมันเองเป็นเหตุการณ์ที่ปรากฏอยู่ภายใต้ความเป็นไปในเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้กาดาเมอร์จึงอธิบายลักษณะของบทสนทนาที่เกิดขึ้นภายใต้การถามตอบแบบนี้ว่า เป็นความจริงของสำนักที่เจือประวัติศาสตร์

ความเข้าใจที่เกิดภายใต้การมีบทสนทนาในเชิงศาสตร์การตีความ จึงไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อยืนยันว่าตัวเราเข้าใจถูกต้อง แต่ความเข้าใจที่เกิดจากสำนักที่เจือประวัติศาสตร์นี้จึงเป็น “การเชื่อมขอบฟ้า” ของขอบฟ้าของความเข้าใจ ซึ่งดำเนินไประหว่างปฏิสัมพันธ์ของผู้ตีความกับตัวบท

ดังนั้นความเข้าใจที่พอจะเรียกว่าเข้าใจถูกต้องแล้ว จึงเป็นการที่เรากับตัวบทสามารถตกลงสาระสำคัญร่วมกันได้อย่างแท้จริง

“The close relation between questioning and understanding is what gives the hermeneutic experience its true dimension. (...) understanding is always more

than merely re-creating someone else's meaning. Questioning opens up possibilities of meaning, and thus what is meaningful passes into one's own thinking on the subject." (Gadamer, 2013, p. 383)

ความสัมพันธ์ระหว่างการถามและความเข้าใจ จะให้ประสบการณ์ในแง่มุมที่แท้จริง ที่ประสบการณ์ดำเนินไปในเชิงศาสตร์การตีความ ที่มันเป็นไปในลักษณะเหตุการณ์ของความเข้าใจ คือ การที่ทั้งตัวเราเองและตัวบทมีชีวิตชีวาพอ ๆ กัน และความหมายของตัวบทนั้นนั้นได้ถูกเล่าออกมา ด้วย “เสียง” ของตัวบทเอง

แต่การเข้าใจนั้นย่อมเป็นมากกว่าแค่เราสร้างความหมายในตัวบทที่คนอื่นสร้างขึ้นมา เพราะความหมายของตัวบทไม่ได้ถูกกำหนดจากเจตจำนงของใคร หรือความเข้าใจของเราไม่ได้มีส่วนในการมีข้อตกลงร่วม หรือมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันความเข้าใจ

การถามคำถามที่ถูกต้อง มันคือการเปิดความเป็นไปได้ของตัวบท ที่ความหมายของตัวบทจะปรากฏขึ้นมาในความเข้าใจของเราเอง ผ่านการเชื่อมระหว่างความหมายต่าง ๆ ที่เราเข้าใจ กับความหมายที่ถูกเสนอมาในตัวบทนั้น โดยที่ความหมายของมันยังเปิดความเป็นไปได้ของความจริงที่ยังไม่ตายตัว

“However much a person trying to understand may leave open the truth of what is said, however much he may dismiss the immediate meaning of the object and consider its deeper significance instead, and take the latter not as true but merely as meaningful, so that the possibility of its truth remains unsettled, this is the real and fundamental nature of a question: namely to make things indeterminate.” (Gadamer, 2013, p. 383)

การถามกับการเปิด จึงเป็นการช่วยให้ความหมายของสิ่งที่เราจะเข้าใจนั้นพูดกับเราได้อย่างมีชีวิตชีวา หมายความว่าสิ่งที่เราจะเข้าใจนั้นได้ปรากฏอยู่ในสายสัมพันธ์ที่เราจะมีปฏิสัมพันธ์กันได้ คือ ตัวบทมีความหมายที่เราสามารถเข้าใจได้

กาดาเมอร์อธิบายความเกี่ยวเนื่องของการถามกับการเปิด ผ่านความเข้าใจว่า ‘ความหมาย’ กับ ‘ความจริง’ ของตัวบทในขั้นตอนนี้ยังไม่ใช่สิ่งเดียวกัน (บางความหมายอาจไม่ใช่ความจริงของตัวบทก็ได้)

ต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว กาดาเมอร์อธิบายว่า แม้เราจะเพิกเฉยต่อความหมายที่เกิดขึ้นฉับพลันที่เราได้ปะทะกับตัวบท (immediate meaning) แล้วไปหาความหมายที่อยู่ลึกลงไป (deeper significance) แต่การทำเช่นนี้ก็ยังไม่เพียงพอที่จะเรียกว่าเป็นการได้มาซึ่งความจริงของตัวบท แต่มัน

เป็นเพียงความหมายหนึ่งของตัวบทเท่านั้น หรือเป็นการสำแดงความหมายหนึ่งของสาระสำคัญ ดังนั้นความเป็นไปได้ของความจริงของตัวบทจึงยังคงไม่ถูกกำหนดตายตัว (จากการสืบค้นความหมายที่ลึกลงไป) ดังนั้นการทำให้สิ่งต่าง ๆ ไม่ถูกกำหนด จึงเป็นธรรมชาติที่พื้นฐานและแท้จริงของคำถาม

“Questions always bring out the undetermined possibilities of a thing. That is why we cannot understand the questionableness of something without asking real questions, though we can understand a meaning without meaning it.” (Gadamer, 2013, p. 383)

โดยกาดามเมอร์ได้อธิบายต่อว่าคำถามจึงนำพาซึ่งความเป็นไปได้ของตัวบทที่ยังไม่ถูกกำหนดตายตัวให้ปรากฏออกมา และ เงื่อนไขที่ทำให้ที่ทำให้คำถามเกิดขึ้นได้ คือการที่ความหมายของตัวบทยังไม่ถูกกำหนดตายตัว

“To understand a question means to ask it. To understand meaning is to understand it as the answer to a question.” (Gadamer, 2013, p. 383)

คำตอบของตัวบทจึงปรากฏออกมาในรูปแบบของความหมายที่ผู้ตีความได้รับจากการพยายามทำความเข้าใจตัวบทผ่านการถามที่เป็นไปตามความเข้าใจในเชิงศาสตร์การตีความ นั่นก็คือจากการตั้งคำถามอย่างจริงจังต่อตัวสาระสำคัญในแง่ที่เปิดให้ความเป็นไปได้ของสาระสำคัญเผยตัวของมันเองออกมา โดยที่สาระสำคัญของตัวบทนั้นสำแดงออกมาเป็นความหมายในระหว่างความเข้าใจของเรากับตัวบท การตั้งคำถามในลักษณะนี้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมในบทสนทนาของเพลโตที่ซึ่งตัวละครโสเครตีสพูดคุยกับคู่สนทนาในลักษณะของการถามตอบ ไม่ใช่แก้งคำถามเพียงเพื่อที่จะแสดงความเข้าใจในประเด็นนั้นๆของโสเครตีสเองที่เหนือกว่าหรือถูกต้องกว่าคำตอบของคู่สนทนา

ทว่าคำถามของโสเครตีส นั้นเกิดจากการตระหนกอยู่เสมอว่าตัวเขาเองยังไม่มี ความเข้าใจที่สมบูรณ์เกี่ยวกับประเด็นที่พูดคุย กล่าวคือในการถามคู่สนทนา โสเครตีสเองก็กำลังถามตัวเองไปพร้อม ๆ กับที่ยินดีจะรับฟังความเห็นของคู่สนทนา โดยความจริงของสาระสำคัญไม่ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า

ในลักษณะนี้ ก็เป็นไปในแบบเดียวกับบทสนทนาที่มีระหว่างบุคคล ความเข้าใจที่ผู้ตีความมีกับตัวบท ซึ่งปรากฏภายใต้รูปแบบบทสนทนานั้น ผู้ตีความต้องลงแรงเพื่อทำให้ตัวบทพูด ก่อนที่ตรรกะของการมีบทสนทนาหรือพลวัตในระหว่างคำถามและตอบจะเกิดขึ้นได้ พลวัตที่เกิดในระหว่างการถามและการตอบ หรือการแลกเปลี่ยน “คำ” ที่มีในระหว่างกันนี้ คือ “ทวิ-ตรรกะ” (dia-logic) หรือการแลกเปลี่ยนบทสนทนา (conversation) ที่เกิดในเหตุการณ์ของความเข้าใจของศาสตร์การ

ตีความที่กาตาเมอร์พยายามอธิบาย นัยของการเหนี่ยวรั้งซึ่งกันและกันไว้ใน “ระหว่าง” กันนี้คือหัวใจของการมีบทสนทนา (ที่แสดงออกมาในคำว่า “con-” ของ conversation ในฐานะการแลกเปลี่ยนมาระหว่างสิ่งหนึ่ง “กับ” อีกสิ่งหนึ่ง) ที่คู่สนทนาต่างพยายามเข้าหาสาระสำคัญของบทสนทนาไปด้วยกัน นั่นคือทั้งคู่ดำเนินบทสนทนา ในแบบที่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกันภายใต้ทิศทางที่สาระสำคัญกำกับ ซึ่งความจริงหรือความสมบูรณ์ของสาระสำคัญแม้จะถูกคาดคะเนภายใต้ทิศทางที่เหมาะสมแล้วแต่ก็ยังไม่ได้ถูกกำหนดตายตัว ดังนั้น ภายใต้การคาดคะเนของคู่สนทนานั้นความหมายทั้งหมดจึงกำลังถูกตรวจสอบไปพร้อม ๆ กับการที่มันสำแดงออกมา

“To conduct a dialogue requires first of all that the partners do not talk at cross purposes. Hence it necessarily has the structure of question and answer. The first condition of the art of conversation is ensuring that the other person is with us. (...) The positive side of this monotony is the inner logic with which the subject matter is developed in the conversation. To conduct a conversation means to allow oneself to be conducted by the subject matter to which the partners in the dialogue are oriented. It requires that one does not try to argue the other person down but that one really considers the weight of the other’s opinion. Hence it is an art of testing.” (Gadamer, 2013, p. 375)

ดังที่กล่าวมานี้ การที่ความเข้าใจในรูปแบบของบทสนทนาเกิดขึ้นภายใต้พลวัต ‘ในระหว่าง’ ความเข้าใจของศาสตร์ของการตีความจึงปรากฏในรูปแบบของการเชื่อมขอบฟ้า คือการเคลื่อนไปมาระหว่างการกำหนดตายตัว (determinate) กับการไม่กำหนดตายตัว (indeterminate) ซึ่งกาตาเมอร์ได้ชี้ให้เราเห็นมาตั้งแต่ต้น อย่างเงื่อนไขก่อนความเข้าใจ กับสิ่งที่เราทำความเข้าใจ (ตัวบท) การคาดคะเน ที่เรารู้ได้ว่าส่วนนี้คือการตีความของเรา กับความสมบูรณ์ของตัวบทที่มีอยู่ แต่เราก็ยังคิดถึง ความหมายของตัวบทราวกับว่าเรารู้ความหมายอันสมบูรณ์แล้ว

ในขณะที่เราคุยกับตัวบท มันก็เป็นเหมือนกับการที่เราสร้างสมมุติฐานของความเข้าใจของเรา กับตัวบท ที่เราต้องอาศัยทั้งการกำหนดตายตัวกับการไม่กำหนดตายตัว คือขณะที่เราถามคำถามกับตัวบท เราจำเป็นต้องกำหนดความหมาย ขอบเขตของการถาม และตระหนักถึงความหมายบางอย่างของตัวบท เพื่อให้มันเกิดเป็นคำถามที่มีที่ทางอยู่ในความเข้าใจของเรา ขณะเดียวกันเราก็ต้อง “เปิด” (ด้วยการตระหนักว่าตัวบทนั้นยังเปิดอยู่เสมอ) เพื่อให้เราพร้อมรับกับคำตอบจากตัวบท ที่เราไม่ได้คิดล่วงหน้าว่าความหมายมันจะเป็นอย่างไร แต่เพื่อให้ความหมายนั้นไม่ใช่ความหมายที่หลีกลอย อย่างไรก็ตาม ความหมายนั้นก็จะต้องมีที่ทางที่ตั้งร่องอยู่ระหว่างตัวบทกับความเข้าใจของเราด้วย

“The dialectic of question and answer disclosed in the structure of hermeneutical experience now permits us to state more exactly what kind of consciousness historically effected consciousness is.” (Gadamer, 2013, p. 185)

ณ จุดนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเราสามารถมีความเข้าใจต่อประโยคข้างต้นได้ดียิ่งขึ้นว่า สำนึกที่เจอประวัติศาสตร์ คือเหตุการณ์ของความเข้าใจที่เกิดขึ้นภายใต้ปฏิสัมพันธ์ของคำถามและคำตอบ ซึ่งเผยตัวในโครงสร้างของประสบการณ์ในเชิงศาสตร์การตีความได้อย่างไร โดยเหตุการณ์ของความเข้าใจในลักษณะดังกล่าวนอกจากจะอาศัยการตระหนักได้ถึงความสำคัญของการเปิดออกสู่การมองคำถามอันเหมาะสมแล้ว ยังอาศัยเงื่อนไขพื้นฐานอีกเงื่อนไขหนึ่งคือภาษา ดังที่กาดามเมอร์ได้กล่าวดังต่อไปนี้ว่า

“(...) the fusion of horizons that takes place in understanding is actually the achievement of language. (...) Just as each interlocutor is trying to reach agreement on some subject with his partner, so also the interpreter is trying to understand what the text is saying. This understanding of the subject matter must take the form of language. (...) the way understanding occurs—whether in the case of a text or a dialogue with another person who raises an issue with us—is the coming-into-language of the thing itself.” (Gadamer, 2013, p. 386)

การเชื่อมขอบฟ้าที่เกิดในความเข้าใจ การเชื่อมนั้นเป็นผลสัมฤทธิ์ของภาษา ที่ผู้ถามได้พยายามที่จะมีข้อตกลงร่วมกับคู่สนทนา จึงเป็นการตีความที่มันพยายามจะเข้าใจสิ่งที่ตัวบทพูด ความเข้าใจของสาระสำคัญต้องปรากฏในรูปแบบภาษา โดยความเข้าใจที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของตัวบท หรือกับคนอื่นที่ยกประเด็นมาคุยกับเรา วิธีที่เกิดความเข้าใจนั้นมันคือการกำลังมาสู่ภาษาของสิ่งนั้นอย่างที่มีมันเป็น

“To reach an understanding in a dialogue is not merely a matter of putting oneself forward and successfully asserting one’s own point of view, but being transformed into a communion in which we do not remain what we were.” (Gadamer, 2013, p. 387)

การได้มาซึ่งความเข้าใจในบทสนทนา จึงไม่ใช่เพียงเรื่องของการเพิ่มความเข้าใจไปข้างหน้า หรือยืนยันความถูกต้องของมุมมองการคิดของเรา แต่มันคือปรับตัวเองสู่การอยู่ร่วมกับสิ่งอื่น ซึ่งตัวเราเองจะไม่เหมือนเดิมด้วยว่ากระบวนการความเข้าใจนั้นยังดำเนินไปไม่สิ้นสุด และกระบวนการความเข้าใจนั้นเป็นการเข้าสู่ความจริงในแบบที่ไม่มีมรรควิธีใดมากำกับ

ดังนั้นรูปแบบของความเข้าใจในเชิงศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา จึงมีรูปแบบเป็นบทสนทนา

บทที่ 4: บทสรุป

มาถึงตรงนี้ ผู้วิจัยจะอธิบายให้เห็นว่าหัวข้อของวิทยานิพนธ์ (บทสนทนา ในฐานะรูปแบบของความเข้าใจของศาสตร์การตีความของกาดาเมอร์) ว่าบทสนทนา ความเข้าใจ และศาสตร์การตีความเกี่ยวข้องกันเช่นไร ดังต่อไปนี้

มรรควิธีแบบวิทยาศาสตร์ (scientific method) อาจเปรียบได้กับการพูดคนเดียว (monologue) เพราะทันทีที่ตัวบทถูกปกคลุมหรือกำกับด้วยมรรควิธี ตัวบทจะไม่ได้พูดกับเรา แต่เป็นมรรควิธีหรือระเบียบวิธีที่ “พูด” หรือเรียกอีกแบบหนึ่งว่าระเบียบวิธีมันตีกรอบกำกับการพูดของตัวบทเอาไว้ตั้งแต่แรก ด้วยการเชิดชูความเที่ยงตรง (accurate) มาเป็นความหมายของความจริง และความเที่ยงตรงนี้ก็เป็นการรับประกันให้เรามั่นใจว่าเราจะได้มาซึ่งความจริงอย่างแน่นอน

“การพูดคนเดียวของวิทยาศาสตร์” นั้นปิดกั้นประสบการณ์ที่ผู้ทำความเข้าใจจะมีโอกาสได้ร่วมเข้าไปตีความตัวบท และการทำความเข้าใจนั้นก็จะเป็นการเชื่อฟังอย่างมืดบอด (blind obedience) ซึ่งเป็นข้อกล่าวหาของยุคกลางเอง ที่เข้าใจอคติอย่างมีอคติ (prejudice against prejudice) คือการที่ยุคกลางเป็นอคติเสียเอง

ต่อที่ศนะดังกล่าวกาดาเมอร์นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงการมีอคติต่ออคติแบบเหมารวมดังกล่าวแล้ว เขายังชี้ให้เห็นด้วยว่าอคติสามารถจะเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการมีบทสนทนา (dialogue) ที่เปิดให้ทุกฝ่ายได้มีประสบการณ์ร่วมกันในการตีความได้ด้วย โดยที่การคาดคะเนถึงความสมบูรณ์ (anticipation of completeness) ถือเป็นสถานการณ์ที่บ่งบอกได้ว่ากระบวนการทำความเข้าใจนั้นมีผู้ทำความเข้าใจที่ลงแรงในเชิงศาสตร์การตีความไปกับการพยายามตีความตัวบท และ “เปิด” ให้ตัวบทได้ “พูด” ออกมาอย่างจริงจังกับสาระสำคัญ (subject matter) ของตัวบทบนกระบวนการทำความเข้าใจที่ยังดำเนินไป (ongoing) อยู่เสมอ ไปสู่ความจริงของตัวบท (text) อันเป็นเป้าหมายเชิงปรัชญาของศาสตร์การตีความตามทัศนะของกาดาเมอร์

อีกประการหนึ่งด้วยท่าทีของความสูญเสียความมั่นใจต่อการไปหาความจริงนี้ กาดาเมอร์จึงเสนอแนวคิด “บทสนทนา” (dialogue) ที่เปิดให้กระบวนการทำความเข้าใจนั้นมีความเป็นมนุษย์ บนความพยายามที่จะตอบโจทย์เป้าหมายทางปรัชญา (คือความจริง) ในการกลับมาทบทวนกระบวนการสู่ความจริง (approaches to truth) ผ่านการนำเสนอรูปแบบของความเข้าใจของศาสตร์การตีความด้วยการตอบว่า ระเบียบวิธีนั้นกำหนดความหมายตัวของตัวบทให้มันตายตัว แต่กาดาเมอร์นั้นทำให้

เราต้องหันกลับไปหาตัวบทด้วยท่าที่เชิงศาสตร์การตีความ ที่ต้องตีความผ่านมุมมองของเราหรือตัวตนของเราอีกครั้ง

เพื่อให้มนุษยศาสตร์ได้มีที่ทางในแบบที่ควรจะมี ในข้อเสนอที่ไม่ตายตัว อย่างไม่ปิดกั้น ข้อเสนออื่น บนเป้าหมายของมนุษยศาสตร์ (อย่างที่กาดาเมอร์ตีความ) ที่ได้เปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายของการอยู่ร่วมกันในชุมชน ในแง่ที่ความเข้าใจจึงมีความเป็นศาสตร์ของมนุษยศาสตร์ได้ ที่กว้างกว่ากรอบแบบวิทยาศาสตร์

สิ่งสำคัญของวิทยานิพนธ์นี้จึงเป็นการกลับมาให้คุณค่ากับความเป็นมนุษย์ที่พื้นฐานที่สุด โดยความพยายามจะบอกว่า มนุษย์นั้นผิดได้ เข้าใจผิดได้ ต่วนสรุปได้ เป็นปกติที่แสนปกติ ที่คนเราจะคิดอะไรจากอคติที่มี เพราะเราเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในห้วงประวัติศาสตร์ ฉะนั้นสิ่งที่เราควรพึงตระหนักที่สุด ไม่ใช่การพยายามหลีกเลี่ยงจากสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความคิดตัวเอง ด้วยการสร้างมรรควิธีหรือระเบียบวิธีเพื่อกำจัดความเข้าใจผิด แต่สิ่งสำคัญกว่าคือการตระหนักว่าถึงข้อจำกัดเกี่ยวกับความเข้าใจของเรา ที่ชี้ให้เห็นว่าแม้ความเข้าใจของเราจะเป็นเพียงมุมมองหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ แต่ด้วยลักษณะของความเข้าใจที่เปิดกว้างต่อมุมมองอื่น ๆ และพร้อมที่จะมีบทสนทนาอยู่ตลอด ความเข้าใจที่ปรากฏในรูปของบทสนทนาตามแนวทางของศาสตร์แห่งการตีความนี้คือลักษณะการซึ่งทิศทางการที่ต้องในการมุ่งสู่สาระสำคัญของสิ่งที่เราทำความเข้าใจเกิดขึ้นได้

การตัดสินใจผิดเป็นธรรมชาติของความพยายามจะเข้าใจ แต่ภายใต้การปรากฏขึ้นของความเข้าใจผิด สิ่งที่สำคัญไม่ใช่การรวบรัดและเพ่งเล็งความเข้าใจถูกไว้ภายใต้ความเที่ยงตรงที่ถูกกำหนดกะเกณฑ์ไว้ก่อนล่วงหน้า สิ่งที่เราควรให้ความสำคัญคือการรับฟังเสียงของสิ่งที่เราพยายามทำความเข้าใจนั่นเองเพื่อให้กระบวนการความเข้าใจดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง คือไปสู่ความจริงในสาระสำคัญของสิ่งที่เราทำความเข้าใจ ที่มันเข้าใจได้ว่าเราจะตีความสิ่งต่าง ๆ จากอคติที่อาจจะไม่ถูกต้องเสียทีเดียว

ด้วยท่าที่เช่นนี้ผู้วิจัยคิดว่านัยยะของศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาของกาดาเมอร์อาจจะมิตำที่เชิงจริยศาสตร์คือ แม้เราจะเข้าใจถูกต้องแล้ว เราก็ควรหมั่นตรวจสอบความคิดของเราไปเรื่อย ๆ ในแง่นี้จะเห็นได้ว่ากาดาเมอร์เล็งเห็นความสำคัญเชิงเวลาว่าเวลานั้นมีความสัมพันธ์การที่ความหมายของตัวบทว่า ถ้าเวลาเปลี่ยน ความคิดความเข้าใจของคนเราก็ย่อมเปลี่ยน และความสามารถในการทำความเข้าใจของมนุษย์ที่มีข้อจำกัด กาดาเมอร์จึงค่อนข้างยอมรับและเข้าใจอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมใด ๆ ที่มีส่วนในการกำกับสำนึกคิดของมนุษย์ ขณะเดียวกันก็ให้คุณค่ากับศักยภาพในการคิดของมนุษย์อย่างไม่หวังเกินตัว คือยอมรับว่าการเข้าใจผิดหรือการต่วนสรุปว่าเป็นเรื่องปกติที่เป็นไปได้เสมอ เพราะนั่นคือวิถีทางพื้นฐานที่มนุษย์จัดการกับโลกภายนอกตามที่แต่ละคนตีความ

ศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาได้เตือนให้เราได้ตระหนักถึงขีดจำกัดของความเข้าใจของเรา การมีอยู่ของผู้อื่น และห้วงเวลาที่ทอดยาวไปในอนาคตที่ทำให้การเผยตัวของความหมายที่ไม่อาจถูกมองเห็น ได้ถูกมองเห็นได้ การตระหนักถึงการมีอยู่ของสิ่งเหล่านี้ทำให้เราชะลอความเข้าใจของตัวเองให้ช้าลง ซึ่งเป็นความพยายามอย่างที่สุดแล้วของคนเราจะทำได้ เพื่อให้เราได้เปิดตัวเองสู่ทบทวนความเข้าใจที่มีต่อคนอื่นและสิ่งอื่น

ทั้งหมดนี้เป็นภาพของความเข้าใจที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นฐานคิดที่ดี ที่การที่มนุษย์ได้ตระหนักถึงขอบเขตของความเข้าใจของตัวเอง เพื่อจะได้เห็น “เส้นที่แบ่งชัด” ระหว่างเรากับความเป็นอื่น และด้วยเส้นที่แบ่งชัดนี้เอง จึงพอจะกรุยทางให้ความเข้าใจที่เชื่อมเราไปยังสิ่งอื่นหรือคนอื่นได้อย่างถูกต้อง ทิศทาง กล่าวคือเพื่อให้เราได้เข้าใจกันอย่างถูกต้องได้

ในการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ นั้นเราควรตระหนักถึงความเข้าใจต่อสิ่งรอบตัวเสมอ และสาวความเข้าใจนั้นกลับมาที่ตัวเราเองให้ได้ตระหนักเมื่อความเข้าใจเกิดขึ้น เราเองก็ได้ขยับเคลื่อนกรอบความเข้าใจของตัวเราต่อสิ่งต่าง ๆ

รูปแบบของความเข้าใจในเชิงศาสตร์การตีความแบบบทสนทนาจึงทำให้เห็นความเป็นไปได้ต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อไปของมนุษย์ และด้วยความหมายเช่นนี้ ศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา จึงเป็น “ศิลปะของการคิด” และเป็นการคิดที่คนทุกคนสามารถตัดสินใจได้จากขอบฟ้าของตัวเองไปพร้อม ๆ กับเปิดรับฟังความเป็นอื่นอย่างที่เราตั้งใจฟังอย่างแท้จริง เพื่อหวังใจว่าจะมีเส้นทางที่ถูกต้องในการทำความเข้าใจสู่เรื่องที่เราต่างก็ใส่ใจร่วมกัน เพียงแต่เราต้องเปิดใจรับฟังสิ่งอื่นที่พูดคุยอยู่ตรงนั้นเสมอมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุดท้ายแล้วบทสรุปนี้ก็เพียงบทสรุปสำหรับจิตวิทยานิพนธ์ที่พยายามศึกษาว่าความเข้าใจในทัศนะของกาดามาเมอร์เป็นอย่างไรเท่านั้น ทว่าบทสรุปว่าเราจะเข้าใจกันอย่างไรหรือจะทำอะไรให้เราอยากคุยกัน ก็ยังเป็นหัวข้อของบทสนทนาที่ไม่มีที่สิ้นสุด ที่เราทุกคนเองก็สามารถแลกเปลี่ยนกันได้จากขอบฟ้าของเรา

บรรณานุกรม

- Donatella Di Cesare, และ Niall Keane. (2013). *Gadamer: A Philosophical Portrait*. Bloomington: Indiana University.
- Georgia Warnke. (2014). Experiencing tradition versus belonging to it: Gadamer's dilemma. *The Review of Metaphysics*, 68(2), 347 - 369.
- Han-Georg Gadamer. (2013). *Truth and Method*. London: Bloomsbury Academic.
- István M. Fehér. (2016). Prejudice and Pre-Understanding. ใน Niall Keane, และ Chris Lawn (บ.ก.), *The Blackwell Companion to Hermeneutics*. Wiley-Blackwell.
- Jean Grondin. (1995). *Sources of Hermeneutics*. New York: State University of New York Press.
- Jean Grondin. (1997). *Introduction to Philosophical Hermeneutics*. London: Yale University Press.
- Jean Grondin. (2003). *The Philosophy of Gadamer*. (Kathryn Plant, ผู้แปล) Chesham: Acumen.
- Jean Grondin. (2005). Hermeneutics. ใน Maryanne Cline Horowitz (บ.ก.), *New Dictionary of the History of Ideas (เล่มที่ 3)*. New York: New Haven: Thomson Gale.
- Joel C. Weinsheimer. (1985). *Gadamer's Hermeneutics: A Reading of Truth and Method*. New Haven: Yale University Press.
- Lawrence M. Hinman. (1980). Quid Facti or Quid Juris? The Fundamental Ambiguity of Gadamer's Understanding of Hermeneutics. *Philosophy and Phenomenological Research*, 40(4), 512 - 535.
- Michael A. Peters, และ Tina Besley. (2021). Models of dialogue. *Education Philosophy and Theory*, 53(7), 669 - 676.
- Richard E. Palmer. (1969). *Hermeneutics: Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer*. Evanston: Northwestern University Press.

บรรณานุกรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พริยา แยมินิล
วัน เดือน ปี เกิด	10 September 1992
สถานที่เกิด	เพชรบุรี
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY